

Joško Božanić
Komiža

POSLOVICE OTOKA VISA PAREMIOLOŠKE I STILISTIČKE INTERPRETACIJE, KORPUS I LEKSIK

UDK: 811.163,42'282(497.5)(210.7Vis):398

Rukopis primljen za tisak 10.10. 2018.

Izvorni znanstveni članak

Original scientific paper

Autor je iz svoje zbirke paremiologizama otoka Visa, koje je skupljao u sklopu svog istraživanja usmene predaje otoka Visa, izabrao poslovice kao najsazetiji jezični oblik kojim se u organskoj ljudskoj zajednici insularnog prostora otoka Visa čuva i usmeno prenosi među generacijama pučka filozofija spoznaje o životu, o odnosima među ljudima, o prirodnim pojavama, o ritmu meteorološkog vremena, o rodnim odnosima, o iskustvu rada ribarskog i težačkog posla, o smislu čovjekove egzistencije, o odnosu čovjeka prema transcendentnom iskustvu. Takvi proverbijalni iskazi vrlo su ekspresivni zbog sažetosti izraza i potrebe njihovih kreatora da iskaz bude pamtljiv, da uđe u kolektivnu memoriju i ondje trajno ostane kao opomena, kao memento proživljena iskustva ovjerena u životnoj praksi i kao spoznaja univerzalno primjenjiva. Ta misao znade koji put dosegnuti filozofsku lucidnost spoznaje životnih fenomena sagledanih u procesu, u promjenjivosti okoline i relacija u čovjeku samome i njegovoj okolini, društvenoj i prirodnoj. Ujedno ti pučki

proverbiji otkrivaju u najsazetijoj jezičnoj formi životnu mudrost neškolorana puka, njegovu vezanost za iskustvo prethodnih generacija, njegovo povjerenje u kontinuitet i smisao međugeneracijske povezanosti te smisao čuvanja naslijeđena znanja kao vrijednosti bitne za opstanak. Poslovice otkrivaju i istančan osjećaj za jezičnu kreativnost u mikrostilističkim formacijama proverbijalnog izraza, što je autoru izazov i za stilističku interpretaciju.

Ključne riječi: *poslovica; dijalekt; filozofija; otok Visa; usmena predaja; stilistika*

1. UVOD

Moje istraživanje usmene predaje koje sam započeo na otoku Visu 1968. i traje do danas, već pedeset godina, rezultiralo je i usputnim bilježenjem poslovice i drugih paremioloških vrsta. Do sada one nisu bile u fokusu mog istraživanja pa izbor tih poslovice ovom prilikom prvi put objavljujem. Okupljene na jednome mjestu one zavrjeđuju interpretativni pothvat jer je u njima koncentrirano iskustvo niza generacija, koje je nastajalo u životnoj svakodnevic i prenosilo se mlađima kao pouka važna za snalaženje u životnim prilikama koje od pojedinca traže optimalan odgovor.

Pristupajući izboru poslovice otoka Visa, odabrao sam poslovice čija mi interpretacija može ponuditi sagledavanje filozofske naravi ovih sažetih i poetski oblikovanih iskaza proisteklih iz životne prakse koja se oslanja na iskustvo koje nadilazi granice iskustva jedne pojedinačne ljudske egzistencije i naslanja se na iskustvo predaka koje se prenosi usmenom predajom upravo zbog toga što u sebi sadrži univerzalne vrijednosti. Mnoge od tih poslovice nadilaze pojedinačni krug iskustva i interesa te korespondiraju s univerzalnim ljudskim iskustvom.

Prilikom skupljanja *facendi* (usmene humorističke, nefikcionalne priče otoka Visa) zabilježio sam i niz poslovice koje sam slušao od kazivača.¹ Radeći na tekstu o vremenskoj prognozi komičkih ribara, također sam mogao izdvojiti velik broj poslovice koje govore o iskustvu predviđanja meteorološkog vremena.² Više po-

¹ J. Božanić, *Komiške facende. Stilistika i poetika uamene nefikcionalne priče Komiže*, Književni krug, Split, 1992.; J. Božanić, *Viški facendijer. Stil, leksik, svijet facende otoka Visa dvadesetoga stoljeća*, Književni krug, Split, 2015.

² J. Božanić, *Lingua halieutica. Ribarski jezik Komiže*, Književni krug, Split, 2011.

slovice najviše sam slušao i bilježio od pokojnog Androta Rokita Fortunatota iz Visa prilikom suradnje u njegovu radu na rječniku viškoga govora koji sadrži velik korpus viških poslovice.³ Mnoge sam poslovice zapisao po sjećanju iz kazivanja moga djeda Jozota Božanića Pepeta čije je kazivanje obilovalo svim vrstama paremiologizama.

Bilježenjem poslovice na otoku Visu, koliko je meni poznato, nije se, osim mene, bavio nitko i stoga su one bile osuđene na zaborav da ih nisam zabilježio dok je to još bilo moguće. Naime, zanimanje mlađih generacija za usmenu predaju naglo je oslabjelo jer su se pojavili drugi izvori znanja te je kolektivna memorija lokalne zajednice postala nezanimljiva kao izvor znanja, iskustva i životne mudrosti važne za opstanak. Čak i one poslovice koje su upamćene, postale su teško razumljive mlađima, ne samo zbog jezične barijere već i zbog velikih društvenih promjena i sustava društvenih vrijednosti.

U takvoj situaciji smatram važnim svojim interpretacijama odabranih poslovice otoka Visa pokazati vrijednost dijalektičkog načina razmišljanja neobrazovanog puka, usmenih kazivača koji su u ovoj najkraćoj formi iskaza, u poslovicama, sažimali svoja iskustva, uočavali društvene odnose i duboke spoznaje o smislu života te oblikovali te spoznaje lapidarnim i poetski zgusnutim i skladnim proverbijalnim iskazom lako pamtljivim i prenosivim usmenom predajom.

U mnogim poslovicama uočljiva je sklonost paradoksu, koji je u temelju dijalektičkog mišljenja. Takva misao potvrđuje sposobnost sagledavanja pojava u procesu – u vremenskom protoku koji donosi mijene, suprotnosti. Takva misao prevladava iluziju koju nudi statična procjena pojava monološkog uma. Ona je izraz dijaloške kulture ovog malog insularnog svijeta na pučini Jadrana, izraz njegova smisla za paradoksalno mišljenje i viđenje svijeta i vlastite sudbine, ali je ujedno i baština stvarana generacijama, koja je izdržala vremenske mijene jer je bila važna za opstanak i kao takva prepoznavana od baštinka sve do današnjeg vremena, kada je postala, kako se čini, nepotrebna.

Ovaj rad nastao je iz želje da se ta misaona baština i golemo iskustvo komprimirano u najkraću paremiološku jezičnu strukturu sačuva zapisano i pregledno ne samo kao jezični i misaoni spomenik otoka Visa već i kao upozorenje na veličinu gubitka koji se dogodio u trenutku kada baštinci više nisu umjeli prepoznati važnost mudrosti i značenje iskustva prethodnih generacija.

³ A. Roki Fortunato, *Libar viskiga jazika*, Toronto, Kanada, 1997.

2. INTERPRETACIJE

Iz prikupljenog korpusa poslovice otoka Visa izabrali smo dvadeset poslovice za integralnu interpretaciju. Dakako, mnoge ovdje prezentirane poslovice izazov su interpretatoru za kompleksno tumačenje njihova misaona sadržaja kao i stilističkih vrijednosti velikog raspona izražajnih sredstava na svim razinama jezičnog izraza. Smatram da ovih dvadeset interpretacija može poslužiti kao model za kompleksno razumijevanje smisla ovih poslovice i njihova stila, ali isto tako očekujem da će ponuđene interpretacije biti izazov za procjenu značenja misaonog tezaurusa jednog otoka sačuvanog u jezičnoj mikrosukturi proverbija.

1.	<i>Šve se iskivōjē prid vrīmenon – šōmo vrīme oštāje.</i>	Sve se uklanja pred vremenom – samo vrijeme ostaje.	V
----	---	---	---

Izražena je misao koja zahvaća ukupnost pojavnog svijeta, uključujući i čovjekov svijet, i otkriva njezin esencijalni atribut, njezino temeljno svojstvo – prolaznost, vremenitost, dovršivost. Poslovica se temelji na opreci: prolazno – neprolazno: pojave u vremenu, s jedne strane, i sâmo vrijeme koje teče i koje je neprolazno nasuprot svemu što se u njemu pojavljuje. Suprotstavljena je konačnost svega i beskonačnost vremena koje je indiferentno prema konačnosti pojava u sebi.

Povratni glagol *iskivōjē se* (uklanja se, ugiba se, izmiče se) konotira ograničenost, nemoć, kratkotrajnost svega što opstoji, i silu pred kojom se pojava uklanja – silu vremena kao moćne nezaustavljive rijeke kojom je moguće kratkotrajno ploviti jedino nizvodno njezinim beskrajnim tokom. Ta vizualizacija, konkretizacija apstraktnog pojma vremena, naglašava sićušnost čovjeka i svih njegovih vremenitih životnih projekata i projekcija u opreci s njegovom predodžbom vlastite veličine, značaja, važnosti u svom kratkom ljudskom vremenu.

Hipotaksna isključna rečenica naglašava svojim ekskluzivnim veznikom *šōmo* (samo) paradoksalni obrat ostvaren opozitnim odnosom glagola *neštāje – oštāje: švē neštāje* (u vremenu) – *šōmo vrīme oštāje*. Ekskluzivna zavisna rečenica postaje cjelovit poetsko-filozofski diskurz koji ikonički, dakle ekspresivno, dočarava apstraktnu spoznaju prolaznosti, neminovnosti čovjekova nestanka u vremenu.

Također valja naglasiti ekspresivnu intenzifikaciju na razini leksika, efektan leksikostilem *iskivōjē se*. Umjesto ekspresivno neutralnog leksema *neštāje*, kojim bi poslovica dobila eufonijski efekt rimovanjem ključnih opozitnih riječi (*neštāje – oštāje*), izabran je ekspresivan povratni glagol *iskivōjē se*, koji konotira pokoravanje sili koja nadilazi elementarnu potrebu života i svih njegovih tvorbi da se održe i nastave u vremenu.

2.	<i>Kāl sòn mǝgal – nīsòn mǝgal, a sāl mǝgu pok ne mǝgu.</i>	Kad sam mogao – nisam mogao, a sad mogu pak ne mogu.	V
----	---	--	---

I ova je poslovice strukturirana na paradoksalnom obratu: na opreci **moć** – **ne-moć**. Dvije hipotaksne rečenice povezane su adverbativnom vezom. Ta složena rečenica strukturirana je prividno kao dvostruko nelogičan iskaz jer tvrdi u glavnoj rečenici ono što poriče u zavisnoj: (*tāl* – tada) (*jē*)*sòn mǝgal* – (*tāl* – tada) *nīsòn mǝgal* i (*sāl* – sad) *mǝgu* – (*sāl* sad) *ne mǝgu*. Prividna nelogičnost samo je maska radi intenziviranja iznenađenja igrom značenja. Ta maska očituje se namjernom zamjenom riječi **moći** (*mǝc*) i **smjeti** (*šmīt*): *kāl sòn mǝgal – nīsòn šmīt, a sāl šmīn pok* (ali) *ne mǝgu*.

Druga zavisnosložena rečenica (*A sāl mǝgu pok ne mǝgu*) adverbativna je rečenica premda su njezine sastavnice – glavna i zavisna rečenica povezane sastavnim veznikom *pok* (pak, pa) u adverbativnoj funkciji. Taj sintaktostilem pojačava iznenađenje jer naglašava kontinuitet na mjestu paradoksalnog reza kontinuuma očekivane uzročno-posljedične relacije (iz stanja moći proizlazi moć djelovanja). Ali ovdje je ostvarena neočekivana adverbativna funkcija sastavnog veznika *pok* čime je intenzivirana ekspresija iznenadnosti paradoksalnog obrata u odnosu moći – nemoći.

3.	<i>Tēško nǝmu po kojǝmu švīt še švīšti.</i>	Teško onome po kojemu svijet se svijesti.	V
----	---	---	---

U izvornoj poslovice postoji unutarnja rima: *nǝmu* (onome) – *kojǝmu*, koja nije sačuvana u prijevodu. U drugom stihu nalazimo pučku etimologijsku asocijaciju fonijskim preklapanjem korijena riječi *švīt* (svijet) i *švīst* (svijest). Iskaz započinje osmercem, ali novi stih iznevjerava očekivanje da će se iskaz nastaviti osmercem, već završava četvercem *švīt še švīšti*. Narušena eufonijska simetrija (dva očekivana uzastopna osmerca) intenzivira poantu ostvarenu fonijskim preklapanjem korijena riječi *švīt* i *švī(š)t* koja sugerira semantičku podudarnost, to jest pučku etimologiju: svijet i svijest.

Swiješćenje svijeta događa se zahvaljujući onome koji iskoračuje svojim djelovanjem iz zadanih okvira društvenih normi koje su određene običajima po mjeri prosječnih, onih koji se boje iskoraka u nepoznato, preko granice dopuštenog. Takav pojedinac biva sankcioniran, on mora trpjeti kaznu prosječnih zbog svoje hrabrosti da proširi granice dopuštenog. On biva kažnjen od **svijeta** čiju **svijest** (saznanja, spoznaje, iskustvo) proširuje upravo svojim iskorakom u nedopušteno. Tu univerzalnu spoznaju o ulozi pojedinca u osvajanju novih prostora slobode i svijesti svijeta sažima ova poslovice u jedan osmerac i jedan četveroslog fonijskom etimologizacijom leksema *švīt* i *švīšt*.

4.	<i>Nĩ vrôg u vrôgũ, nego u karšćônšku dũšu.</i>	Nije vrag u vragu, nego je u kršćanskoj duši.	V
----	---	---	---

Ova poslovice ruši zadanu, neupitnu i vječnu »istinu« zasnovanu na crno-bijeloj opoziciji krajnosti (vrag – Bog, zlo – dobro, kršćanin – antikrist / poganin / neznabožac) koja se podrazumijeva, koja se ne propituje jer je zadana kao temelj na kojemu je sagrađen svijet kojemu želimo pripadati jer nam takav svijet osigurava komfor, udobnost postojanja bez sumnje, bez napora mišljenja, bez opasnosti kritičke misli koja bi mogla dovesti u pitanje takvu udobnu poziciju naše egzistencije. Tu je heretičku misao, dakako, izrekao pojedinac, unatoč neupitnim autoritetima koji su izgradili i održavaju crno-bijeli svijet trajnih vrijednosti i zadanih normi, ali je činjenica da je takav iskaz, koji ruši zadani sustav vrijednosti, sagrađen na crno-bijeloj opoziciji, prihvaćen kao spoznaja koja ima univerzalnu vrijednost, a to je spoznaja koja nije plošna, već dubinska, spoznaja o mogućnosti postojanja zla u dobru i dobra u zlu, spoznaja koja je dijalektička jer ne sagledava stvarnost statički, već u procesu neprekidnih mijena. U toj dinamici stalnih mijena može se dogoditi da bijelo postane crno, a crno bijelo. Vražje može obući odoru Božjeg, zlo je moguće raditi u ime dobra, a dobro može biti osuđeno i kažnjeno kao vražje.

Gnomski stil proverbija zahtijeva maksimalnu redukciju izraza. Zgusnuti izraz *Nĩ vrôg u vrôgũ* podrazumijeva filozofsku ideju o religijskom konceptu utjelovljenja zla u osobi vraga kao eksterijernoj osobnosti koja djeluje protiv čovjeka. Toj naivnoj percepciji personificirana zla suprotstavlja se pučka mudrost lucidnom predodžbom vraga kao interioriziranog zla koje je u čovjeku, a ne izvan njega, i koje ostvaruje svoje planove maskirano predodžbom Božjega (*karšćônško dũšã*).

To poimanje dinamike vrijednosti čovjekova svijeta i relativnosti zadanih okvira iskustva otvara vrata spoznajnoj avanturi dijalektičkog mišljenja sačuvanoj u usmenoj predaji najsazetije književne forme pučkih proverbija.

5.	<i>Vražjô ĩmo krãje i konfine – Bõžjo je bẽž došpĩlka.</i>	Vražja (ideja, besjeda) je ograničena, Božja je bez dospijeća.	V
----	--	--	---

Kao i u prethodnoj poslovice i u ovoj se suprotstavljaju krajnosti: vražje i Božje. Zlo (vražje) se atribuiru vremenitošću, prolaznošću, dovršivošću, a dobro je kvalificirano vremenskom nedovršivošću (*bẽž došpĩlka* – bez dospijeća, dovršetka). Zlo uspijeva na vremenskoj osi koja ne uključuje transcendentno, nadvremensko ili nevremensko, princip univerzalnosti koji je božanski jer je bez dospijeća.

Princip zgušnjavanja izraza u proverbijalnom stilu zahtijeva redukciju riječi koje se podrazumijevaju, riječi koje su zadane kontekstom. U ovoj poslovice imamo

paralelizam dviju efektnih elipsa subjekata: neizrečenih supstantiva. Na stilističkoj razini iskaza mogli bismo konstatirati princip inkluzivnosti: nedovršenost izraza koja uključuje recipijenta poruke da izraz dovrši, dopuni: *vražjo bešida* / *vražji čin* / *vražja nakana*, a s druge strane: *Bòžjo bešida* / *Božja volja* / *Božje djelo* itd. Vražje i Božje suprotstavljeno je odnosom: vremenom ograničeno – vremenom neograničeno. Smisao poruke jest u predodžbi ljudskog vremena koje uključuje nadvremen-sko: transcendentno bivstvo u božanskoj neprolaznosti.

Leksička intenzifikacija izraza postignuta je izborom pleonastičkog leksema *konfin* (od tal. *confine* – granica). Naime riječ *krôj* (N pl. *krâje*) – kraj, dovršetak, i riječ *konfin* jesu, na referencijalnoj razini, sinonimi pa je ponavljanje istoznačne riječi redundandno. Na stilističkoj razini izraza ovaj pleonazam ima svoju ekspre-sivnu motivaciju. Izborom riječi *konfin*, s mnogo manjom uporabnom frekvencijom od stilistički neutralne riječi *krôj* (kraj) postignuta je konotacija koja uključuje iko-ničku asocijaciju toponima *Konfin* za opasnu hrid na južnoj obali otoka Palagruže.

I u drugoj rečenici ostvarena je leksička intenzifikacija izraza izborom riječi *došpîtak* (*Bòžjo je bēž došpîlka*). Leksem *došpîtak* (imenica od povratnoga glagola *došpît se* – dovršiti se) također je male uporabne frekvencije. Njezin izbor kao i izbor riječi *konfin* daje iskazu uzvišeni ton kojim se iskazuje esencijalna spoznaja o smislu ljudskog postojanja, a ne banalna konstatacija o svakodnevicu. Tome pridono-si i ritmička organizacija iskaza koja se temelji na desetaračkom ustrojstvu prve surečenice s cezuruom poslije četvrtog sloga (*Vražjô îmo // krâje i konfine*). Desete-rački iskaz omogućen je upravo pleonastičkim dodatkom (*i konfine*) što upućuje na to da je ovaj sinonimski dodatak rečenici ne samo ekspresivan na leksičkoj razini već da ima i ritmotvornu funkciju.

Druga surečenica izrečena je u sedmercu. Očekivana simetrija dvaju deseteraca na taj je način iznevjerena, ali upravo to iznevjereno očekivanje naglašava ključnu spoznaju o neograničenosti, nedovršivosti transcendentnog, nevremenitog bivstva imanentnog prolaznom čovjekovom bivstvovanju, prema kršćanskom vjerovanju. Ove dvije surečenice povezane su adverzativnom vezom sadržajem kontrarnih iskaza. Izostavljen je adverzativni veznik (*a, ali*). Taj sintaktostilematički postupak elipsom konektora u povezivanju dviju surečenica također naglašava iznenadnost uvođenja iskaza koji sadrži esencijalnu spoznaju o naravi božanskog (*Bòžjo je bēž došpîlka*).

6.	<i>Gōvnò u covîka lavurô.</i>	Govno u čovjeku radi.	K
----	-------------------------------	-----------------------	---

Vulgarizam u ovoj poslovice nije izraz prostačke naravi kazivača. Vulgariz-mi nisu stilsko obilježje poslovice. Jezik poslovice pripada poetskom stilu koji se

jezičnom zahtjevnosti uzdiže nad kolokvijalnim govorom kojemu su vulgarizmi imanentni kao poštapalice ili stilska sredstva pojačane ekspresivnosti. Ovo je rije-dak primjer upotrebe vulgarizma u korpusu viških poslovice koje ovdje prezentira-mo. Dakle, mora postojati jaka motivacija za izbor vulgarizma u semantostilističkoj funkciji ove poslovice koju smo zabilježili u Komiži.

Karl Marx određuje čovjeka kao ekonomsko biće. Po Marxu društveni odnosi proizvodnje određuju čovjeka kao člana društvene zajednice, što znači da je ekono-mija temelj za razumijevanje i određenje čovjekova bića. U ovoj poslovisci taj stav, dakako bez svijesti o njegovoj marksističkoj naravi, iskazan je elementarno, bez teoretskih kategorija mišljenja, iskazan je pučki sažeto u samo četiri riječi uz snažan ekspresivni efekt neočekivane upotrebe vulgarizma – *gōvnđ*.

Sematičko polje vulgarizma *gōvnđ* određeno je negativnim konotativnim spek-trom: odvratnost, smrad, prljavo, bezvrijedno, ružno, odbačeno (izmetnuto – izmet). Ova poslovice tvrdi neočekivano suprotno od svega što asociraju pojmovi koji pripa-daju asocijativnom polju ovog vulgarizma: Govno je bitno! Smisao ove poslovice jest upravo shvaćanje uloge temeljnog uvjeta postojanja čovjeka, a to je razmjena materije s prirodom – hranjenje koje podrazumijeva metaboličku transformaciju hrane kao završetka procesa hranjenja koje započinje lovom, sabiranjem plodova ili proizvod-njom da bi poslije čina hranjenja ciklus razmjene materije bio dovršen *govnom*, a time započet i novi ciklus činom gnojidbe u svijetu koji je stvorio ovu poslovicu.

U ovako prošireno semantičko polje leksema *gōvnđ* ulazi i čitava ekonomska i društvena struktura odnosa u koje ulazi čovjek kao ekonomsko biće koje mora izboriti svoje mjesto u svijetu proizvodnje kako bi osigurao svoju egzistenciju. Dakle »gov-no«, kao metafora egzistencijalnog imperativa, pokretačka je snaga (*Gōvnđ lavurđ*). Na *gōvnđ* se svode svi naponi, nastojanja, pregnuća, sva muka gradnje, stvaranja, pro-izvodnje. Govno je podloga i ishodište mirisna i blistava cvijeta, ali i humus iz kojega se može rascvjetati i ljudski duh. Zahodsku rupu dubrovački pjesnik, akademik Luko Paljetak naziva »slavnijom rupom od svake rupe« u svojoj poemi »Oda zahodu«:

*Zahode, pjevat o tebi hoću,
slavnija rupo od svake rupe,
usluge tvoje danju i noću,
čekaju golo rumeno dupe,
muhe što oko tebe se kupe
kolo su drevnih, usranih Muza;
počast ti daje i moja guza!*

Ovdje citiran odlomak ove skercozne Paljetkove poeme slavi podlogu, temelj života, prah zemljani iz kojega život niče i u koji se obraća, prešućenu stranu kruž-

nog kretanja materije koja omogućuje i život i odnose u društvenoj zbilji. Elementarnost proverbijalnog izraza od samo četiri riječi sa stilski ekspresivno odabranim vulgarizmom *gōvnō* sažima temeljnu poruku filozofske teorije o čovjeku kao ekonomskom biću.

7.	<i>Nevđja nīmo žōkōna, a nōjveće ga īmo.</i>	Nevolja nema zakona, a najviše ga ima.	K
----	--	--	---

Ovo je primjer nelogičnog iskaza u kojemu druga parataksna rečenica iskazuje suprotnu tvrdnju od prethodne, s njom adverbzativno spojene, rečenice. Prva rečenica parataksno složene rečenice negira prisutnost svojstva (zakonitost) subjektom imenovane pojave (*nevđja*), a druga rečenica ističe prisutnost zanijekanog svojstva te pojave, i to u najvećoj mjeri (*a nōjveće ga īmo.*). Jedna rezolutna tvrdnja kojom se negira prisutnost svojstva u jednoj pojavi, u istoj složenoj rečenici, biva negirana afirmativnom tvrdnjom. Ova složena adverbzativna rečenica izriče suprotne tvrdnje i stoga je nelogična ako je ocjenjujemo s formalno logičkog motrišta. Ipak ona izriče spoznaju o nužnosti koju nameće situacija čovjeka u nevolji da prekorači, radi opstanka, zadane društvene norme (zakon) čije poštovanje bi onemogućilo opstanak, ali u tom činu prekoračenja društvenih normi mora istovremeno poštovati, i to u najvećoj mjeri, regule (zakone) opstanka.

Ova poslovice ukazuje na iskustvo preživljavanja u nemogućim uvjetima. Četiri »jahača apokalipse« pohodila su ovaj svijet u dvadesetom stoljeću: najprije filoksera, bolest vinove loze koja je stigla iz Amerike da bi poharala evropske vinograde i na kraju stigla i u Dalmaciju te natjerala više od sto tisuća Dalmatinaca da napuste svoj dom i odu u zemlju iz koje je stigla filoksera, u Ameriku. Drugi »jahač apokalipse« bio je Prvi svjetski rat. Još nije bio ni završio rat, a pojavila se strašna pandemija – španjolska gripa (španjola), koja je izazvala pomor većeg broja ljudi nego u oba svjetska rata. I potom najstrašniji rat u ljudskoj povijesti – Drugi svjetski rat. Trebalo je preživjeti ratove, bolesti, glad, strašno siromaštvo, oskudicu, stradanja. U ovom insularnom svijetu humor je, osim rada, bio jedan od najvažnijih zakona opstanka. To potvrđuje jedna vrsta usmene književnosti otoka Visa – *facenda*, nefikcionalna humoristička vrsta oralne književnosti koju smo bilježili na otoku Visu u proteklih pedeset godina.⁴

⁴ J. Božanić, *Komiške facende. Stilistika i poetika usmene nefikcionalne priče Komiže*, Književni krug, Split, 1992.; J. Božanić, *Viški facendijer. Stil, leksik, svijet facende otoka Visa dvadesetoga stoljeća*, Književni krug, Split, 2015.

Memento ovog otočkog svijeta jest poruka uklesana u kamenu nadvratnika nekadašnje komiške Čitaonice: *Požrtvovanje, značaj, rad – jedini spas domovine*. Ta poruka nabraja zakone opstanka: **rad** je temelj egzistencije. Cijeli otok premrežen je suhozidima kojima su težaci osvajali kamenjar otočkih padina i pretvarali ga u plodan terasasti teren za svoje vinograde. Ta kamena čipka, koju danas sve više prekriva makija i šuma borova koji osvajaju prostore iskrčenih terena, monumentalni je spomenik danas nepojmljive ljudske upornosti i rada mnogih generacija kroz stoljeća. Na moru nema tragova ribarske muke kao što zemlja otočka čuva tragove čovjekova rada. Ipak ti tragovi sačuvani su u usmenoj predaji o nepojmljivoj upornosti ribara koji su svojim falkušama sudjelovali u regatama koje su, u vremenu bonace, znale biti najduži veslački maraton na svijetu: od Komiže do Palagruže, kamo je u ribolov odlazilo i više od pet stotina ribara u stotinjak ribarskih barki falkuša bez motora. Drugi zakon opstanka bio je **požrtvovnost**. Nije dovoljan uporan rad da bi se opstalo. Da bi ljudska zajednica bila zajednica, bez koje je opstanak pojedinca nemoguć, nužna je žrtva – požrtvovnost. Nužno je odstupiti, u nekim prilikama, od svog sebičnog interesa radi drugoga, u interesu zajednice. I treći zakon jest **značaj**. Onaj koji radi i stvara, onaj koji se žrtvuje za druge mora u društvu kojemu pripada dobiti značaj da bi bio uzor, da bi bio primjer drugima. Na tim je zakonima bila sagrađena ova insularna organska ljudska zajednica.⁵

8.	<i>Švè mðre jåval olnît, sómo nê lopîžu.</i>	Sve može đavao odnijeti, samo ne lopîžu.	V
----	--	--	---

Banalno razumijevanje poruke ove ekskluzivne parataksne rečenice, vodilo bi pogrešnom zaključku o smislu poruke. Naime ova poruka, sažeta u poslovicu o važnosti jedne keramičke posude za kuhanje jela, znači puno više od isticanja jednog predmeta za svakodnevnu kuhinjsku upotrebu. *Lopîža* je ovdje metonimija koja konotira ne samo banalnu stvarnost nužnosti prehrane već i interpersonalne odnose, društvenost obiteljske ili neke druge mikro zajednice okupljene oko trpeze, to jest lopîže.

U jednoj facendi pod naslovom *Jåval ðlnil lopîžu*⁶ pripovjedač govori o dvojici ribara koji su poslije ribolova barkom došli na obalu kako bi skuhalo ručak i zakrpali oštećenu mrežu. Dok jedan kuha brodet u lopîži, drugi krpa mrežu. Kad je ručak bio gotov, ribar koji je kuhao poziva drugoga, koji je krpao mrežu, da dođe objedovati.

⁵ Taj memento i dalje stoji uklesan u kamenu na komiškoj rivi, ali više ne iznad nekadašnje Čitaonice, već iznad današnje samoposluge.

⁶ Vidi fusnotu 4. str. 13.

Ovaj odgađa dolazak jer želi dovršiti krpanje jedne rupe u mreži. Kada ni poslije ponovljenog poziva za objed ovaj nije prišao trpezi, ribar koji je kuhao poziva ga treći put, ali ne da dođe, već da pogleda i vidi kako on lopižu sa skuhanim brodetom baca u more. Facenda završava prizorom kako pozvani ribar u ljutnji britvom cijepa zakrpanu mrežu radi osвете i pripovjedačevom konstatacijom izraženom poslovi-com: *Jāval mōre švē olnīt, šomo nē lopižu! A njima je odnio i mrīžu i lopižu.*

Ribar koji je krpao mrežu poštovao je jedan zakon organske zajednice utemeljen na principu da se svaki trenutak iskoristi radeći. On želi završiti krpanje rupe i produžuje svoj posao tako što prekrši drugi zakon organske zajednice, a to je poštovanje čina blagovanja kao kolektivnog čina. Blagovanje nije puko hranjenje, uzimanje hrane da bi se utažila glad. Blagovanje je puno više. Ono je jedna vrsta obreda koji započinje križanjem i zahvalom božanskom autoritetu koji je darovao hranu. Blagovanje podrazumijeva sastajanje mikro zajednice, skupine u kojoj njezini pripadnici međusobno komuniciraju, šale se, pričaju facende, obnavljaju kolektivnu memoriju pričom, sjećanjima, prizivaju uspomene na žive i mrtve članove organske zajednice prisutne u priči. Zbog toga i važnost *lopiže* nije samo u zadovoljavanju osnovne egzistencijalne potrebe za hranjenjem već i u održavanju kolektivne memorije, zadovoljavanju potrebe za smijehom, za relaksacijom od životne napregnutos-ti pričom.

9.	<i>Bōje naslonīt trūdne rūke na pūn štūmak nēgo lāšne na prōžan.</i>	Bolje nasloniti umorne ruke na pun trbuh nego odmorne na prazan.	V
----	--	--	---

U ovom insularnom svijetu težak fizički rad bio je imperativ opstanka. To potvrđuje niz poslovice među kojima ćemo istaknuti ovu: *Di je līnušt, tōti je žlō.* Dakle, rad je opreka zlu, jer je ishodište dobra. Poslovica apstraktnu ideju o opreci lijenosti i marljivosti predstavlja ikonički: slikom umornih (*trūdnih*) ruku naslonjenih na pun trbuh i odmornih (*lāšnih*) ruku naslonjenih na prazan trbuh. Ruke su sinegdoha čovjekova djelatna bića. Ruke ne stvaraju samo čovjekov svijet već stvaraju i čovjeka sama. U noveli »Ruke«, Ranko Marinković govori o rukama »nastalim iz zajedničke želje oca i majke koji su ih ostavili mjesto sebe da mijese od kore zemlje koru kruha«.

Struktura poslovice temelji se na suprotstavljanju dvaju parova pojmova koji imaju pozitivan i negativan sadržaj: negativan sadržaj prvog para je atribut *trūdan* (umoran) nasuprot pozitivnom *pūn*, a drugi sadrži pozitivan semantički sadržaj atributa *lāštan* (odmoran), a negativan *prōžan* (prazan). U komparativnom odnosu prednost dobiva prvi par na vrijednosnoj ljestvici organske društvene zajednice u odnosu *bōje* (bolje) – *gōre*. Time društvena zajednica proklamira svoj zakon opstan-

ka koji se temelji na djelatnom biću čovjekovu koje sinegdotski prezentiraju *trūdne rûke* onoga koji radi, koji stvara.

Leksički izbor stilski je obilježen. Ključni opozitni leksemi koji atribuiraju ruke jesu *lāsne rûke* i *trūdne rûke*. Stilski neutralan izbor bio bi *odmôrne rûke* i *umôrne rûke*. Izbor uporabno manje frekventnih riječi ekspresivno je intenzivirao izraz. Leksikostilematski izbor atributa *lāštan* konotira lijenost, plاندovanje kao neprihvatljivu društvenu vrijednost u svijetu kojemu je rad na samom vrhu društvene ljestvice vrijednosti. Naime i *trūdne* (dakle vrijedne) ruke mogu biti odmorne, ali ne i *lāsne*, tj. besposlene, one koje plاندuju, koje se odriču stvaranja radi zadovoljstva u neradu. I leksem *trūdan* u sintagmi *trūdne rûke* ne označuje samo umor već i stvaralački napor, nastojanje, dakle vrlinu visoko cijenjenu u organskoj društvenoj zajednici.

10.	<i>Šūmica je šīromāsko šūperbīja.</i>	Suho granje (za potpalu) siromaška je uznositost.	K
-----	---------------------------------------	--	---

U govorima otoka Visa naziv *šūmica* označava granje koje se bere da bi se suho koristilo za potpalu, kako bi se tim tankim granjem lakše zapalili veći komadi drva, koji gore duže vremena; *šūmica* plane trenutno i daje blistav oganj koji brzo splasne ako se ne prenese na deblje komade drva. Ta slika upotrijebljena je da bi se njome vizualiziralo psihološki motivirano nastojanje siromaha da demonstrira pred drugim privid svoje tobožnje moći, svog ugleda, višeg ranga svog društvenog statusa nego što ga kao siromah ima. Njegova glorijska je kao plamen *šūmice* koji samo trenutno može buknuti i obasjati, ali se onda naglo gasi i nestaje iluzije plamena koji obećava trajnu vatru.

Leksikostilem *šūperbīja* označava nastojanje pojedinca da se u društvu prikaže boljim, značajnijim, uglednijim nego što jest. On je izveden od pridjeva *šūpêrb*, sa značenjem ponosan, ali i nadmoćan, bolji od drugih. Sufiks *-ij* daje mu deprecijativnu vrijednost, negativnu konotaciju – lažnost, uznositost bez podloge, prikazivanje lažne nadmoći u usporedbi s drugim.

Jezična kreativnost ostvaruje se u iznenadnosti, upravo začudnosti, da upotrijebimo termin ruskog formalista V. Šklovskoga (*ostranenie*)⁷, povezivanja prizora hrpe granja koje plamt i obećava velik oganj i sjaj, a onda naglo utrne, s lažnom uznositošću siromaha koji je spreman pred gostom demonstrirati svoje »bogatstvo« neumjerenim gostoprimstvom koje se često manifestira time da siromah iznosi na stol gostu sve što ima kako bi ga impresionirao prividom svoje moći i sakrio na taj način svoju stvarnu materijalnu bijedu.

⁷ V. Šklovski (1970.), *Uskrsnuće riječi*. Zagreb.

11.	<i>Lǎgje je covĭka vezât lăkun nêgo kadênun.</i>	Lakše je čovjeka vezati dlakom negoli lancem.	K
-----	--	---	---

Poruka je zasnovana na paradoksu koji se temelji na prijenosu značenja iz semantičkog polja fizičke stvarnosti, u kojemu dlaka jest nitasta izraslina na epidermi (a ovdje se sugerira da je riječ o stidnoj dlaci), u semantičko polje afektivnih relacija među spolnim partnerima. Paradoks se temelji upravo na spomenutom prijenosu značenja iz jednog u drugo semantičko polje asocijativnom vezom. Snaga ljubavne veze doista može nadmašiti snagu čelika (*kadêna*). Leksem *lăka* (dlaka) ovdje je sinegdoha (*pars pro toto*) koja se referira na fizičku realizaciju ljubavne veze, ali u isto vrijeme njezin je konotacijski doseg puno širi jer fizika spolnog čina ne može biti jača od čelika. Sinegdohom *lăka* izbjegnut je vulgarizam (imenovanje spolnog organa), ali isto tako taj izraz pripada elementarnom pučkom stilu koji izbjegava sentimentalne izraze vezane uz seksualne relacije. Sinegdoha *lăka* ovdje konotira emocionalnu snagu ljubavne veze, kao silu koja je jača od bilo koje druge sile. Tu suprotstavljenu fizičku silu ovdje konotira druga sinegdoha – *kadêna* (čelični lanac). Dakle *lăka* konotira ne samo fizički ljubavni čin već također silu Erosa – pokretačku silu života.

Dijalektički način mišljenja karakterizira mnoge ovdje prezentirane poslovice. Dijalektičko mišljenje u osnovi je svakog paradoksa jer nudi neočekivano, iznenađujuće rješenje, obrat koji začuđuje i upisuje se u pamćenje, u kolektivnu memoriju. Paradoks je ovdje zasnovan na opreci dlaka (*lăka*) – čelik lanca (*kadêna*). Krajnost suprotstavljenih vrijednosti fizičke sile (vlaknasta izraslina na epidermi nasuprot čeliku) obrće se u krajnost suprotstavljenih vrijednosti emocionalne sile ljubavi u odnosu na fizičku silu koja joj se suprotstavlja i koju ona savlađuje.

12.	<i>Ĵidra Ĵidre, a šidra šidre.</i>	Jedra jedre, a sidra sidre.	K
-----	------------------------------------	-----------------------------	---

Postaviti nam je pitanje: Čemu ove dvije banalne konstatacije o tome da jedra obavljaju svoju funkciju to jest da jedre, a da sidra sidre? Izvjesno je da te dvije konstatacije o stvarnosti, u kojoj se ne događa ništa neočekivano, na prvi pogled ne zadovoljavaju očekivanje od poslovice da će izreći nešto mudro, neku tvrdnju koja će se usjeći u pamćenje, potaknuti na razmišljanje, biti zapamćena. Ova ipak jest zapamćena i upisana u kolektivnu memoriju ribarske Komiže.

Upitati nam se je nije li možda neki dublji smisao, neko značenje koje posloviću opravdava, upravo u međusobnoj relaciji ove dvije naoko banalne tvrdnje. Ove dvije rečenice, povezane adverbzivnom vezom, tek u međusobnom odnosu imenovanja suprotnih radnji glagolima izvedenim iz imenica (*Ĵidro, šidro*) upućuju na

dublji smisao poruke. Naime ovdje su imenovane suprotstavljene radnje: dinamična radnja jedrenja, kretanja, putovanja, i statična – sidrenje, koje znači mirovanje, nepokretnost, kraj putovanja.

Imenica *ŷidro* svojim semantičkim sadržajem konotira radnju kretanja, kao i *šidro* mirovanje, prekid kretanja. Radnja imenovana izvedenicama (sufikslnim tvorenicama) potvrđuje semantički sadržaj koji imenuju subjekti (*ŷidro*, *šidro*). U suodnosu ovih tvrdnji pojavljuje se sugestija moguće inverzije: *ŷidra šidre*, a *šidra ŷidre*. Upravo banalnost konstatacije da se ostvaruje nešto što je zadano, očekivano upućuje, sugerira neizrečenu mogućnost spomenute inverzije. Tvrdnje da *ŷidra ŷidre*, a da *šidra šidre* ne bi ni bile izrečene da one upravo svojim međusobnim odnosom, sintaktičkim paralelizmom izraza s predikatima (*ŷidre*, *šidre*) koji su tvorenice izvedene iz subjektivnih imenica (*ŷidra*, *šidra*) ne sugeriraju neizrečenu tvrdnju: *ŷidra šidre*, a *šidra ŷidre*. Dakle poslovice sadrži poruku o redu, o poretku stvari i odnosa koji se temelje na funkcioniranju prema zadanim svrhama. Što se događa kad se taj red poremeti, kada jedro, kao princip pokreta, kretanja, sidri, kada zaustavlja kretanje, i obrnuto, kada sidro više ne sidri, već počne jedriti. Tada nastupa kaos, iznevjeren je princip reda, poremećen očekivan poredak odnosa.

Spomenuli smo sintaktički paralelizam koji je ujedno povezan i s eufonijskim paralelizmom. Naime ove dvije rečenice jesu četverci koji se sastoje od po dva troheja, dva sloga od kojih je prvi naglašen, a drugi nenaglašen (–U / –U). Poslovice je ritmički organizirana trohejskim ritmom. Princip jezičnog minimalizma naglašen je elementarnom sintaktičkom strukturom (S+P // S+P) dviju suprotnih rečenica uz eufonijski paralelizam trohejskog ritma.

13.	<i>Môre mðre.</i>	More može.	K
-----	-------------------	------------	---

Interpretaciju ove poslovice započet ćemo prijevodom na standardan hrvatski jezik. Može li rečenica *More može* prenijeti poruku koju ima ista poslovice na komiškogovoru? Jesu li te dvije različite jezične postavke iste po svom značenju? Odgovor na to pitanje otvara problematiku prevođenja. Kako je očito na prvi pogled, kada usporedimo izvornik i prijevod, poruke nisu iste ni na referencijalnoj razini jer u izvornoj jezičnoj postavi postoji etimologizacija subjektivnog leksema *môre* u predikatu *mðre*. Unatoč transparentnoj vezi oblika *mðre* za 3. l. jednine prezenta glagola *mðć* – moći (*mðren*, *mðreš*, *mðre*, *mðremo*, *mðrete*, *mðredu*), ovdje je etimologizacijom predikata semantički sadržaj predikatnoga glagola povezan sa semantičkim sadržajem imenice kojom je izražen subjekt. Ovdje bismo mogli govoriti o mimološkoj motivaciji stilskog postupka etimologizacije između imenice *môre* i glagola *mðć* (moći).

U svojoj čuvenoj raspravi o mimološkoj teoriji postanka riječi »Mimoiologije – Put u Kratiliju«⁸ Gérard Genette referira se na velikog francuskog lingvista iz 18. stoljeća Charlesa Brossesa (1709. – 1777.) koji kaže (prema Genettovu navodu): »Stvarna je i dobro poznata istina da je čovjek po svojoj prirodi sklon oponašanju: to na najupadljiviji način opažamo u tvorenju riječi. Ako moramo dati ime nekom nepoznatom predmetu, a taj predmet djeluje na osjetilo sluha, čija je veza s govornim organima neposredna, kod tvorbe takvog imena čovjek ne oklijeva, ne razmišlja, ne uspoređuje: on oponaša svojim glasom buku koja mu je doprla do ušiju, i zvuk koji iz toga proizlazi jest ime koje on stvari daje« (Genette 1985: 87).

Treće lice prezenta glagola *mđć* – *mđre* ima identičnu fonemsku postavu imenice /m/o/r/e/ kao i glagola /m/o/r/e/. Razlika je jedino u fonetskoj realizaciji identičnih fonemskih nizova: [m ô r e] – [m đ r e]. Ta minimalna razlika u kvantiteti između dva silazna naglaska omogućuje semantičku vezu koja sugerira poruku da je već u imenu *mđre* sadržana moć, a u imenu *mđre* (može) da je sadržano i *mđre*.

Mogli bismo uočiti i fonostilematску vezu koja podupire semantostilematску vezu između subjekta *mđre* i predikata *mđre*. Alveolarni vibrant /r/ suglasnik je koji se artikulira na zubnom grebenu vibracijom aktivnog artikulatora, a to je apeks – vrh jezika koji u artikulacijskom tjesnacu stvara turbulenciju zračne struje. Mimološkom asocijacijom [r] imenu *mđre* daje semantičku vrijednost turbulencije elementa (velike slane vode) koje to ime imenuje, ali istovremeno evocira semantički sadržaj pojma moći (*mđre*) i obrnuto. Dakle more je moć, a moć je more. To kazuje komiška poslovice *mđre mđre*, a to postiže minimalnim jezičnim sredstvom: razlikom u kvantiteti između dva silazna akcenta: dugosilaznog i kratkosilaznog. U prijevodu na standardni hrvatski jezik taj je mimološki i stilistički efekt izgubljen.

14.	<i>Jelnè gâće – ništa gâće / dvôje gâće – câgod gâće / trôje gâće pēna gâće.</i>	Jedne hlaće – ništa hlaća / dvoje hlaća – nešto hlaća / troje hlaća tek su hlaće.	K
-----	--	---	---

Svijet iz kojega i kojemu govori ova poslovice jest svijet koji je iskusio oskudicu materijalnih dobara, iskustvo posjedovanja ograničenih količina, iskustvo raspolaganja elementarnim sredstvima za preživljavanje. U tom svijetu princip strogo kontroliranog trošenja dobara jest *modus vivendi*. Razmetanje imanjen u dokazivanju društvenog statusa nije vrlina, već neprihvatljivo ponašanje koje zaslužuje osudu. Radi prikaza društvenog konteksta ove poslovice poslužit će nam dvije kratke priče.

⁸ 1985.

Prva je priča o Nevidjenom, kako mu je bio nadimak u Komiži. Zvali su ga Nevidjeni jer mu je otac napustio obitelj kada je majka bila u drugom stanju s njim. Prije rođenja djeteta otac je otišao u Argentinu s nadom da će moći prehraniti svoju obitelj. Nikad se više nije vratio iz Argentine, a kako nije mogao naći posla, nije mu preostalo drugo nego da postane remeta u crkvi. Tako je radeći kao remeta dočekao kraj života. Kada je umro, obukli su ga u svečano odijelo i cipele koje je pripremio za ukop. U tom odijelu i cipelama bio je do trenutka kad su ga trebali spustiti u grob. Tada su mu skinuli odijelo i cipele i poslali ih paketom sinu Nevidjenom.

Druga priča govori o siromašnom težaku i ribaru iz sela Dragodid na otoku Visu. Barba Frone Vlahov ol Cetiri Grada često se spuštao iz svog sela do obale mora kako bi lovio ribu kojom je prehranjivao svoju obitelj. Za tu je svrhu imao posebne hlače, koje je on nazivao *gāće ol kordūrâ*. To su bile posebne hlače za ribolov, koje je njegova žena stalno krpala dodajući zakrpu na zakrpu. Sve vrste tkanina koje su se mogle naći u Austro-Ugarskoj, kako kaže pripovjedač, bile su u krpama složene na tim hlačama. Dogodilo se jednom da je legendarni zagrebački istraživački novinar i slavni fotograf Franjo Fuis, obilazeći otok Vis s nakanom da snimi zanimljive motive i zabilježi neobične priče, sreo Froneta Vlahova te ga fotografirao s teretom ulovljene ribe na leđima i u odjeći *ol kordūrâ* (za ribolov). Upoznao se on s barba Fronetom i ponudio mu kupnju njegovih hlača i poklon novog odijela. Ali barba Frone je odbio takvu ponudu jer njegove su mu *gāće ol kordūrâ* bile nezamjenjive.

Bilo je to vrijeme kada su se predmeti za osobnu potrošnju, alati za rad i kućanski predmeti čuvali cijeli život, a čak je i kišobran imao trajnu vrijednost te se ostavljao u nasljeđe nasljednicima. Postojao je čak zanat popravljачa kišobrana. To je kontekst u kojemu valja razumjeti ovu poslovicu, koja dakako ima puno šire konotacijsko polje negoli što je njezina referencijalna semantička vrijednost.

Govoreći o hlačama, ova poslovice govori o principu racionalnog trošenja dobara u okolnostima oskudice. Etika ovog otočkog svijeta izgrađena je na iskustvu poštovanja mjere, na spoznaji vlastitih mogućnosti i njihovoj optimalnoj upotrebi. Ta se poslovice kao opomena odnosila na sve situacije koje zahtijevaju da se vrijednosti racionalno troše. Ribari su morali imati rezervne mreže i druge alate kao bi mogli zamijeniti oštećene, koji se nisu bacali, nego popravljali. Rezervni uporabni predmeti i sredstva rada omogućavali su optimalno trošenje s minimalnim angažiranjem ljudske energije, koju je valjalo štedjeti. Današnji vicevi kojima se kopno ruga otočkoj »škrтости« proizlaze iz neshvaćanja tradicionalnog odnosa prema nepotrebnom trošenju, posebno onoj vrsti trošenja koja je motivirana dokazivanjem vlastitog društvenog statusa.

Jezično je zanimljiva gradacija: *Jelně – nīšta; dvōje – cāgod* (nešto, ali ne cijelo), *trōje – pēna* (tek kad su troje onda su jedne). U prva dva stupnja trostupne

gradacije oblik *pluralia tantum* za imenicu hlače trebao bi biti genitiv plurala: *nīšta gôć / gāćih; cāgod gôć / gāćih*. Kraći oblik *gôć* je arhaičan (stilski obilježen). Ali ni jedan ni drugi genitivni oblik se ne realizira, već se rabi nominativni oblik plurala *gāće*. Taj morfonostilem (oblična intenzifikacija izraza), taj otklon od oblične norme naglašava potpunu negaciju izraženu niječnom zamjenicom *nīšta*, odnosno djelomičnost, izraženu količinskim prilogom *cāgod* (štogod, nešto). Dakle jedno je ništa, dvoje je nešto, troje je jedno. Brojevi gube numeričku (matematičku) vrijednost, ali imaju psihološku vrijednost izraza koji odstupanjem od numeričke vrijednosti i odmakom od gramatičke – morfonološke norme padežnih oblika naglašava princip održivosti u svijetu ograničenih količina.

15.	<i>Kû pomālo grê, prî dōma dūjde.</i>	Tko polako ide, prije doma dođe.	K
-----	---------------------------------------	----------------------------------	---

Tvrđnja koju izriče ova poslovice narušava zakon obrnute proporcionalnosti koji se zasniva na međuzavisnosti dviju veličina na način da smanjenje jedne veličine izaziva povećanje druge i obrnuto. Te dvije veličine u međusobnom odnosu proporcionalnosti jesu kretanje i vrijeme. Očekivani rezultat obrnuto proporcionalnog odnosa jest da će onaj koji ide sporije kasnije stići do cilja od onoga koji ide brže. Poslovice pak iznevjerava očekivanje, matematičku zakonitost, logiku. Ali poslovice se zasniva na drugoj vrsti iskustva, koje uključuje praksu održivosti trošenja energije u dosezanju cilja. Do daleka cilja ne dolazi onaj koji je trenutno brži, već onaj koji je uporniji, izdržljiviji, koji racionalno raspoređuje trošenje energije.

Paradoksalna spoznaja ove poslovice ne odnosi se samo na kretanje već sadrži univerzalnu ideju o racionalnom trošenju energije kako bi se postigao optimalan rezultat. Poslovice se temelji na talijanskoj: *Chi va piano, va lontano*, a ova na latinskoj: *Festina lente!* (Žuri polako!). Utjecaj talijanskih proverbija u najvećoj je mjeri prisutan u našem korpusu poslovice otoka Visa, što je logična posljedica bliskosti kulture i iskustva obje strane Jadrana.

Temeljni princip čovjekova djelovanja imenovan je prilogom *pomālo*, koji se osamostalio od rečeničnog ustrojstva i postao usklik, to jest kulturološki pragmem ili kulturem⁹ kojim se ostvaruje fatička funkcija jezika između pošiljatelja i primatelja poruke. To je važna kulturnoantropološka odrednica za razumijevanje paradoksa iskaza o potrebi sporijeg kretanja k cilju da bi se njemu brže došlo. Ovaj usklik *pomālo* postao je neka vrsta pozdrava prilikom susreta ljudi ili konvencionalan odgovor na konvencionalno pitanje *Kakô šī / šte?*. Unatoč njenoj konvencionalnoj

⁹ G. Blagus Bartolec (2012). »Pozdravi kao leksikografske jedinice«, *Rasprave Instituta za hrvatski jezik i jezikoslovlje* 38/1, str. 22.

uporabi, on sadrži bitnu poruku koja se razmjenjuje s drugim, a potvrđuje pristajanje uz iskustvo utemeljeno na paradoksalnoj spoznaji optimalnog trošenja ljudske energije radi postizanja cilja.

Sličnu poruku sadrži i druga poslovice na temu žurbe: *Hitnjā je javōlški pošōl* (V). Paradoks je i to da se ovakve poslovice o nužnosti usporavanja čovjekove aktivnosti pojavljuju u svijetu u kojemu je postojao kult rada kao društveni imperativ najvišeg ranga na hijerarhijskoj ljestvici vrijednosti. Danas nezamislivi radni podvizi ostvarivali su se bez hitnje, bez žurbe, ali uz isto tako danas nezamislivu upornost i ustrajnost uz projekciju dugoročnih ciljeva koji se mogu samo trajnom aktivnošću postići uz optimalno trošenje ljudske energije – dakle *pomālo*.

16.	<i>Gōšpā Kandalōra – žīmā fōra, koja mūti do dnā mōra, a za njōn grē Švēti Bijōž ki govōri da je lōž.</i>	Gospa Kandalora - zime kraj, koja muti do dna mora, a za njom ide Sveti Blaž koji kaže da je laž.	V
-----	---	---	---

Gospa Kandelora je katolički blagdan kao spomen na dan kada su Josip i Marija donijeli Isusa u Hram u Jeruzalemu gdje ga je Šimun prepoznao kao Mesiju. Blagdan se slavi 2. veljače, kada se u crkvi blagoslivljaju svijeće. Tradicionalno se blagdan Gospe Kanelore smatra vrhuncem zime, kada olujni vjetar muti more do dna, kako to kazuje poslovice. Takvo nevrijeme koje se povezuje s Kandelorom (*koja mūti do dnā mōra*) trebalo bi biti očekivani kraj zime (*žīmā fōra*), ali događa se iznenađenje. Slijedi Sveti Blaž (3. veljače) na čiji dan zna biti i hladnije vrijeme negoli na Kandeloru (*ki govōri da je lōž* – da je laž što kaže Gospa Kandelora, da je *žīmā fōra* – da je zima van, da je zima prošla) jer on donosi još jaču zimu.

Najveći broj poslovice u ovdje prezentiranom korpusu poslovice otoka Visa jesu prognostičke poslovice kojima se na slikovit način najčešće personificiranjem blagdanskih dana prognozira meteorološko vrijeme i opisuju bitne značajke vremena koje se uz pojedine datume može očekivati. Datumi su najčešće personificirani osobama svetaca kojima dotični datum pripada kao blagdanski dan. Taj prognostički kalendar vezan uz blagdane i imena svetaca okuplja dragocjeno iskustvo čovjeka o vremenu akumulirano u nizu generacija i sačuvano u pamtljivoj proverbijalnoj formi, često i stihovima s rimom, u ritmiziranim izrazima i vrlo često iskazano metaforama i personifikacijama kao u ovdje interpretiranom primjeru.

Blagdani su personificirani osobnošću svetaca koji očituju svoju volju djelovanjem vremenskih pojava. Slikovitost izraza mnemotehnički je postupak kako bi se olakšalo zapamćivanje i prijenos usmenom predajom s generacije na generaciju. Kratak ljudski vijek nije omogućavao uočavanje velikog ritma prirode pa je bilo

nužno baštiniti iskustvo više generacija koje su akumulirale iskustvo vremena i poruke o svojim spoznajama sažimale u pamtljivu formu poslovice.¹⁰

17.	<i>Šūhu lito – mōkre bācve; mōkru lito – šūhe bācve.</i>	Suho ljeto – mokre bačve; mokro ljeto – suhe bačve.	K
-----	--	---	---

Princip inkluzivnosti u stilu poslovice očituje se u mnogim primjerima ovdje prezentiranog korpusa poslovice otoka Visa, kako smo već istaknuli. Inkluzivnost je karakteristika tzv. hladnog medija kakav je govor, prema Marshallu McLuhanu.¹¹ Prema ovom kanadskom lingvistu i teoretičaru komunikacije visoka definicija (poruke) rezultat je »zasićenosti podacima«. Govor je prema McLuhanu hladan medij u odnosu na pisanu riječ, koja je vruć medij jer je visoko zasićena podacima. U govoru se pojavljuju njegove realizacije (govorne postave) koje su u većoj ili manjoj mjeri hladne. Hladnija govorna postava zahtijeva veću uključenost primatelja poruke. Uključenost recipijenta nazvali smo inkluzivnošću u činu recepcije. Vruć medij je stoga ekskluzivan, za razliku od toploga, koji je inkluzivan. Naime recipijent mora domisliti i jezično dopuniti neizrečeno. Forma poslovice je stoga izrazito inkluzivna (hladna – da se izrazimo McLuhanovim terminom) jer zahtijeva i recipijentovu kreativnost, sudjelovanje u nadopuni neizrečenog. Pokazat ćemo to na primjeru ove poslovice.

Poslužit ćemo se ovdje metodom transformacije rečenice da bismo pokazali postupak zatopljenja / zahlađenja rečenice. Rečenicu kojom je ostvarena gornja poslovice, zagrijat ćemo tako da je u većoj mjeri zasitimo podacima: *Ljeto bez kiše – vinske bačve pune; kišovito ljeto – vinske bačve prazne*. Opozicija *suho – mokro / mokro – suho* zasnovana je na suprotstavljanju znakova (simptoma) koji stoje umjesto pojave koja im je uzrok. Uzrok što su bačve suhe jest to da nema u njima vina, a uzrok pojavi da vina nema jest to što ljeti pada kiša, a posljedica padanja kiše je pojava bolesti vinove loze, a posljedica bolesti jest to da nema grožđa, zbog čega dakle nema ni vina. Time je zatvoren ovaj kauzalno-konsekutivni krug koji je

¹⁰ J. Božanić, »Iskustvo vremena komičkih ribara«, *Čakavska rič*, god. 24., br. 1-2, 1996., str. 7-94.

¹¹ »Vrući medij poput radija i hladan poput telefona, ili pak vrući medij kakav je film i hladan kakav je televizija, razlikuju se prema jednom osnovnom načelu. Vrući medij je onaj koji produžuje jedno osjetilo u 'visokoj definiciji'. Visoka definicija jest stanje zasićenosti podacima. Fotografija je, vizualno, 'visokodefinirana'. Strip je 'niskodefiniran', jednostavno zato što pruža vrlo malo vizualnih podataka. Telefon je hladan medij, odnosno medij niske definicije, jer uho dobiva oskudan broj podataka. I govor je hladan medij niske definicije zato što se njime tako malo daje, a tako mnogo mora dopuniti sam slušatelj.« M. McLuhan, *Razumijevanje medija. Mediji kao čovjekovi produžeci*, Golden marketing – Tehnička knjiga, Zagreb, 2008., str. 25.

morao obići recipijent poruke svojim kreativnim sudjelovanjem u činu komunikacije nadopunjujući neizrečeno.

I ova poslovice temelji se na paradoksu, to jest na iznevjerenom očekivanju u odnosu uspoređenih vrijednosti: suho bi trebalo uzrokovati suho, a mokro mokro, ali ovdje je tvrdnja zasnovana na obrnutoj proporcionalnosti suda: stanje suhoće rezultira mokrinom, a stanje mokrine rezultira suhoćom. Pritom je odnos dvaju obrnuto proporcionalnih sudova inverzan, sa zamijenjenim redoslijedom jedinica iskaza: *šūhu lito – mōkre bācve* // *mōkru lito – šūhe bācve*.

18.	<i>Kal je Mīsec impļjo – mornōrī ležē, kal Mīsec leži – mornōrī šu impļjo.</i>	Kad je Mjesec uspravan – mornari leže, kad Mjesec leži – mornari su na nogama.	K
-----	--	--	---

Ova poslovice sažima iskustvo pomoraca i ribara s nebeskim tijelom (Mjesecom) kao znakom meteorološkog vremena. Mjesec je personaliziran: Mjesec stoji (*impļjo*) ili *leži* kao što i mornari stoje ili leže u zavisnosti od Mjesečeva uspravnog ili ležećeg položaja. Taj odnos temelji se na iskustvu koje poslovice ne izriče, ali ikonički (figuratивно) dočarava: kad Mjesec »stoji« (*impļjo*), tj. kada je uspravan, očekuje se lijepo vrijeme i mornari se mogu odmarati ležeći, ali kad Mjesec »legne«, tada su mornari na nogama jer se očekuje loše vrijeme. To iskustvo vremena nasljeđivalo se od starijih i prenosilo mlađima, a poslovice je bila sažet, komprimiran jezični iskaz o iskustvu koje se i nije moglo uočiti za trajanja kratkog ljudskog vijeka pa su ga mlađe generacije baštunile od starijih i čuvala u kolektivnoj memoriji organske društvene zajednice.

Ovdje su suprotstavljena dva stanja: aktivno (*bīt impļjo* – biti na nogama, uspravan) i pasivno (*ležāt*). Suprotstavljena je vertikala, koja konotira aktivnost, i horizontala, s konotacijom pasivnosti. Ali te su vrijednosti obrnuto recipročne: stajanje (na nogama) Mjeseca omogućuje ležanje mornara, a ležanje Mjeseca zahtijeva ustajanje mornara. Prilog *impļjo* je leksikostilem koji je kao arhaizam primjeren stilu poslovice, a nastao je prema tal. *in piedi* (*stare in piedi* – biti, stajati na nogama, biti uspravan). Dakle leksikostilem *impļjo* personificira Mjesec koji poezija poslovice dočarava kao osobu u bliskom odnosu s mornarima. Poslovice je nastala prema talijanskoj poslovi: *Luna seduta – marinaio in piedi*.

19.	<i>Kal klāpje ōlovo – klāpju i žūbi.</i>	Kad kuca olovo – kucaju i zubi.	K
-----	--	---------------------------------	---

Klapanje olova – kuckanje olovnih utega na donjem obrubu mreže prilikom spuštanja ili podizanja mreže sinegdoha je za ribolovnu aktivnost. Kuckanje olova znak je da će biti zarade i da će se ribar i njegova obitelj moći prehraniti, da će

klāpot (kucati) i njihovi zubi, da će imati što jesti. Poslovica poput zagonetke govori pitijiskim jezikom koji zahtijeva tumačenje. Izvan neposrednog ribarskog iskustva teško bi bilo pogoditi vezu između kucanja olova i kucanja zubi. Umjesto banalnog iskaza da se ribolovom zarađuje za egzistenciju usmeni kazivač poslovice traži sliku, ikoničan izraz koji je ujedno zagonetka koja zahtijeva participaciju recipijenta poruke koji treba otkriti njezino prikriveno značenje.

Ova poslovica ne odnosi se samo na ribarsko iskustvo. Ona je poruka o nužnosti rada da bi se osigurala egzistencija pa se čuje u raznim situacijama kada se želi upozoriti na povezanost rada i opstanka čovjekova koji je u tom svijetu bio nezamisliv bez golema napora na kopnu i na moru.

Kreator poslovice ne može očekivati da će banalna konstatacija koja na referencijalnoj razini kazuje isto što i poruka u formi poslovice, biti upamćena i sačuvana u kolektivnoj memoriji organske društvene zajednice i na taj način ostvariti svoju funkciju da bude poticaj i opomena, pouka i pokretačka misao društvene zajednice. Stoga kreator poslovice mora pouku oblikovati lapidarnim stilom, dakle uz maksimalnu ekonomizaciju izraza, ali isto tako mora govoriti jezikom slike koja se urezuje u pamćenje i, kako smo to više puta istaknuli, mora govoriti jezikom koji mora »ohladiti« (McLuhan) poruku na način da će je učiniti inkluzivnom, da će namjerno smanjiti zasićenost podacima kako bi uključio recipijenta da poruku dovrši, da otkrije neizrečeno. Ova hipotaksna temporalna rečenica uspostavlja odnos vremenske podudarnosti između čina rada *Kal klāpje đlovo* i rezultata rada (*tal* – tada) *klāpju i žûbi*, upisujući se ovom slikom u trajnu memoriju društvene zajednice kao njezin memento o imperativu rada, što je najveća vrlina na njezinoj vrijednosnoj ljestvici.

20.	<i>Šćicanj rîžon / vêla šòkon / māracc pûpkon / avrîl lišton / a môj cvîton.</i>	Siječanj rezidbom / veljača sokom / ožujak pupkom / travanj listom / a svibanj cvijetom.	V
-----	--	--	---

Nomenklatura mjeseci na otoku Visu mješavina je idioglotskih i aloglotskih termina. U komiškome govoru postoje sljedeći nazivi prema redoslijedu mjeseci u godini: *šćicanj, vêla, māracc, avrîl, môž, žûnj, krišnjôk, šetêmbarr, otûbar, žîmni, prošînac*.

Mnoge poslovice vezane za poljodjelsko iskustvo prate poslovicama ritam prirode, zakonitosti vremenskih mijena, vezujući iskustvo za datume, mjesece, blagdane i imena svetaca i svetica koji se slave o određenim danima u godini. Postoji čitav kalendar za proricanje vremena ili određivanje mijena u vremenu ili u obavljanju poslova u poljodjelstvu. Ti datumi i blagdani vremenski su godovi, orijentiri koji se temelje na dugotrajnom iskustvu s meteorološkim vremenom mnogih generacija.

Također, za vremenske orijentire vezuju se promjene u prirodi kao što govori ova poslovice o pojavama na vinovoj lozi od siječnja do svibnja.

U siječnju se siječe, to jest reže vinograd, dok još nisu prokolali u lozi sokovi, dok ona još »spava«. Jedna poslovice kaže da se *đl pul vêle zemjâ têpli* (dulji su dani pa se zemlja počne grijati). Tada loza počne »plakati«, kako to metaforično kazuju otočki govori, što znači da u lozi počne kolati sok te više nije pogodna za rezidbu. U ožujku (*mārac*) pojavljuju se na lozi pupovi. U travnju (*avrîl*) loza prolista, a u svibnju (*môj / mōž*) procvjeta.

Umjesto vremenskih priložnih oznaka u *šicnju*, u *vêli*, u *môrcu* itd. imamo subjekte bez predikata i s objektom u instrumentalu (*rîžon*, *sđkon*, *pŭpkon*, *lišton*, *cvîton*). To je dakle niz eliptičnih bespredikatnih rečenica u rečeničnom nizu kojemu je svaka od pet rečenica identične strukture. Peterostruko ponavljanje identične strukture bespredikatnih rečenica vrlo je ekspresivan sintaktostilematički postupak. Odsutnost imenovanja radnje (elipsa predikata) u svih pet rečenica rečeničnog niza konotira događanje koje se pojavljuje nužnošću zadanog ritma prirode čiji se pokret ne vidi, ali se vidi rezultat: sok, pup, list, cvijet. I tu kod cvijeta niz se prekida, ali je nastavak imanentan ostvarenom nizu jer se iz cvijeta rađa plod, iz ploda mošt, iz mošta vino. Jedan se ciklus tako zatvara s čašom vina na stolu, a drugi otvara i započinje opet rezidbom u mjesecu u kojemu se siječe – u *šicnju*.

3. KORPUS POSLOVICA PO SEMANTIČKIM POLJIMA

3.1. FILOZOFSKO SEMANTIČKO POLJE

Br.	Poslovice	Prijevod	Tumačenje	Izvor
1	Bđje dvô pŭtâ promišlit nego jedôn pŭt falit.	Bolje dva puta promisliti negoli jedanput pogriješiti.		K
2	Dđbro rđba še ŭvik protrešê, a šlābo u kantŭn stojî.	Dobra odjeća uvijek se isptraši (protrese), a loša stoji u zakutku.	O uspješnima se raspravlja, a neuspješne se ne spominje.	K

Br.	Poslovica	Prijevod	Tumačenje	Izvor
3	Dōrži tovāra dōkle kūnj ne dūjde.	Drži magarca dokle konj ne dođe.	Poslovica nudi spoznaju o racionalnom ponašanju u situaciji očekivanja boljega.	K
4	Dì je korišti, tōti je i šćēte.	Gdje je koristi, tu je i štete.	Ne treba žaliti za štetom gdje ima koristi, jer korist nadoknađuje štetu.	K
5	Di rība ne šmardī, mūhe ne bricē.	Gdje riba ne smrdi, muhe ne zuje.	Nema posljedice bez uzroka.	V
6	Di štānu Pārvićoni, ne mōgu Žlōrjoni.	Gdje stanu Prvićani, ne mogu Zlarinjani.	Ovdje je upotrijebljena pučka etimologizacija imena otoka Prvić (prvi) i Zlarin (zadnji). Onaj koji kasni ne uspijeva jer ga onemogućuju oni koji su od njega brži, koji su stigli na cilj prije njega.	K
7	Dūć će vrīme da će jūdi nošit jōje na cvīre.	Doći će vrijeme kad će ljudi nositi jaje na nosilima.	Futurološka vizija tehnološkog razvoja koji će rezultirati fizičkim slabljenjem čovjeka.	K
8	Dūć će vrīme i donīt će švīta.	Doći će vrijeme i donijet će savjet.	Teško je znati pravi odgovor u pojedinim situacijama koje zahtijevaju iskustvo i mudrost. Vrijeme koje je pred nama često nam omogućuje da dotičnu situaciju sagledamo s distance i razumijemo je bolje nego u trenutku kada se ona događa.	K
9	Gđre je znāt, a ne mōć, nego mōć, a ne znāt.		Teže je kad se znanje suoči s nemoći da se ostvari, negoli kada moć sebe nije svjesna.	K

Br.	Poslovica	Prijevod	Tumačenje	Izvor
10	Grûbo je kal še mēće, a ne vādi.	Loše je kad se stavlja, a ne vadi.	Poslovica osuđuje škrtost, zgrtanje dobara bez trošenja.	K
11	Grûbo je kal še vādi, a ne mēće.	Loše je kad se vadi, a ne stavlja.	Loše je kada nije uspostavljen princip održivosti. Trošenje zahtijeva nadoknađivanje da bi se održala ravnoteža.	K
12	Hītnjā je javōlski pošōl.	Žurba je đavolji posao.	U svijetu kojemu je rad na vrhu društvene ljestvice vrijednosti, brzina rada također je bitna vrlina, ali uz poštivanje tempa rada radi optimalnog korištenja čovjekove energije.	V
13	I gōvnō se nīzbardo vōje.	I govno se nizbrdo valja.	Konformističko ponašanje ljudi nije moralna vrlina, već rezultat sebičnosti. Moralna vrlina je kretanje protiv struje unatoč nevoljama koje poštivanje moralnih načela zahtijeva. Inicijalni položaj veznika <i>i</i> sugerira elipsu, neizrečeni dio rečenice koji se podrazumijeva. Ne spominju se ljudi koji se kreću niz struju, koji se zbog svog interesa odriču moralnih načela, a očekuju priznanje. Poslovica ih uspoređuje s govnom koje se također kreće (valja) nizbrdo pokretano silom inercije.	K
14	Iz pūne vrīće vajō šparanjāt.	Iz pune vreće valja štedjeti.	Treba štedjeti kad je obilato.	K
15	Jažik bōčo, a gužica plōčo.	Jezik brblja, a guzica plaća.	Zbog izgovorenih riječi čovjek može stradati.	K
16	Jelnā šmārt – štū prorōkuv.	Jedna smrt – sto proroka.	Mnogi različito prognoziraju nečiju sudbinu, ali sudbina je samo jedna i nepredvidljiva.	K

Br.	Poslovica	Prijevod	Tumačenje	Izvor
17	Kal nî mîre, i pendîša šlûži.	Kad nema mjere, i klackalica služi.	Mjera, osjećaj za ravnotežu, sklad ljudskog postojanja, imperativ je egzistencije, a kad je nema, bilo što može poslužiti kao lažna utjeha onome koji je mjeru izgubio.	K
18	Kal nōjdeš švoje šārce, izgubiš dûšu.	Kad nađeš svoje srce, izgubiš dušu.	Ljubav može zaludjeti osobu.	V
19	Kal šon mōgal – nîšōn mōgal, a šal mōgu pok ne mōgu.	Kad sam mogao, nisam mogao, a sad mogu pak ne mogu.	Vidi interpretaciju pod br. 2.	V
20	Kal šušîdu kûća gorî, nōdoj še i tēbi.	Kad susjedu kuća gori, nadaj se da će i tebi.	Tuđa nesreća je i naša nesreća.	K
21	Klētve še nā poli dîle.	Kletve se na pola dijele.	Kletva je zazivanje nesreće drugome, ali onaj koji to radi ujedno zaziva nesreću i sebi.	K
22	Kōga Bōg mîluje, onēga i kōro.	Kome je Bog milostiv, njega i kori.		K
23	Kōga gōder lagōnje pomōže, a kōga ni îstina ne mōže.	Kome pomaže laganje, a kome ni istina ne može (pomoći).		K
24	Kōlkul i šulîcit švêto su štvōr.	Kalkulacija i upornost svete su stvari (vrline).	Ova poslovica osobito se koristila u ribarskoj praksi gdje su kalkulacija, temeljena na više generacijskom iskustvu, i upornost (unatoč ponovljenim neuspjesima) bile svete vrline.	K

Br.	Poslovica	Prijevod	Tumačenje	Izvor
25	Krepāla njānjica, krepāla bēkica.	Krepala ovca, krepala ona koja se glasa bekanjem.	Svi imamo istu sudbinu – svakome će doći kraj.	K
26	Kū jē bližje oltōrā, bōje mīšu slūšo. Kū jē bližje oltōrā, bōje Bōga mōli.	Tko je bliže oltaru, bolje misu sluša / Boga moli.	Tko je bliže središtu, bliži je moći od koje ima koristi.	K
27	Kū nīmo pāmeti, īmo nōge.	Tko nema pameti, ima noge.	Tko nije razuman, mora se više mučiti.	K
28	Kū sē dīma ne nadīmi, ūn še ūgnja ne nagrīje.	Tko se dima ne nadimi, taj se ognja ne nagrije.	Valja trpjeti (dim) radi dobra (grijanja)	K
29	Kū pomālo grē, prī dōma dūjde.	Tko polako ide, prije doma dođe.	Vidi interpretaciju pod br. 15.	K
30	Kū šīgurō, ne perikulō.	Tko osigura, taj ne riskira.	Poruka o važnosti opreza u svijetu koji je stalno izložen prirodnim promjenama, osobito u svijetu ribara.	K
31	Kū še macā lōti, ol macā i plōti. Kū macēn udīro, ol macā i umīro.	Tko se mača lati, taj od mača gine. Tko mačem udara, od mača umire.	Biblijska poslovica versifikacijski stilizirana (dva šesterca i rima). Vidi Matej 26,52: Kaže mu tada Isus: Vрати mač na njegovo mjesto, jer svi koji se mača laćaju od mača i ginu.	K

Br.	Poslovica	Prijevod	Tumačenje	Izvor
32	Ku grê po šlâbemu vrîmenu, dôma stoji po lîpemu.	Tko ide po lošem vremenu, doma stoji po lijepome.	U svijetu ribara i težaka važan je princip poštivanje vremena, njegova ritma, izmjene ružna i lijepa vremena kako bi se moglo opstati u prirodi poštujući njezine mijene.	K
33	Ku sîje, tî i žînje.	Tko sije, taj i žanje.	Poruka o imperativu rada kao uvjetu opstanka.	K
34	Lîpo nòsi lîpu, grûbo grûbu.	Lijepa nosi lijepu, ružna ružnu (besjedu / čin / način).	Poslovica iskazuje temeljnu spoznaju Kristova nauka recipročnosti dobra čina i rezultata koji on izaziva kao i zla koje zlo proizvodi.	K
35	Lipotâ še na kupûsu vîri, a dobrotâ na dalekô fîli.	Ljepota se na kupušu vari, a dobrota na daleko hvali.	Ljepota je trenutna, a dobrota trajna vrlina.	K
36	Ložâ nî kožâ.	Loza nije koza.	Poslovica izriče stav iz iskustva zahtjevnosti loze da bi urodila obilnim plodom.	K
37	Mûtno vodâ nî dôbru žârcalo.	Mutna voda nije dobro zrcalo.	Mutni poslovi skrivaju istinu.	K
38	Na môlega jôrca ne mōgu bît vèliki rōži.	Na malome jarcu ne mogu biti veliki rogovi.	Poruka o potrebi poštovanja mjere.	K
39	Ne bî torkôl žêc pri kucînon da še ne žîzdo u sîvojê nōge.	Ne bi trčao zec pred psom da se ne uzda u svoje noge.	Vjera u sebe bitna je za uspjeh, osobito u najtežim okolnostima.	K
40	Ne mōre še grîšno mîslit, a poštênu dîlo cinîti.	Ne može se grešno misliti, a pošteno djelo činiti.	Grešna misao uzrokuje i grešno djelo.	V

Br.	Poslovica	Prijevod	Tumačenje	Izvor
41	Ne mòre še is jelnûn gužicun nã dvi katřide. Ne mòre še is jelnûn gužicun nã štu pīřih.	Ne može se s jednom guzicom na dvije stolice. Ne može se jednom guzicom na sto pirova.	Poruka o potrebi poštovanja mjere.	K
42	Ne vrđi na špīnu šparanjât, a na tapûn točit.	Nije (na vinskoj bačvi) korisno na slavini štedjeti, a na glavnom otvoru (bačve) točiti.	Poruka o racionalnom trošenju koje zahtijeva da se sitničarenjem ne prikriva rastrošnost.	K
43	Nevđja nīmo žōkōna, a nōjveće ga īmo.	Nevolja nema zakona, a najviše ga ima.	Vidi interpretaciju pod br. 7.	K
44	Ni vrōg u vrōgû, nēgo u karšćōnsku dūšu.	Nije vrag u vragu, već je u kršćanskoj duši.	Vidi interpretaciju br. 4.	V
45	Ni švû gōru pošić, ni bež dōr dōma dūć.	Ni svu goru posjeći, ni bez drva doma doći.	Poruka o mjeri u čovjekovu ponašanju koja zahtijeva izbjegavanje krajnosti, što je mudrost utemeljena na principu održivosti.	K
46	Nōjvećo je nešřića kal ti šřića klāpje na vrōta, a tī nīšři dōma.	Najveća je nesreća kad ti sreća kuca na vrata, a ti nisi doma.	Poruka o neodgodivosti prepoznavanja sretnog trenutka u životu.	V

Br.	Poslovica	Prijevod	Tumačenje	Izvor
47	Nðvu šito nðvo šije, a štõru še švè žadije.	Novo sito novo sije, a staro svugdje zapinje.	Kaže se za osobu koja je nova u nekom poslu ili u kućanstvu te se u početku želi pokazati kao vrijedna.	K
48	Õteto – prõkleta!		Poruka o prokletstvu otimanja za otimača.	V
49	Prĩ će māti žapuštĩt svojè rojènje nègo Bõg svojè štvorènje.	Prije će majka zapustiti svoje rođeno dijete negoli Bog svoje stvorenje.	Poruka o veličini Božje ljubavi za čovjeka.	K
50	Prõžno vrića ne mõre impjio štõt.	Prazna vreća ne može uspravno stajati.	Čovjek prazna želudca ne može raditi.	K
51	Rĩci su võpā, a ðĩla su štviõri.	Riječi ishlape kao para, a djela su opipljiva (stvarna).	Poruka nepovjerenja u riječi bez pokrića u djelima.	V
52	Rāt – brāt, rāt – smārt.	Rat – brat, rat – smrt.	Nekome rat donese korist, a nekome smrt.	K
53	Radi gužĩce še gužĩca gubĩ.	Radi guzice se guzica gubi.	Radi života se život gubi.	K
54	Štũ mõlih – jelnā vèlo.	Sto malih – jedna velika.	Poruka o smislu malih djela kojima se postupno stvara veliko.	K
55	Šũmica je lāsne, plāsne.	Suho granje stvari velik trenutni plamen.	Odnosi se na čovjekovo ponašanje koje je žestoko, ali kratkotrajno poput plamena suhog granja koje naglo plane, ali se brzo ugasi.	K

Br.	Poslovica	Prijevod	Tumačenje	Izvor
56	Šupjo glōvâ vītron še hrōni.	Šuplja glava vjetrom se hrani.	Poruga bezumniku.	K
57	Švâkih je kōžic nâ prodaju.	Svakakve se kože (kožice) prodaju.	Nitko ne može biti siguran da neće stradati jer je sudbina čovjekova nepredvidiva.	K
58	Švâko sīla do vrīmena, a nevōja rēdon gōni.	Svaka sila do vremena, a nevolja redom goni.	Ideja o vremenskoj ograničenosti sile i trajnosti nevolje koja čovjeka prati.	K
59	Švâko škūža īmo mūža.	Svaka isprika nađe razlog.	Za sve se može naći isprika, ali ne i opravdanje.	K
60	Švâko štvr hōće vrīmena.	Svaka stvar traži svoje vrijeme.	U planiranju aktivnosti treba računati na faktor vremena za svaki posao.	K
61	Švâku zlož nî za zlož.	Svako zlo nije za zlo.	U procesu događanja nastaju promjene koje mogu rezultirati time da se dogodi neočekivan obrat – da se zlo obrati u dobro.	K
62	Švē še iskivōjē prid vrīmenon – šomo vrīme oštāje.	Sve se sklanja pred vremenom, samo vrijeme ostaje.	Vidi interpretaciju br. 1.	V
63	Švīt še švīton učī.	Svijet se svijetom uči.	Čovjek kao društveno biće ne može bez društva, jer to što jest postao je učenjem od drugih.	K
64	Tēško onēmu kōmu švīt šūdi.	Teško onomu kojemu svijet sudi.	Osuda pojedinca kojemu sudi društvena zajednica kojoj pripada, gora je od osude pravne institucije.	V
65	Tēško onēmu po kojēmu švīt še švīšti.	Teškom onom po kojemu se svijet svijesti.	Vidi interpretaciju br. 3.	V
66	Tukō še rodīt ku će bīt.	Treba se roditi da bi se bilo.	Genetsko naslijeđe bitno je za uspjeh u životu.	K

Br.	Poslovica	Prijevod	Tumačenje	Izvor
67	Urodīt će jāvōr jābukima.	Urodit će javor jabukama.	Događa se koji put i ono što je nemoguće da se dogodi.	V
68	Vajō na švāku šīku butāt lantēnu.	Na svaku hrid treba svjetionik staviti.	Potrebno je svaku opasnost označiti kako bismo je izbjegli.	K
69	Vēće vajō prātika nēgo gramātika.	Više vrijedi praksa nego gramatika.	Više vrijedi praksa nego teorija.	V
70	Vēće vrīdi i pāmeti ūnca nēgo od lijūnā fūrca.	Više vrijedi malo pameti nego snaga lava.	Pohvala snazi uma.	K
71	Vražjō īmo krāje i konfīne, Bōžjo je bēž došpīlka.	Vražja ima krajeve i granice, Božja je bez dospijeća (vječna).	Vidi interpretaciju br. 5.	V
72	Vrōg dō ucinīt, ma ne dō žatōjāt.	Vrag daje napraviti, ali ne da zatajiti.	Zlo je lako napraviti, ali prije ili kasnije biva otkriveno.	K
73	Ža šūhu i želēnu gorī.	Uz suho i zeleno gori.	I onaj koji samostalno ne bi uspio u društvu, s uspješnim će i on uspjeti.	K
74	Žemjā dōla – žemjā važēla.	Zemlja dala – zemlja uzela	Izražena je spoznaja o ritmu izmjene života i smrti.	K
75	Žmajā še vāvik na karvōvi rēp ožīre.	Zmija se uvijek na krvavi rep obazire.	Zlo koje nam se dogodi trajna je opomena.	K

3.2. SOCIOLOŠKO SEMANTIČKO POLJE

Br.	Poslovica	Prijevod	Tumačenje	Izvor
76	Äboj ga še onĭ kućĭ di fumôr švâki dôĭ dĭmi.	Jao kući čiji dimnjak svaki dan dimi.	Dimnjak koji dimi svaki dan znak je da su ukućani okupljeni oko vatre i da ne rade. Dim je tako znak nerada.	V
77	Abudônca štŭfa, kareštĭja fâme.	Obilje dosadi, oskudica izgladni.	Prema tal. poslovice: <i>L'abondanza stufa e la carestia fa fame.</i>	V
78	Ako ñĕprijateja nĭmoš, mâtĭ će ti ga rodĭt.	Ako neprijatelja nemaš, majka će ti ga roditi.	Poruka iz iskustva neprijateljstva među najbližom rodbinom, najčešće zbog nasljedstva.	K
79	Äko še sôm ne čŭvoš, drŭgi te neće.	Ako se sam ne čuvaž, drugi te neće čuvati.		K
80	Arjävemu kucĭnu vajô bôji bokŭn dât.	Lošem psu valja bolji komad dati.	Ironijska poruka o neprimjerenoj nagradi zaslužnom zbog zadovoljavanja lošega.	V
81	Avertĭj ca cinĭš da žnôš ca te čĕko.	Pazi što radiš da bi znao što te čeka.	Poslovica se temelji na ideji o sukladnosti našeg djelovanja i naše sudbine: pozitivno djelovanje prema drugima naša je vlastita dobrobit.	K
82	Bĕc po bĕc – ĭškŭpi še tobolâc pinĕž.	Novčić po novčić – skupi se tobolac novca.	Poslovica se ne odnosi samo na štednju kao racionalan način življenja nego uključuje ideju o upornosti i djelovanju na dugu stazu kako bi se postupno malim pomacima došlo do velikog rezultata.	K

Br.	Poslovica	Prijevod	Tumačenje	Izvor
83	Bīt će dobroð dokle bude krùha òl pira i tobàka òl škoja.	Bit će dobro dokle bude kruha od pira i duhana od ribolova na pučinskim otocima.	Na pirovima se nudi obilje hrane, pa preostalu hranu uzvanici nose i kućama, a duhan se pri ribolovu na pučinskim otocima malo troši jer su ruke stalno zauzete radom pa ga preostane. Riječ je o iskustvu oskudice u uvjetima teškog preživljavanja.	K
84	Bòje naslonīt trūdne rùke na pùn štùmak nēgo lāsne na prōžan.	Bolje je nasloniti trudne ruke na pun trbuh negoli odmorne na prazan.	Vidi interpretaciju pod br. 9.	V
85	Bòje je umrīt òl gloda nēgo ol lavûra.	Bolje je umrijeti od glada negoli od rada.	Poslovica odriče smisao rada koji ne omogućuje egzistenciju.	K
86	Bòje vīdit līpu kārpu nēgo grūbu rāpu.	Bolje je vidjeti lijepu zakrpu (na odjeći) negoli ružnu rupu.	Poslovica govori o normi pristojnosti u nošenju odjeće u vrijeme kada se odjeća krpala radi dužeg trajanja te zakrpe nisu bile zazorne u izgledu ljudi koji takvu odjeću nose.	K
87	Bòje vīrovot nēgo pūj pītāt.	Bolje vjerovati nego poći pitati.	Povjerenje je bolje nego trošenje energije da bi se sve provjerilo.	K
88	Bòji je umrīt òd gloda nēgo i od trūdā i òd gloda.	Bolje je umrijeti od glada nego i od truda i od glada.	Poruka o besmislu rada koji ne omogućuje egzistenciju.	V
89	Bòji stō dāt nēgo mijōr pošūđīt.	Bolje je sto dati nego tisuću posuditi.	Poruka iz iskustva o vraćanju dugova.	V

Br.	Poslovica	Prijevod	Tumačenje	Izvor
90	Brât brâta do jâme vòdi, a isto lèže u poštèju kal brât obūcè poštolè za pôc kòmu na vèju.	Brat brata do jame vodi, a isto legne o krevet kad brat obuče cipele za kome poći na žalovanje.	Brat se s bratom može žestoko posvađati (do prijetnje smrću), ali obiteljski zakon poštovanja prioriteta tko će obući jedine svečane cipele u svečanim prilikama (otići na žalovanje u povodu nečije smrti – <i>na vèju</i>) iznad je svađe.	V
91	Ca je gûšto – nî pûšto.	Što je gusto nije pusto.	Pojam »gustoga« u ovom iskazu označuje puninu, ispunjenost bilo koje vrste, nasuprot »pustome«, koje je praznina, oskudnost, siromaštvo koje lišava mogućnosti.	V
92	Ca še mǎnji govòri mǎnji še mîšo pulènta.	Što se manje govori manje se miješa pura.	»Miješanje pure« ovdje je metafora za sudjelovanje u svadljivom razgovoru. Šutnja je u takvoj situaciji pametniji izbor od govora.	V
93	Ca ù muž, to ù guž.	Što u usta, to u guzicu.	Svijet viških poslovice utemeljen je na principu skromnosti. Odatle i odnos prema razmetanju hranom i uopće nepotrebnom trošenju radi udovoljavanja apetitu budući da sve završava – u guzici.	V
94	Čákule ne cinè frítule.	Priče ne prave uštipke.	Zahtjev da se manje priča, a više radi.	V
95	Cūvoj še līnca, òn će ti od līnošći švāku žlò napravīt.	Čuvaj se lijenčine, on će ti od lijenosti svakakvo zlo napraviti.	U više poslovice ovog korpusa lijenost se smatra izvorom zla. Neproduktivna osoba mora zlom nadoknaditi propust.	V

Br.	Poslovica	Prijevod	Tumačenje	Izvor
96	Da je izmirit kūnce i dolāmu, dolāmu bi pripizālo kūnce.	Da je izmjeriti konac i dolamu, dolamu bi pretegao konac.	Poruka o neisplativosti nekog posla, pothvata kada trud oko nečega vrijedi više negoli rezultat tog truda: više je potrošeno krpajući koncem dolamu, negoli što ona vrijedi.	K
97	Děšnu žō še, līvu ža cešāra.	Desnu za sebe, lijevu za cesara.	Zanos žrtvovanja za ideale valja korigirati primarnošću vlastitih interesa.	V
98	Dī še trī rodē, i ža cetvōrtēga je mīšta.	Gdje se tri rode, i za četvrtoga ima mjestu.	Obiteljsko je ovo geslo iz vremena kada je veći broj djece u obitelji omogućavao opstanak jer su i djeca sudjelovala u radu od najranije dobi.	K
99	Dī še trī rodē, ne mōre jedōn uživāt.	Gdje se tri rode, ne može jedan uživati.	Gdje se tri rode, ne smije jedan dobiti sve nasljedstvo.	K
100	Dōkle jēž uvūcē nōgu u rāpu, nī ga vēj lakō iskōdīt vōnka.	Kad jež uvuče nogu u rupu, nije ga više lako izbaciti van.	Kad se netko previše udomaći, teško ga se riješiti.	K
101	Dūc će mūše na pečene škūše.	Doći će mačka na pečene skuše.	Kaže se nekome tko misli da mu neće više trebati pomoć od drugoga koji je njemu pomogao, ali okolnosti se mijenjaju i uzajamnost unutar društvene zajednice valja poštovati uzvraćanjem za učinjeno dobro.	K
102	Dūc će šmihūc na plakūc.	Smijeh će završiti plačem.	Upozorenje, osobito mladima, da budu suzdržani u veselju jer ushit može lako zamijeniti tuga.	K

Br.	Poslovica	Prijevod	Tumačenje	Izvor
103	Dvô jêža u rāpu kākō-tāko, a kal trēči dūjde – nīkako.	Dva ježa u rupi kako-tako, a kad treći dođe – nikako.	Dvije svadljive osobe (ježevi) u istom prostoru nekako se i podnose, ali kad dođe treća takva, onda je suživot nemoguć.	K
104	Gīra še je iš gīrun pēkla, a jelnā drūguy nī vīrovola.	Gira se s girom pekla, a jedna drugoj nije vjerovala.	Ljudi se često ne razumiju ni onda kada im je sudbina vrlo slična, pa ni u najtežim okolnostima (dvije ribe se peku na gradelama).	K
105	Glôš pūkâ – glôš Bōga.	Glas puka – glas Boga.	Poslovica je utemeljena na ideji o nepogrešivosti mišljenja puka koji određuje norme društvenog ponašanja.	V
106	Gorâ nīkal nī šōmâ.	Gora nikad nije sama.	Zlo djelo teško je sakriti čak i u pustoj gori, jer uvijek se može naći svjedok.	K
107	I gōrimu kućinu vajō polhītīt kōšt.	I gorem psu valja dobaciti kost.	Smisao poruke je da valja biti milostiv i prema onome koji to ne zaslužuje.	V
108	Iš kâkin še mēštron stōjī, iš tākin še škūla ucī.	S kakvim majstorom se družiš, takvu školu učiš.	Poruka o važnosti društva čiji utjecaj oblikuje pojedinca.	K
109	Iš kīn sī – tāki sī.	S kim si – takav si.	Poruka kao i u prethodnoj poslovi.	K
110	Jažīk govōri, a gužica plōčo.	Jezik govori, a guzica plaća.	»Guzica« je metonimija za ljudsku egzistenciju, ukupnost čovjekova fizičkog bića.	K
111	Jedōn divjī šēdan likōrih privāri.	Jedan divlji sedam liječnika prevari.	Poruka o bezobzirnosti i lukavosti divljaka koji, da bi nadoknadio svoj hendikep, poseže za lažima koje mogu kulturno i intelektualno superiorne ljude prevariti.	K
112	Jedōn pūt še iš māterun spī.	Jedan se put s majkom spava.	Kaže se nekome ili o nekome koji je iznevjerio povjerenje.	K

Br.	Poslovica	Prijevod	Tumačenje	Izvor
113	Jelnâ ôvca švû štâdo gûbavi.	Jedna ovca cijelo stado zarazi.	Poruka o negativnom utjecaju pojedinca na skupinu.	K
114	Jelně gâce – nîsta gâce / dvôje gâce – cãgod gâce / trôje gâce pëna gâce.	Jedne hlače – ništa hlače, dvoje hlača – nešto hlača, troje hlače tek su hlače.	Vidi interpretaciju pod br. 14.	K
115	Jôže gûžu bîje.	Jezik guzu bije.	Jezik, kao organ govorenja, personificiran je antroponimom <i>Jôže</i> . <i>Jôže</i> nepromišljenim govorom izaziva posljedice koje plaća »guza«, metonimija za osobu.	V
116	Kal je krôjû dobrô u Budîmu, ûn ne hâje za švojû družînu.	Kad je kralju dobro u Budimu, on ne mari za svoju družinu.	Kaže se osobi ili o osobi koja iz svoje privilegirane pozicije ne razumije bližnjega u nevolji.	K
117	Kal še kûho pulênta, švâ su dicâ kuntênta.	Kad se kuha palenta, sva su djeca sretna.	U vrijeme oskudica palenta je bila glavna hrana koje se moglo najesti do sitosti.	K
118	Kal še šikîra naôštri, bôje šîcê.	Kad se sjekira naoštri, bolje siječe.	Treba biti strog i zahtjevan da bi se lijenoga potaklo na aktivnost.	K
119	Ko nê žno, îmo jednû mǎnu, ko žnô, îmo štô.	Tko ne zna, ima jednu manu, tko zna, ima ih sto.	Paradoksalna spoznaja o onome koji djeluje jer mu se pogreške zamjeraju, za razliku od onoga koji ne djeluje jer mu se nema što zamjeriti osim jedne mane – nedjelovanja.	V

Br.	Poslovica	Prijevod	Tumačenje	Izvor
120	Ko še prî uštâne, bðje gãće obûcë.	Tko se prije ustane iz kreveta, bolje hlaće obuće.	Tko je brži, taj je uspješniji. Ovo je figurativan iskaz koji konotira vrijeme siromaštva kada djeca (često brojna u obitelji) nisu imala vlastitu odjeću, već onu koja ih dopadne.	K
121	Kðga gðder lagðnje pomðže, a kðga ni îština ne mðže.	Kome pomaže laganje, a kome ni istina ne može (pomoći).	Poruka o poremećenom društvenom kontekstu u kojemu laž pobjeđuje istinu.	K
122	Kðga mãti ne rodî, ÷a njîm šãrce ne bolî.	Koga majka ne rodi, za njim srce ne boli.	Poruka o primarnosti sentimentalnog odnosa prema rođenoj braći i sestrama u odnosu na sve druge.	K
123	Kojô kûrba nî leštâ, ne vrîdi ništa.	Koja kurba nije brza, ne vrijedi ništa.	Osoba koja radi nečastan posao, mora biti hitra u djelovanju i donošenju odluka jer može zbog svog nečasnog posla stradati.	K
124	Kðkot pîvo, kðkuš olgovôro: Têsko kûci di nî gošpodôrã.	Kokot pjeva, kokoš odgovara: Teško kući gdje nema gospodara.	U glasanju kokoši i pijetla imaginiran je glas poruke o društvenim odnosima zasnovanim na poretku kojemu je Bog na vrhu kao autoritet na kojemu se temelji hijerarhija utemeljena na subordiniranosti članova obitelji gospodaru	K
	Kðkoš pîvo, kðkot odgovôro: Têsko kûci di nî gošpodôrã, di mlãji ne šlûšo štarîjega, a štarîji Bðga vêlikoga.	Kokoš pjeva, kokot odgovara: Teško kući gdje nema gospodara, gdje mlaði ne sluša starijega, a stariji Boga velikoga.	– glavi obitelji, a mlađih starijima.	V

Br.	Poslovica	Prijevod	Tumačenje	Izvor
125	Kośmānica bōga mōli da vīśalica vrōt iślōmi.	Mačka boga moli da svijeća vrat slomi.	Zbog vlastitog interesa netko će nauditi drugome i napraviti mu veću štetu nego što će sam imati koristi. Ideja je izrečena figurativno – zagonetkom koju valja pogoditi: <i>kośmānica</i> je mačka (kosmata, dlakava), a <i>vīśalica</i> je uljanica koja visi na zidu. Kad se ona razbije i ugasi se svjetlo, mačka će u mraku polizati proliveno ulje.	K
126	Kūća še ne grōdi pōrcen.	Kuća se ne gradi prdcem.	Za velika djela potrebna je velika snaga / moć / upornost.	K
127	Kū deśprecijōjē, mōže bīt da kupūje.	Tko spušta cijenu, može biti da kupuje.	Deprecijacija ponuđene robe može također otkriti nečiju namjeru da bude kupac.	V
128	Ku dō jažiku na vōju, šēbi tūgū i nevōju.	Tko daje jeziku na volju, sebi tugu i nevolju.	Govorom čovjek može sebe izložiti neprilikama.	K
129	Kū jē dūzan, vāvik je rūzan.	Tko je dužan, u uvijek je ružan.	Porukom se izjednačava psihološka i fizička stvarnost: dužnički odnos i fizički izgled (ružnoća).	K
130	Kū jē mōna, neka štojī dōma.	Tko je budala, neka stoji kod kuće.	Poruka o izbjegavanju eksponiranja budala u društvu.	K
131	Kū jē za kucīna, vāda lāje.	Tko ima ulogu psa, valja da laje.	Ne valja nekome zamjeriti očitovanje osobina koje su zadane ulogom koju ima.	K
132	Kū iś dicūn špī, popīśon še uštāne.	Tko s djecom spava, popišan se ustane.	Ne valja se upletati u odnose među djecom.	K

Br.	Poslovica	Prijevod	Tumačenje	Izvor
133	Ku kùću grōdi, mālo ũ nju štojī.	Tko kuću gradi, malo u njoj stanuje.	Poruka o dugotrajnosti procesa i iscrpljujućem poslu gradnje kuće. Općenit je smisao poslovice da od velikog djela koje čovjek stvara veću korist imaju drugi negoli on sam.	K
134	Kū lavurō, ćapō jedōn, kū ne lavurō, ćapō dvō.	Tko radi, zaradi jedan, tko ne radi, dobije dva.	Poruka o društvenoj nepravdi koja nastaje kada je iznevjeren princip nagrade prema radu.	K
135	Kū mālo glēdo, mālo i vrīdi.	Tko je sitničav, malo i vrijedi.	Produktivna osoba ne mari za sitne gubitke, jer ih proizvodom svog rada obilato nadoknađuje.	K
136	Kū mucī – dvō učī.	Tko šuti, dvojicu uči.	Pouka o koristi prešućenog očitovanja u spornim situacijama.	K
137	Kū ne vīdi crīkvu, pok še pēći klānje.	Tko ne vidi crkvu, pak se peći klanja.	Tko ne zna što su prave vrijednosti, taj se klanja lažnima.	K
138	Kū potēže, nekā i natēže.	Tko poteže, neka i nateže.	Tko zarađuje, neka i plaća.	K
139	Kū privāri brāta švūga, privāri i šēbe.	Tko prevari brata svoga, prevari i sebe.	Poruka o svetosti bratskog odnosa.	K
140	Kū rufijōjē, ōn kupūje.	Tho hvali, taj kupuje.	Hvaleći dobivamo naklonost onoga koji prodaje pa odatle naša dobit kao kupca.	V
141	Kū še fōli, tī se kvōri.	Tko se hvali, taj se kvari.	Hvaljenje sebe izaziva animozitet okoline pa je hvalisavac na gubitku.	K
142	Kū še iš dicūn švōdjo, gōri je ol dicē.	Tko se s djecom svađa, gori je od djece.	Ne valja ulaziti u odnose među djecom.	K

Br.	Poslovica	Prijevod	Tumačenje	Izvor
143	Kû švûga šmôka nôši, tûjega ne prôsi.	Tko svoga smoka nosi, tuđega ne prosi.	Poruka o važnosti oslanjanja na vlastite snage.	K
144	Kû ukrôdê jôje, ukrôdê i kôkuš.	Tko ukrade jaje, ukrade i kokoš.	Osuda krađe bez obzira na vrijednost ukradenog.	K
145	Kû umî – njêmu dvî, kû žnô – njêmu dvô.	Tko umije – njemu dvije, tko zna – njemu dva.	Pohvala ljudskom umijeću i znanju, vrlinama koje društvo mora nagraditi.	K
146	Lakô je kal še îmo popêcak.	Lako je kad se ima žarač.	<i>Popêcak</i> (žarač) pomaže kod ognjišta upravljati vatrom. <i>Popêcak</i> je ovdje metonimija za dijete čija pomoć u nekom poslu može biti važna.	K
147	Lakô je krôjû rôge u žepû kôžât, ma te vôja na vîdilo.	Lako je kralju rogove u džepu pokazivati, ma pokušaj tako da on vidi.	Lako je protiv moćnika govoriti kad on nije prisutan, ali nije lako pred njim.	K
148	Lakô je žapovîdât kal je škrînja punâ.	Lako je zapovijedati kad je škrinja puna.	Lako je zapovijedati s pozicije moći.	K
149	Mâška je krôjâ glêdola, a nî ga še bojôla.	Mačka je kralja gledala, a nije ga se bojala.	Čovjekov strah od autoriteta blokira njegovo ponašanje. Oslobađanje od straha omogućuje djelovanje.	K
150	Ne fôlî še, Ôle, vîdil šon ti dvôre.	Ne hvali se, Ole, vidio sam ti dvore.	Ljudski habitat (dom – <i>dvôri</i>) govori o čovjeku istinitije negoli što on govori o sebi (kad sebe hvali).	K

Br.	Poslovica	Prijevod	Tumačenje	Izvor
151	Ne grê Višānin bež domijōne u vapôr ni Bročānin bež lumbrêle.	Ne ide Višanin u parobrod bez demižane kao ni Bračānin bez kišobrana.	Višanin ide na kopno da bi se liječio ili obavio važne poslove, a pritom mu pomaže vino kao nagrada liječniku ili prijatelju. A Bračānin nosi kišobran kad ide na put i po lijepom vremenu jer se nikad ne zna kad će zatrebati.	V
153	Ne išći krūha vārhu šenice.	Ne traži kruha vrh pšenice.	Ne budi ohol. Ne traži više nego što ti je dovoljno.	K
154	Nî dōšta somo žōčina, hōće še i nōčina.	Nije dovoljan samo začīn, potreban je i način.	Način nije samo forma već je i bitan sadržaj ponašanja u odnosu prema drugome.	V
155	Nīkal īz duga, kako ni Švēti Gargūr iz korīzme.	Nikad iz duga, kako ni Sveti Grgur iz korizme.	Sveti Grgur, benediktinski monah i kasnije papa, slavi se 12. ožujka, dakle u vrijeme korizme. Poslovica ističe nepromjenjivost statusa siromaha koji je stalno u dugovima i figurativno uspoređuje to stanje s nepromjenjivošću datuma blagdana jednog katoličkog sveca.	K
156	Ni pāršti ol rūkê nīšū jèlnoci.	Ni prsti od ruke nisu jednaki.	Poslovica iskazuje stav o prirodnoj nejednakosti među ljudima.	K
157	Nīšū rafijōle i pandolēte naūšne na pogaču ol slōni rībi.	Nisu slatkiši (<i>rafijōle</i> i <i>pandolēte</i>) navikli na pogaču od slane ribe.	Osoba navikla na udobnosti koje joj donosi društveni položaj, teško može prihvatiti elementarne uvjete života.	V

Br.	Poslovica	Prijevod	Tumačenje	Izvor
158	Ni u môru mîre, ni u Vlâha vîre.	Ni u moru mjere, ni u Vlaha vjere.	Višani su imali kontakt s ljudima iz Dalmatinske zagore (koje su nazivali Vlasima) jer su oni dolazili kao radna snaga za poslove u vinogradima viških težaka. Iz tog iskustva proizašao je ovaj stav koji generalizira pojedinačna loša iskustva.	K
159	Ni u tîkvu dôbra sûda, ni u Vlâhu dôbra drûga.	Ni u tikvi dobra suda, ni u Vlahu dobra druga.	Generalizacija pojedinačnog iskustva o Vlahu kao osobi u koju se ne možeš pouzdati. Iskustvo se temelji na kontaktu s radnicima iz Dalmatinske zagore koji su dolazili na Vis raditi na imanjima viških težaka koji su imali veće vinograde.	V
160	Nî za Vlâha kâpa ni dolâma ni za Tûrka divôjka neznâna.	Nije za Vlaha kapa ni dolama, ni za Turčina djevojka neznana.	Poruka o pretenziji pojedinca da pribavi sebi ono što mu ne pristaje. Vlah je siromah kojemu ne pripada svečana odjeća, a djevojka neznana nije primjerena mladoženji kojemu roditelji biraju partnericu za ženidbu na temelju poznavanja njezina podrijetla.	K
161	Ōbišt, ōbišt, a vrôtiť će še legumîni.	Obijest, obijest, a vratit će se oskudica.	»Legumini« naziv je za hranu koju su stanovnici otoka Visa dobivali od okupatorske talijanske uprave u II. svjetskom ratu. Bila je to vrlo oskudna hrana koja se sastojala od raznih vrsta mahunarki. »Legumini« su postali simbolom oskudice i gladi.	V

Br.	Poslovica	Prijevod	Tumačenje	Izvor
162	Ōčo, bŏčo, čaćina mŭka plŏčo.	Razmeće se nepromišljenim izjavama, ali na račun čaćine muke.	Izraz <i>ŏčo</i> , <i>bŏčo</i> metonimija je nepromišljena govora koji u društvenim relacijama može nanijeti štetu koju neće sanirati onaj koji je štetu napravio, nego netko drugi.	K
163	Ol Božića do Užôm jedvâ dŏma dogŭžon.	Od Božića do Uskrsa, jedva se kuće dohvatio.	<i>Užmâ</i> (pl. tant. G. <i>Užôm</i>) stari je naziv za Uskrs, Vazam. Uskrs počinje završetkom razdoblja pokore (četrdesetodnevne korizme) obilježene postom. Ali u vremenima neimaštine i oskudice hrane bilo je razdoblja dugotrajne pokore i bez korizme. <i>Užmâ</i> – vrijeme Uskrsa, jest cilj do kojega valja stići tako da se preživi u nevolji, da se <i>dŏma dogŭžo</i> – da se dohvati spasa, da se preživi.	K
164	Ol garkâ do žudĭja nĭ pŭno.	Od grega do juga nije daleko.	Vjetar <i>grego</i> (<i>gârk</i>) puše sa sjeveroistoka i često prelazi na jugoistočnjak – jugo (<i>žudĭj</i>). <i>Gârk</i> i <i>žudĭj</i> su metonimijski nazivi za vjetrove grego i jugo. Termin <i>grego</i> došao je u Dalmaciju s juga Italije gdje <i>grego</i> puše iz smjera Grčke pa odatle i naziv bez obzira što u Dalmaciji <i>grego</i> ne puše iz smjera Grčke. Od etnonima <i>Žudĭj</i> napravljen je apelativ <i>žudĭj</i> jer je geografski Izrael južnije od Grčke: <i>gârk</i> (<i>grêgo</i>) je sjeveroistočni, <i>žudĭj</i> (jugo) jugoistočni vjetar, a nazivi su motivirani smjerom puhanja odrđeni motrištem – južna Italija.	K

Br.	Poslovica	Prijevod	Tumačenje	Izvor
165	Ovâ švâža nî ža otî letrât.	Ovaj okvir nije za tu sliku.	Iskaz o nesuglasnosti predmeta prezentacije i konteksta (okvira) prezentacije.	V
166	Pîneži nîmāju blāgošlova.	Novci nemaju blagoslova.	Spoznaja o ništavosti postignuća koje se temelji samo na zgrtanju novaca.	K
167	Polhîtili – ne polhîtili, îšto će von îzbrojît vlôše na bôndu.	Dali nekome ili ne dali, isto će vas krivo gledati.	Iskustvo o nezahvalnosti za pomoć.	V
168	Pðlkrešono žôrna bðje mliju.	Potkresan mlin bolje melje.	<i>Zôrna</i> su mali kućni ručni mlin za žitarice koji se sastoji od gornjeg (pokretnog) i donjeg fiksno kružno oblikovanog kamena u drvenom kućištu. Oni se zbog mljevenja s vremenom izližu pa ih treba povremeno potkresati kako bi mlin bolje mlio. To je figurativni izraz za odgojnu mjeru poticanja ukorom ili kaznom mladih na aktivnost.	K
169	Pðpri šu krôli milûnê – šâl krôdû miljûnê.	Prije su krali dinje, a sad kradu milijune.	Krađa <i>milûnâ</i> kao rijetkog voća na Visu bila je izazov mladima. Ta vrsta krađe bila je benigna i običajna te se tolerirala mladima. Fonološkom etimologizacijom riječi <i>milûn</i> – <i>miljûn</i> sugerirana je radikalna promjena vremena: vrijeme organske ljudske zajednice, u kojoj je krađa <i>milûnâ</i> zasnovana više na razonodi i šali negoli na pribavljanju materijalne koristi, i vremena kada je krađa postala kriminal, kada se kradu milijuni.	V

Br.	Poslovica	Prijevod	Tumačenje	Izvor
170	Pòšli kòla pìsme ne vajòdu.	Poslije kola, pjesme ne valjaju.	I zabavu treba doživjeti s mjerom jer svaka pretjeranost izaziva odbojnost.	V
171	Pòsluh je švèto štvõr.	Posluh je sveta stvar.	Svetost poslušnosti u odnosu mladih prema starijima ugrađena je u odgoj tradicionalne obitelji.	K
172	Prijateji bùdimo, a tobùlci nekā še grīžû.	Prijatelji budimo, a novčanici neka se grizu.	Prijateljstvo valja odvojiti od međusobnih novčanih obveza.	K
173	Rât – brât, rât – smârt.	Rat – brat, rat – smrt.	Nekome rat donese korist, a nekome smrt.	K
174	Rîba ol glôvê šmardî, a ol rêpâ še čistî.	Riba od glave smrdi, a od repa se čisti.	Oni u vrhu vlasti često su pokvareni, a stradaju oni koji nisu krivi za posljedice loših odluka moćnika.	K
175	Širomâh je ùvik bìl tovaru brât.	Siromah je uvijek bio magarcu brat.	Siromah je prezren u društvu.	K
176	Širomâha bîje širomâštvo, a još vèće štrôh da mòre dôc širomašnîji.	Siromaha bîje siromaštvo, a još više strah da može postati siromašniji.		V
177	Šît kûša, lâštan trûdâ.	Sit hrane, a odmoran od rada.	Poruga onome koji misli da će bez rada moći živjeti.	V
178	Šlôžno brāca kûcu grôde, a nêšlôžno švê razvôle.	Složna braća kuću grade, a nesložna sve razvale.	Bratska sloga uvjet je uspjeha, a nesloga razlog propasti.	K
179	Štâli su še brûs i košâ.	Sreli su se brus i kosa.	Kaže se za one koji su svadljivi te im je lako međusobno se sukobiti.	K

Br.	Poslovica	Prijevod	Tumačenje	Izvor
180	Štrašjivimu targôvcu gôvnô u tobôlcu.	Strašljivom trgovcu govno u tobolcu.	Trgovina je zasnovana na riziku, a onaj tko ne riskira, ne može ni zaraditi.	V
181	Šūmica je širomāško šuperbija.	Granje za potpalu – ponos je siromaha.	Vidi interpretaciju pod br. 10.	K
182	Švāk še švūmu vešeli.	Svatko se svome rodu veseli.		K
183	Švê je drôgo, a živôt je cīni.	Sve je skupo, a život je jeftin.	Stvari su postale važnije od čovjeka. Iskazana misao izraz je spoznaje o čovjeku čiji je život postao jeftiniji od predmeta kojima je okružen.	V
184	Švê mðre jāval olnît, šomo nê lopižu.	Sve može đavao odnijeti, samo ne lopizu.	Vidi interpretaciju pod br. 8.	V
185	Têško je bīt gošpodôr u širomāšku kūcu.	Teško je biti gospodar u siromašnoj kući.	Položaj gospodara temelji se na moći, a gdje moći nema, nema ni autoriteta koji zahtijeva položaj gospodara.	K
186	Têško težôkū koji grê motikun na žurnôtu i drūgu kojî kapðton priko rāmena nā more grê.	Teško težaku koji ide s motikom na nadnicu i članu ribarske posade koji ide s kaputom preko ramena (zimi) u ribolov.	Teško je nadničarima na kraju i na moru.	K
187	Têško ti ga po dovônuj žđilici.	Teško ti je po poklonjenoj zdjelici.	Teško je onome tko zavisi od tuđe pomoći.	V
188	Tūjega konjā vajô nāšri pūtā rašpārtit.	Tuđeg konja valja nasred puta rasprtiti.	Ne može se pouzdati u tuđu pomoć, već se valja osloniti na vlastite snage.	K

Br.	Poslovica	Prijevod	Tumačenje	Izvor
189	Ucîn dobroŕ, ižij gōvnŕ.	Napravi dobro, pojedi govno.	Poslovica generalizira pojedinačno iskustvo u pomaganju drugome.	K
190	Ŭmarli ŕu dŕvāloti, oštāli ŕu pitāloti.	Umrli su koji daju, ostali su koji pitaju.	Poslovica je ovo o iskustvu radikalne promjene u društvu kada je narušena stroga etika rada uz poštivanje principa skromnosti i asketizma i prev- ladao hedonizam bez ekonom- ske podloge pa mladi, koji su svoju egzistenciju zasnovali na pomoći od roditelja, poslije njihove smrti više nemaju od koga tražiti pomoć.	V
191	Ŭmarli ŕu štŕori – űmarle ŕu štŕŕori.	Umrli su stari – umrle su stvari.	Ova poslovica izraz je iskustva iz vremena prvih nesuglasja među generacijama izazvanih velikim promjenama u načinu života i u odnosima među generacijama. Starije gener- acije doživjele su početak tih dramatičnih promjena gubit- kom nade u budućnost mladih koji, po njihovu mišljenju, ne vole raditi pa će zbog toga, po njima, smrću starih umrijeti i stvari koje su oni stvarali mu- kotrpnim radom.	V
192	U ŕvāku vālu ŕvūga vītra, u ŕvāku kūću ŕvūga dīma.	U svakoj uvali drugačiji vjetar, u svakoj kući različito se dimi.	Uvale skreću smjer vjetra pa su u različitim uvalama različiti smjerovi puhanja istog vjetra. Ta slika figurativna je podloga usporedbe s različitošću razloga za svađe u različitim obiteljima.	K

Br.	Poslovica	Prijevod	Tumačenje	Izvor
193	U zla dužnikâ važmî kožŭ bez mlikâ.	U zla dužnika uzmi kozu bez mlijeka.	Poslovica je intonirana ironijski jer joj smisao kaže obrnuto od iskazanog. Dakle, poruka je: nemoj uzeti ništa od dužnika jer je u dužnika i koza bez mlijeka. Dakle dužnik je ekskomuniciran zbog neprihvatljivog dužničkog statusa, što govori o principu društvene zajednice koji zahtijeva da se živi po mjeri mogućnosti.	K
194	Uža gōšte švî šmo gōšti.	Uz goste svi smo gosti.	Uz goste i domaćin jede bolje negoli obično.	V
195	Važmî švojŭ protŭvu.	Druži se s onim koji ti je par.	Poslovica izražava iskustvo o važnosti druženja među osobama koje imaju slične interese, znanja ili društveni status.	K
196	Věću je kumstvŭ nego brātinštvu.	Veće je kumstvo negoli bratimstvo.	Bratstvo je stečeno rođenjem, a kumstvo je trajna veza us- postavljena ceremonijom koja jamči neraskidivost tako posvećene veze.	K V
197	Viški je živŏt užŏjmŭt i vrŏćât, udŭžit še i plŏćât.	Viški je život pozajmiti i vraćati, udužiti se i plaćati.	Korektnost u financijskim odnosima među pripadnicima društvene zajednice podignuta je na razinu principa života otoka Visa.	V

Br.	Poslovica	Prijevod	Tumačenje	Izvor
198	Ža Komižu nî kŭnjšku žîvu, karmâ kvôdra i šocijetôd.	Za Komižu nije konj, kvadratna krma broda ni društvena organizacija.	Tereni su u Komiži strmi pa je bolje imati magarca nego konja (koji je za ravnici), kao što nije ni kvadratna krma jer se krmeni val kada udari u ravnu plohu može prelići u brod, dok ovalna krma sprječava prelijevanje vala u brod. Sve je ovo rečeno kako bi se naglasila ključna spoznaju da se pojedina društva u Komiži brzo raspadnu.	K
199	Ža kumpanjļu še je i frôtar oženil.	Za društvo se i fratar oženio.	Poruka je ovo o moćnom utjecaju društvene skupine na ponašanje pojedinca koji toj skupini pripada.	V
200	Ža lŭnca ni krŭha ni vŭnca.	Za ljenčinu ni kruha ni vina.	Lijenost ne može osigurati ni elementarni opstanak.	K
201	Žôjmice nîšŭ dobrê. Dâ ŝu dobrê, i ženê bi še žojmîvâle.	Posudbe nisu dobre. Da su dobre, i žene bi se posuđivale.	Poslovica iskazuje društveni princip izbjegavanja posuđivanja i življenja po mjeri mogućnosti.	K

3.3. PSIHOLOŠKO SEMANTIČKO POLJE

Br.	Poslovica	Prijevod	Tumačenje	Izvor
202	Ako oštâne glôvâ, narêšt će trôvâ.	Ako ostanu glava, narast će trava.	Važno je sačuvati živu glavu, a sve drugo je sporedno jer ima smisao samo ako smo mi opstali.	V
203	Argênto – kôr kuntênto.	Poklon predmeta od srebra – zadovoljno srce.	Prema talijanskoj poslovice: <i>Argento - cuore contento.</i>	V

Br.	Poslovica	Prijevod	Tumačenje	Izvor
204	Bârž na jažiku kakò i na motiku.	Brz na jeziku kao i s motikom.	Ironijski intonirana poslovica koja se zasniva na nesukladnosti lakoće govora i težine rada.	K
205	Blāgo nēmu ku pāmeti nīmo, tī še barēn svīta naužīvo.	Blago onom koji pameti nema, taj se barem svijeta nauživa.	Ironijski je iskaz u pohvalu onome koji ne umije kritički misliti o svijetu koji ga okružuje.	K
206	Bogaštvo će pokrit rogāštvo.	Bogatstvo će sakriti rogove.	Bogatstvo može nadoknaditi nedostatke, sakriti mane, pa i duhovno siromaštvo, što je i temeljni smisao ove poslovice.	V
207	Bōje še rodīt bež mōndē nēgo bež śrīče.	Bolje se roditi bez <i>mōndē</i> (ženski spolni organ) nego bez sreće.	Apologija sreći koja nadvladava sve čovjekove nedostatke.	K
208	Bōji še opīt vīnōn nēgo krūhon. Ko sē od vīnā opīje, ūjutro še otrīžni, a ko sē od krūha opīje, ne mōre še otrīžnīt dōvika.	Bolje se opiti vinom nego kruhom. Tko se vinom opije, ujutro se otriježni, a tko se kruhom opije, ne može se otriježniti dovijeka.	Opiti se kruhom metaforično znači postati bahat zbog materijalnog obilja. Od vina se možeš otriježniti, ali od bahatosti i oholosti ne.	V
209	Bokuncīć po bokuncīć – iskūpila Mārē korduncīć. Mārvicu po mārvicu – iskūpila Mārē korājicu.	Komadić po komadić – skupila Mare ogricu. Mrvicu po mrvicu – skupila Mare ogricu (od koralja).	Poslovica ističe pohvalu strpljivosti i upornosti da bi se nešto značajno postiglo.	V

Br.	Poslovica	Prijevod	Tumačenje	Izvor
210	Ca dobiješ u nediju, tū ćeš popiṭ u likariju.	Što dobiješ u nedjelju, potrošit ćeš u ljekarni.	Opomena o svetosti neradnog dana – nedjelje.	K
211	Ca mlôd ćapô, štôr ne pūšćo.	Što mlad uhvati, star ne pušta.		K
212	Cěša rāžum ne dokūci, tvārdo vīra tū noš ucī.	Što razum ne dokuči, tvrda vjera to nas uči.	Poruka o moći vjerovanja koje prekoračuje granice uma.	V
213	Cīnte ca hōćete, ma nećete dōkle hōćete.	Radite što hoćete, ali nećete dokle hoćete.	Iskazana je spoznaja o vremenitosti (prolaznosti) svake sile.	K, V
214	Cūvoj še onēga koji oltōrē liže.	Čuvaj se onoga koji oltare liže.	Spoznaja o prijetvornosti ljudi kojima je potrebna maska pobožnosti da bi sakrili njome svoje zlo.	K
215	Dī će rŭžina nego na sīdro.	Gdje će hrđa nego na sidro.	Gdje će zlo nego na jadnika.	K
216	Di kōkot ne pīvo – žālušt i nevōja.	Gdje kokot ne pjeva – žalost i nevolja.	Pijetao je simbol erosa – života. On svojim pjevanjem najavljuje dolazak sunca, novi dan. On svojim pjevom obilježava prostor ljudskog habitata.	K
217	Gōvnō u covīka lavurō.	Govno u čovjeku radi.	Vidi interpretaciju br. 6.	V

Br.	Poslovica	Prijevod	Tumačenje	Izvor
218	Guziica je lăkomică.	Guzica je lijevak za bačvu.	Poslovica karikira neumjerenost u trošenju radi zadovoljavanja želudca, hedonističkih potreba. <i>Lăkomică</i> je drvena posuda s otvorom na dnu iz kojeg izlazi limeni cilindar koji se postavlja u otvor bačve na vrhu kako bi se bačva napunila. Brzo otjecanje vina u bačvu kroz <i>lăkomicu</i> slika je koja asocira na neumjereno trošenje.	V
219	Is kăkin se mēštron štojî, tăku se škŭlu ucî.	S kakvim se majstorom / učiteljem druži, takvu se školu uči.	Poslovica govori o značajnom utjecaju društva na formiranje nečijeg ponašanja i njegovih stavova, njegovih vrlina, ali i mana.	K
220	Kada tîse – tād ne bîse, a kad bîse – tad ne tîse.	Kad se htjelo – nije bilo, a kad je bilo – nije se htjelo.	Poruka o nepodudaranju želja i mogućnosti.	V
221	Kal je kŭnj žedan, ne glêdo da je vodă mŭtnă.	Kad je konj žedan, ne gleda što je voda mutna.	Pri rješavanju krupnih problema valja zanemariti sporedne.	K
222	Kal je potrîba – jŭto Marija, kal nî potrîba – fôra Marija.	Kad je potreba – upomoć Marija, kad nije potreba, dalje Marija.	Osuda licemjernog ponašanja vjernika koji moli za pomoć samo kad mu je potrebno.	K
223	Kal nî rîbe, i patakēnjăc je dŭbar.	Kad nema ribe, i brodet od jaja je dobar.	Poruka je poslovice da nedostatak nečega ne smije pokvariti užitak u onome što je dostupno.	K

Br.	Poslovica	Prijevod	Tumačenje	Izvor
224	Kal še māška naući pavēr līžāt, ili māšku ubīt ili švičū razbīt.	Kad se mačka nauči lizati stijenj uljanice, ili mačku ubiti ili svijeću razbiti.	Poslovica se odnosi na sve situacije u kojima nije moguće kompromis, već odluka koja isključuje treću mogućnost.	V
225	Kal še Vlāše polatīni, gōre Vlāše nēgo pāše.	Kad se Vlah polatini, gori je Vlah od paše.	Kad gorštak (Vlah) osjeti blagodat gradā (civilizacije), zna se ponašati nasilnije od turskoga gospodara (paše).	K
226	Kāšno, ma cāšno.	Kasno, ali časno.	Častan posao opravdava kašnjenje.	V
227	Kāšno, ma cvāršno.	Kasno, ali čvrsto.	Dobro obavljen posao opravdava kašnjenje.	K
228	Ko ćūko, doćūko.	Tko se raspituje, i dozna.	Valja biti uporan u traženju odgovora na važna pitanja.	V
229	Ko jē u defētū, mēće se u šušpētū.	Tko ima manu, sumnjičav je.	Osoba koja je obilježena nekom manom, sumnjičava je prema drugima.	V
230	Ko mōže, i kūnj mu mōže.	Tko može, i konj mu može.	Moć neke osobe stvara predodžbu u društvenoj zajednici o njemu kao uspješnom u svemu što ga određuje.	K
231	Ko ne cinī kad še mōže, ne cinī ni kad še hōće.	Tko ne radi kad se može, ne radi ni kad je nužno.	Poruka o važnosti obavljanja poslova unaprijed, kada su okolnosti povoljnije, to jest kad nisu određene nuždom koja će njihovo obavljanje otežati, a nepoduzetnu osobu još više odbiti da tada posao obavi.	V
232	Kōga je šrōm, njēga cēko ošpidōl.	Koga je stid, njega čeka bolnica.	Ne smije stid biti prepreka liječenju.	K

Br.	Poslovica	Prijevod	Tumačenje	Izvor
233	Kòga źmajâ ujî, i gušćerice še štrâši.	Koga zmija ujede, i gušterice se boji.	Tko doživi velik problem, i sitnice se boji.	K
234	Koji se ne ròdi, ne mòre doventât.	Tko se ne rodi, ne može postati.	Poslovica nastala prema talijanskoj: <i>Chi non si nasce, non si diventa</i> . Istaknuto je značenje genetskog naslijeđa stečenog rođenjem kako bi se postiglo nešto što nije moguće postići samo učenjem.	V
235	Komîn dŕimâc, a poštēja lînac.	Kamin drijemac, a postelja lijenac.	Sjedenje uz vatru izaziva spavanje, a ležanje u krevetu potiče lijenost. Poruka o izbjegavanju udobnosti koje traži tijelo, jer udovoljavanje tijelu udaljava čovjeka od rada.	V
236	Ku izgubi štrôh Bòžji, on izgubi šrôm juškî.	Tko izgubi strah Božji, taj izgubi sram ljudski.		K
237	Ku pûno glêdo u òbloke, lěšto polûdi.	Tko puno gleda u oblake, brzo poludi.	Gledanje u oblake znači skretanje pozornosti s konkretnih poslova, obaveza koje nameće svakodnevice. Opomena je to onome koji je sklon dokolici i razmišljanju o općim idejama izvan kruga stvarnosti zadana svakodnevnom životnom rutinom.	K
238	Ku pûno govòri, mǎlo vrîdi.	Tko puno govori, malo vrijedi.	U svijetu kojemu je fizički rad imperativ opstanka, pretjerano govorenje (brbljanje) znači odsutnost rada, ugrožavanje egzistencije.	K

Br.	Poslovica	Prijevod	Tumačenje	Izvor
239	Kùća je caratônka.	Kuća je govoruša.	U svijetu kojemu je rad na vrhu društvene ljestvice vrijednosti, svaki nepotrebitni gubitak vremena je zazoran, a časkanje u kući začara (<i>caratônka</i> – ona koja začara, općini) ukućane tako da ne rade, jer glavni su poslovi izvan kuće.	K
240	La apparenza inganna.	Pojava zavarava.	Neadaptirana (na viški) talijanska poslovica koja se temelji na poruci o izbjegavanju suda o nekoj osobi prema njezinu izgledu.	V
241	Lîpo je pošvîrît, ali je lîpo i ža poš žadît.	Lijepo je zasvirati, ali i (instrument) za pas zadjenuti.	Poruka o poštovanju mjere.	K
242	Māti rōdi dîtè, ali ne rōdi pāmet.	Majka rodi dijete, ali ne rodi pamet.	Poslovica izriče spoznaju o postajanju čovjeka čovjekom u procesu socijalizacije, pod utjecajem društvene okoline na njegovo formiranje.	K
243	Ne govōri bāba radi bārda, nēgo žboga švûga gārla. Ne lāje kûce pōci bārda, nego pōci švûga gārla.	Ne govori baba radi brda, nego radi svoga grla. Ne laje pas zbog brda, nego zbog svoga grla.	Često je namjera onoga koji se za nešto zalaže skrivena, a motivirana je sebičnim interesom (<i>švojè gārlo</i>).	K
244	Ne krîvî motîku, nēgo rûke.	Ne optužuj motiku, nego ruke.	Onaj koji je neuspješan u poslu često okrivljuje okolnosti ili sredstvo rada umjesto da prizna vlastitu nesposobnost.	K
245	Ne mōre še krîž nošît i Bōga molît.	Ne može se križ nositi i Boga moliti.	Poruka o potrebi usredotočenosti na jedan posao.	K

Br.	Poslovica	Prijevod	Tumačenje	Izvor
246	Ne mōre še štōre Žudije pokarsćivāt.	Ne može se stare Židove pokrštavati.	Navike se ne mogu u starosti mijenjati.	V
247	Ne ucinī mācan ca ucinī lācan.	Ne napravi onaj koji se nije mačem, što napravi onaj koji je gladan.	Gladan čovjek spreman je na sve.	K
248	Ni fajdī plākot na prolivēno ūlje.	Nema smisla plakati za prolivenim uljem.	Nenadoknativ gubitak ne može se vratiti žaljenjem.	V
249	Nī ga do motike, nēgo do rūk.	Nije do motike, nego do ruku.	Nije problem sredstvo, nego ruke koje se njime koriste. Poruka ističe ulogu osobe, moć pojedinca kao snage koja je značajnija od sredstava kojima se služi da bi ostvarila cilj.	K
250	Nī ga nīndri, a nīndri jē.	Nema ga nigdje, a negdje jest.	U viškim govorima priloži <i>nigdje</i> i <i>negdje</i> imaju istovjetan izraz: <i>nīndri</i> . Utoliko je paradoksalna konstatacija da nešto istodobno jest i nije potencirana homonimijom izraza za pojam nigdje i negdje.	V
251	Ni karōnji oštāv, ni covīku dotēc.	Ni ljenčini ostaviti, ni (vrijednu) čovjeku doteći.	<i>Karōnja</i> je lijena osoba, rasipnik, onaj koji ne brine o dobrobiti ni svojoj ni drugih. Zanimljivo je da je ovdje hiperonim »čovjek« upotrijebljen s hiponimnim značenjem – onaj koji je radišan, koji stvara. Izraz <i>bīt covīk</i> u viškim govorima afirmativna je kvalifikacija – biti dobar, radišan, pošten čovjek.	V

Br.	Poslovica	Prijevod	Tumačenje	Izvor
252	Nî krîvâ mǎška gǎta, nêgo gošpodarîca mǎta.	Nije kriva mačka, već luda gospodarica.	<i>Gǎta</i> (talijanizam za mačku – <i>gatto</i>) sinonimno je upotrijebljen uz naziv <i>mǎška</i> zbog rime s <i>mata</i> (luda žena).	V
253	Nî nîko bež nîki. Nî nîko bež nîke.	Nije neka bez neke.	Ako neka poruka, vijest, glasina nije istinita, ima neki razlog koji jest istinit.	V K
254	Ni ôrti, ni pôrti.	Ni sredstava, ni moći.	Ôrti su ribolovna sredstva, alati kojima se lovi riba, a <i>pôrt</i> značaj, ugled, moć. Bez sredstava za djelovanje nema ni moći ni ugleda koji se djelom stječu.	V
255	Nî šedlô za kênju ni za prašîcu jǎbuke.	Nije sedlo za magaricu ni jabuke za prasicu.	Ne valja nuditi vrijednosti onima koji ih ne prepoznaju.	V
256	Nîšû za prôjce jǎbuke.	Nisu za prasce jabuke.	Poruka o neprimjerenosti nuđenja vrijednosti onima koji ih ne umiju cijeniti.	K
257	Nôvu šîto nôvo šîje, a štôru še švê žadîje.	Novo sito ново сие, а staro svagdje zapinje.	Kaže se za osobu koja je nova u nekom poslu ili u kućanstvu te se u početku želi pokazati kao vrijedna.	K
258	Obo zêcu, mǎški i popû ne šmî še govorît u brodû.	O zecu, mački i popu ne smije se govoriti u brodu.	Komiška poslovica <i>Môre je lđt</i> (lutrija) govori o ribarskom iskustvu koje je vrlo često zasnovano na sreći. To je razlog mnogim praznovjerjima vezanim za ribolov jer postoji strah da neki postupak ili izgovorena riječ ne izazovu nesreću što će onemogućiti lov. Ova poslovica izriče jednu od mnogih ribarskih praznovjerica koje prate njihov posao na moru, koji je »lutrija«.	K

Br.	Poslovica	Prijevod	Tumačenje	Izvor
259	Od obilitôdi švît ne gîne.	Od obilja ljudi ne ginu.		V
260	Ol bobâ bûb, ol hrêba hrêb.	Od boba bob, od korijena korijen.	Iskaz o moći genetskog naslijeđa.	K
261	Onô ca še cûje, ako nî štô, bît će pedešêt.	Ono što se čuje, ako nije sto, bit će pedeset.	Ističe se potreba sumnje prema neprovjerenim vijestima.	V
262	Ošlobodi me, Bôže, naštrâpone kôže.	Oslobodi me, Bože, pjegave kože.	Izražen je zazor od osoba pjegava tena.	K
263	Otô ca sî, otô si po dûšî.	To što si, to si po duši.	Poslovica o primarnosti duhovnih vrijednosti nad materijalnim za identitet čovjeka.	V
264	Prî dodîje ôbišt nêgo nevôja.	Prije dosadi obijest nego nevolja.	Poruka o relativnosti odnosa obilja i oskudice: obilje može postati veći problem negoli neimaština.	K
265	Prôvo še mûka ne dô šakrît.	Prava se muka ne da sakriti.		K
266	Pûno škêrcih već nîšû škêrci, nêgo udijôžo divjarîja.	Puno šale više nije šala, već odiozna gluparija.	Kada je prevršena mjera u šali, ona postaje svoja suprotnost, izraz prostaštva, a ne duhovitosti.	V
267	Pûštî māsku dđ pul štolâ, a onâ će po cîlemu. Pûštî kôkoš dđ pol grêbji, onâ će po cîlemu vârtlu.	Pusti mačku do pola stola, ona će po cijelom. Pusti kokoš do pola gredice, ona će po cijelom vrtu.	Ako nekome dopustiš malo, on hoće sve.	K V

Br.	Poslovica	Prijevod	Tumačenje	Izvor
268	Rība je špaca pân.	Riba je tamaniteljica kruha.	Da bismo se ribe najeli do sitosti, treba s njom puno kruha pojesti jer ribe nema dovoljno.	K
269	Rība vajô trî pûtâ plīvot – ũ more, u ũlje i u vînð.	Riba treba tripot plivati: u moru, u ulju i u vinu.	Kulinarska poslovica kojom se ističe važnost ulja (maslinova) i vina da bi se riba mogla uživati.	K
270	Špūži su špaca pân.	Puževi su tamanitelji kruha.	Uz jelo od puževa puno se pojede kruha, jer od mesa puževa se ne može najesti.	K
271	Švâk te vîdi pijâna, a nîkur trîžnega.	Svatko te vidi pijana, a nitko trijezna.	Izrečena je spoznaja o ljudskoj zloradosti.	K
272	Švâko lopîžica îmo provîšlð.	Za sve se nađe opravdanje.	<i>Provîšlð</i> je ručka na loncu. Figurativno je apstraktan pojam <i>isprika</i> , <i>opravdanje</i> predstavljen konkretnim pojmom: <i>provîšlð</i> .	K
273	Švâko nðvo ža dvô lnî.	Svaka novost za dva dana.	Novosti se brzo zaboravljaju. U komiškome govoru sačuvan je stari dual za riječ <i>dôn</i> (dan): <i>dvô lnî</i> , <i>trî lnî</i> , <i>četiri dôna</i> .	K
274	Švâko škûža nðjde mûža. Švâko škûža îmo mûža.	Za svaku se ispriku nađe razlog.	U ovoj je poslovice kao i u prethodnoj figurativno apstraktni pojam <i>isprika</i> prikazan konkretnim <i>škûža îmo mûža</i> .	K V
275	Švêga bi mðjka dðla kâl bi imâla.	Svega bi majka dala kad bi imala.	Poruka o veličini majčine ljubavi koja je jedino ograničena mogućnostima davanja.	V
276	Tovôr mðre toliko ocêšjone vûne odagnât.	Magarac može puno raščešljane vune odagnati.	Figurativno je slikom magarca koji goni raščešljanu vunu prikazan hvalisavac koji taji sadržaj svoga djela, a hvali se njegovim lažnim izgledom.	K

Br.	Poslovica	Prijevod	Tumačenje	Izvor
277	Trî pŭtâ še dôjde na diťinštvo.	Tripot se dođe na djetinjstvo.	Poruka o tri djetinja ljudska doba: djetinjstvo, vrijeme zaljubljenosti i vrijeme starosti, kada čovjek često podjetinji.	V
278	U Bôga šu pŭne rŭke.		Poruka o neograničenoj Božjoj ljubavi prema čovjeku.	K
279	U môle šŭde špirit štojĭ.	U malim posudama žestoko piće stoji.	Komentar o ljudima niska rasta koji često svojim žestokim reakcijama u odnosu prema drugome nastoje kompenzirati svoju veličinu.	K
280	Ŭvecer kojejôšon, a ŭjutro barbaritôd vĭdit. Ŭvecer kojejôšon, a ŭjutro gardobâ vĭdit.	Uvečer razmetljivac, ujutro rugoba.	Riječ <i>kojejôšon</i> složenica je od <i>kô je jô šon</i> – tko je ja sam. Spojene su upitna rečenica <i>tko je?</i> i potvrdna <i>ja sam</i> u jednu riječ koja označava hvalisavca, razmetljivca. Riječ <i>barbaritôd</i> (od barbarstvo) označava najveći stupanj rugobe.	K
281	Vajô vĭnĭt dok je mlôdo.	Valja oblikovati dok je mlado.	Glagol <i>vĭnĭt</i> odnosi se na uzgoj biljke kojoj se oblikuju grane dok je mlada. Ta slika prenosi se na drugo semantičko polje – odgoj djece, koju je lakše usmjeravati dok su mlada nego kada odrastu.	K
282	Vajô ŭvik mĭšlit na žlô da te žlô ne dopăde.	Valja uvijek misliti na zlo da te ne bi zlo snašlo.	Upozorenje o zlu koje stalno vreba.	V

Br.	Poslovica	Prijevod	Tumačenje	Izvor
283	Věće vrīdi jedōn tūturu- tūturu nego štū cīciri-cīciri.	Više vrijedi jedan <i>tūturu- tūturu</i> , nego sto <i>cīciri-cīciri</i> .	Onomatopeje <i>tūturu-tūturu</i> i <i>cīciri-cīciri</i> sugeriraju zvukom različite količine, kvantitete. Šesterostruko ponavljanje tamnog stražnjeg vokala [<i>u</i>] u prvom onomatopejskom izrazu konotira golemost, snagu, silinu. Također, šesterostruko ponavljanje prednjeg, svijetlog vokala [<i>i</i>] uz konsonatski niz visokofrekventnog sibilanta [<i>c</i>] u drugom onomatopejskom izrazu konotira malešnost, neznatnost. Onomatopejski izrazi ovdje upotrijebljeni ne postoje kao samostalni leksemi u vokabularu viških govora, već su stvoreni kao zvučna slika odnosa velikog i jakog prema malenom i slabom.	K
284	Věcer vīnā, ūjutro dīrīmā.	Uvečer vina, ujutro drijemanje.		K
285	Žalūdū je prōžnu slāmu tūć.	Zaludu je praznu slamu tući.	Zaludu je raditi beskoristan posao.	K
286	Žalūdū je tūć vōdu u martōr.	Zaludu je tući vodu u avanu.	Zaludu je raditi posao bez rezultata.	K

3.4. SEMANTIČKO POLJE RODNOG ODNOSA

Br.	Poslovica	Prijevod	Tumačenje	Izvor
287	Bðje bit nôjgoremu mûžu ženâ nêgo nôjbojemu brātu šeštrâ.	Bolje biti najgorem mužu žena negoli najboljem bratu sestra.	Poslovica koja izražava stav o jedinom društveno prihvatljivom ostvarenju žene udajom, bez obzira na kvalitetu bračnog odnosa.	K
288	Bðje da je ðivnĵa popardĵiva nêgo pošmihĵiva.	Bolje da je cura poprđljiva negoli da se voli smijati.	Ženin smijeh nije prihvatljiv jer se povezuje s očitovanjem njezine erotske prirode, a očekivana čednost žene povezuje se s njezinom ozbiljnošću.	K
289	Brujĵet potðpljen kakð i ĵubôv povrôčena.	Brodet podgrijan kao i ljubav obnovljena.	Povezuje se slika konkretnog predmeta s apstraktnim – s ljubavnim osjećajem. Iskustvo neuspješnosti povratka jednom izgubljene ljubavi uspoređeno je s lošijim okusom podgrijane hrane (<i>brujĵet</i>) od okusa svježeg.	V
290	Ca je ðl Boga i po ĵubâvi, nĵkor ne śmĵ dešvôvât.	Što je od Boga i po ljubavi, nitko ne smije razbijati.	Poruka je ovo o svetosti ljubavne veze, koju nitko nema pravo rušiti.	V
291	Dĵ še dvðje vðje, trećemu še nðdoj.	Gdje se dvoje valja, trećemu se nadaj.	Poruka iskazana iz stava o primarnosti reproduktivne funkcije seksa.	K
292	Grûbo je kal covĵk obûcĵ fuštôn.	Loše je kad muškarac obuće suknju.	Odjeća nije samo odjevni predmet već je i društveni znak koji naglašava osobito rodni odnos u tradicionalnom društvu. Hlače su znak muške uloge u obiteljskom odnosu, a gubitak muškarčeve uloge gospodara prikazan je slikovito – oblačenjem suknje.	K

Br.	Poslovica	Prijevod	Tumačenje	Izvor
293	I ženà nòši dèvet mìnih.	I žena nosi (dijete) devet mijena (Mjesečevih)	Mjesečeva mijena konotira vremenski ritam te je i devetomjesečni ciklus ženina djeteta u trbuhu predstavljen izmjenom Mjesečevih mijena.	K
294	Jacìjo je lāka žènsko nēgo štū lancōnih.	Jača je dlaka ženska negoli sto konopa za vezivanje brodova.	Vidi interpretaciju pod br. 11.	K
295	Kōžī mūžu do kōlin, ma nē pōvar.	Pokaži mužu do koljena, ali ne iznad.	Poslovica govori o tradicionalnim muško-ženskim bračnim odnosima zasnovanim na strogim principima koji ženu obvezuju na čedno ponašanje pred mužem.	K
296	Krajīca je švèga imāla, āli njuj je švārdal falīl.	Kraljica je svega imala, ali joj je nedostajalo svrdlo.	Svjatovna moć ne može nadoknaditi intimnu nemoć – zadovoljstvo u seksu.	K
297	Krōj je švèga imōl, ali mu je švārdal falīl.	Kralj je svega imao, ali mu je nedostajalo svrdlo.	Svrdlo (<i>švārdal</i>) je metonimija za potentnu muškost nedostatak koje ne može nadoknaditi ni kraljevska moć, ni bogatstvo.	K
298	Ku dō pobrātīmu na vōju, šēbi tūgū i nevōju.	Tko daje muškosti na volju, sebi tugu i nevolju.	<i>Pobrātīm</i> je sinonim za muški spolni organ čiji izbor je motiviran izbjegavanjem vulgarizma, a ima i ironijsku konotaciju.	K
299	Ku dō ženī ōblošti, ūvik živī u nōpāšti.	Tko da ženi vlast, uvijek živi u napasti.	Tradicionalni moral, utemeljen na katoličkom vrijednosnom sustavu, zazire od ravnopravnosti u muško- ženskom odnosu.	K

Br.	Poslovica	Prijevod	Tumačenje	Izvor
300	Kū šě ũ zlo ŭparti, gonīt će ga dō šmarti. Kū šě ũ zlo ŭparti têsko mu ga dō šmarti.	Tko se (ženidbom) u zlo uprti, teško mu ga do smrti. Tko krene u zlo, teško mu je do smrti.	Poslovica govori o tradicionalnom bračnom odnosu koji se temelji na principu nerazrješivosti i dosmrtnosti sklopljenog braka koji podrazumijeva trpljenje kada je odnos narušen.	K
301	Lāgje je covīka vezāt lākun nēgo kadēnun.	Lakše je čovjeka vezati dlakom negoli lancem.	Vidi interpretaciju pod br. 11.	K
302	Līpo rōba šōmā še prodōjē, līpo dīvnjā šōmā še odōjē.	Lijepa roba sama se prodaje, lijepa djevojka sama se udaje.	Ljepota je vrijednost koja ne treba zagovor jer sama osvaja bez ičije pomoći.	K
303	Ni ũ moru mīre, ni u ženē vīre.	Ni u moru mjere, ni u žene vjere.	Iskazan je stav iz perspektive tradicionalnog katoličkog morala koji je zasnovan na apriornom nepovjerenju u pouzdanost ženine prirode.	K
304	Nīšū jūdi vārci, a nīšū ni ženē tikve vinjāce.	Nisu ljudi vrčevi, a nisu ni žene tikve (za držanje tekućine)	Korektivan stav o patrijarhalnom rodnom odnosu zasnovanom na supremaciji muža nad ženom. Poslovica naime izriče stav koji brani dignitet žene.	V
305	Oženīt še je šlābo, a nē oženīt še jōš i gōre – šad būroj od tā dvō zlā.	Oženiti se nije dobro, a ne oženiti se još je gore.	Stav iskazan iz perspektive lošeg bračnog iskustva.	V
306	Pizdā bōje potēgne covīka nēgo kalamīta grūm.	Pizda bolje po- tegne muškarca negoli gromo- bran grom.	Poruka o moći erosa koja nadmašuje silu nebeske munje koju privuče gromobran (<i>kalamīta</i>). Vidi interpretaciju br. 11.	K

Br.	Poslovica	Prijevod	Tumačenje	Izvor
307	Poskokāla māmica, poskokāla jārica.	Poskakivala mamica, poskakivala mladica.	<i>Jārica</i> je mlada kokoš. Poslovica ironizira nastojanje žene da se ponaša kao da je mlada (<i>poskokāla</i> – plesala). Deminutivni oblik <i>māmica</i> (od <i>māma</i>) ironizira ponašanje mame koja bi htjela biti mladica.	K
308	Pūnica žētu i kūho i vōri dōkle mu vrōga u kūcu ne uvōli.	Punica zetu i kuha i vari dokle mu vraga u kuću ne uvali.	Iskustvo predbračne veze često se u braku preokrene te se »andeo« preobradi u »vraga«.	K
309	Šlābo je kal ženā obūče gāće, a muž fustōn.	Loše je kad žena obuče hlače, a muž suknju.	U tradicionalnoj kulturi rodne su uloge zadane običajima, vjerovanjem, institucijama, osobito vjerskom, te je zamjena uloga neprihvatljiva.	K
310	Šōlpa, marīna i ženā u švāku je štajūn dobrā.	Salpa, murina i žena u svako su godišnje doba dobre.	Okus ribe često se vezuje za sezonu prema kojoj je pojedina vrsta ribe manje ili više ukusna. Poslovica je dvosmislena jer izričući pohvalu ženi kao seksualno atraktivnoj u svako doba godine te njezinu vrijednost afirmira na razini ocjene okusa hrane, to jest ribe, što tu pozitivnu ocjenu banalizira.	K
311	Šrića ca kozā īmo krōlki rēp.	Sreća je što koza ima kratak rep.	Ženska laž se brzo otkrije (kratak rep kojim se ne može puno sakriti).	K
312	Štāro jūbi, dōnke gubi.	Staro ljubi, dane gubi.	Iskazan je stav o neprimjerenosti velike dobne razlike među partnerima.	V
313	U zīlā mūža ženā rūžna.	U zla muža, žena ružna.	Zlo i rugoba sukladni su kao dobrota i ljepota.	K

Br.	Poslovica	Prijevod	Tumačenje	Izvor
314	Ža rojkinju je cetardêset dôn grêb otvôren.	Za rojkinju četrdeset je dana grob otvoren.	Poslovica govori o iskustvu visoke smrtnosti žena u prvih četrdeset dana od porođaja.	V

3. 5. SEMANTIČKO POLJE MARITIMNOG ISKUSTVA

Br.	Poslovica	Prijevod	Tumačenje	Izvor
315	Běž kôrga še ne môre jîdrit.	Bez balasta se ne može jedriti.	Balast je bitan jer omogućuje da se izbjegne izvrtnje broda zbog siline vjetra.	K
316	Běž rôp še ne lôve šardêle.	Bez rupa se ne love sardele.	Mreža se pri ribolovu često oštećuje tako što se stvaraju rupe koje valja krpati. Smisao poruke ove poslovice jest da pri ostvarivanju dobitka mora biti i gubitak, ali dobitak nadoknađuje gubitak.	K
317	Bûra je ôtruv môra i krāja.	Bura je otrov mora i kraja.	Bura je loša na kopnu jer isušuje zemlju, a na moru je loša zbog navigacije, ali i zbog toga što se riba slabije lovi po burnom vremenu.	K
318	Cûvoj me brôde ôl mora, a jô ću têbe ol krāja.	Čuvaj me brode od mora, a ja ću tebe od kraja.	Emotivan odnos mornara prema brodu otkriva ova poslovica personifikacijom broda koji čovjek doživljava kao osobu povjeravajući joj brigu o svom životu, a zauzvrat brodu nudi brigu o njegovu životu (čuva ga od obale koja prijeti potapanjem).	K

Br.	Poslovica	Prijevod	Tumačenje	Izvor
319	Dognât će ðkle døgne da døgne.	Doći će oluja odakle dođe da dođe.	Glagol <i>dognât</i> uzet je iz težakog iskustva, a znači dotjerati teret na tovarnoj životinji. Izbor leksema <i>dognât</i> konotira predodžbu nebeskog tereta olujnih oblaka koje goni vjetar. Elipsa subjekta <i>nevêra</i> – oluja (<i>nevêra će dognât</i>) pojačava ekspresivnost izraza redukcijom leksičkog sadržaja, a pojačavanjem sugestije djelovanja neimenovane sile (<i>nevêra</i>). Poruka iskazuje stav o nevažnosti smjera iz kojeg oluja dolazi da bi istaknula samu činjenicu neizbježnosti njevina dolaska.	V
320	Gĩror – nõjgori řibor.	Gĩrar (zimski řibar koji lovi gire) – najgori řibar.	Ribari su na otoku Visu najviše lovili plavu ribu budući da ju je bilo lako soljenjem konzervirati. Taj ribolov trajao je u ljetnom razdoblju godine, od travnja do kraja rujna. Zimski řibar najčešće je lovio gire, ali u tom ribolovu bila je mala zarada (zbog malog tržišta za prodaju jer se riba prodavala svježa), a izlagao se nepogodama zimskog vremena.	V

Br.	Poslovica	Prijevod	Tumačenje	Izvor
321	Gnjili jôrbul – šôrtije ol kaodifëra.	Gnjili jarbol, sartije od čelične užadi.	Jarbol na brodu ima četiri <i>šôrtije</i> (četiri užeta vezana za vrh jarbola i privezana za bokove broda, dva prema pramcu, a dva prema krmi, kako bi učvrstili jarbol da se ne pomakne iz svog ležišta prilikom jedrenja). Ova slika trulog jarbola pridržanog čeličnom užadi ima svoju univerzalnu poruku o uzaludnosti pomaganja onome kojemu se pomoći ne može (truli će jarbol pasti unatoč čvrstoći užadi koja ga drži).	K
322	Hobôtnica napovîdo rāku kad ji štāne da njun škīne kāpu.	Hobotnica poručuje raku kad je sretne da joj skine kapu.	Poslovica slikom iz podmorskog svijeta iskazuje stav o odnosu moći i nemoći: hobotnica će raku skinuti glavu skinuo on njoj kapu ili ne skinuo.	V
323	Jëška rību lovī.	Mamac ribu lovi.	Umijeće u postizanju cilja koji je put manje važno od sredstva kojim se do cilja dolazi.	K
324	Kad brôd kurī, timûn bôji abedi.	Kad brod putuje, kormilo bolje sluša.	Ako nismo aktivni, ne možemo se nikamo usmjeriti: tek kad brod putuje, kormilo sluša kormilara, tj. usmjerava kretanje broda prema želji kormilara.	V
325	Kāku rību pošôliš, tāku ćeš i jīšt.	Kakvu ribu posoliš, takvu ćeš i jesti.	Umijeće neće pomoći ako je loš materijal koji se oblikuje.	K
326	Kākun tūnjun lôviš, tāku ćeš i rību čapāt.	Kakvom tunjom loviš, takvu ćeš ribu uloviti.	Sredstvo kojim se želi postići cilj, određuje i rezultat koji će se ostvariti.	V

Br.	Poslovica	Prijevod	Tumačenje	Izvor
327	Kal je mōna na karmū, švāk je mōkar u brodū.	Kad je neznalica na kormilu, svatko je mokat u brodu.	Od onoga koji upravlja zavisi kako će biti onima koji zavise od njegova umijeća.	K
328	Kal je rībe – ōj la la, kal nī rībe – trāj la la.	Kad ima ribe – o j la la, kad nema ribe – trāj la la.	Kad ima ribe, dobro je, kad nema ribe, opet će nekako biti.	K
329	Kal je vrīme vešlōnju, nī vrīme kantōnju.	Kad je vrijeme veslanju, nije vrijeme pjevanju.	Svaki posao zahtijeva koncentraciju i vrijeme. Dva posla čovjek ne može u isto vrijeme raditi.	V
330	Kal klāpje ōlovo, klāpju i žūbi.	Kad kuca olovo (od mreže), kucaju i zubi (jer imaju što jesti)	Vidi interpretaciju pod br. 19.	K
331	Kal še šardēle lovē, i mrōvi su šti.	Kad se love sardele, i mravi su siti.	Sardela je bila stoljećima osnovna hrana. Ona je mana nebeska, simbol sitosti.	K
332	Kjīn še kjīnon izbījē, a ōbruc šarbunēn fermōjē.	Klin se klinom izbija, a obruč se pijeskom (na barilu) učvršćuje.	Upotrijebljena je paralela između univerzalno poznate poslovice i praktičnog iskustva održavanja drvenih barila za soljenje ribe čiji obruči su se posipali pijeskom kako bi se prilikom njihova nabijanja na glatko tijelo barila stvorilo veće trenje.	K
333	Kō šigūro vēže, šigūro i olvēže.	Tko sigurno vēže, sigurno i odvēže.	Istaknuta je važnost prvog koraka k cilju u nekom poslu. Od sitnice (vezivanje broda) zavisi hoće li cijeli pothvat uspjeti (spasiti brod).	V

Br.	Poslovica	Prijevod	Tumačenje	Izvor
334	Kû mōci gužicu, pâpi ribicu.	Tko moči guzicu, papa ribicu.	Sinegdoha <i>mōci gužicu</i> označava ukupnost svih nevolja u ribolovu da bi se ulovila riba, da bi se osigurala egzistencija od mora.	K
335	Kû mōre ne provô, ne mōre brōdon žapovīdāt.	Tko more ne proba, ne može brodom zapovijedati.	Probati more eufemistički je izraz za iskustvo mnogih situacija na moru koje ugrožavaju život. Takvo iskustvo omogućuje kompetenciju za upravljanje brodom.	K
336	Ku na līgne štrūco, bronkīta ga brūco.	Tko lovi lignje (zimi), dobije bronhitis.		K
337	Ku še trī mīseca žīmško krokēn pāše, trī mīseca lītnjo kāšje.	Tko se tri zimska mjeseca opasuje kaišem za istezanje mreža, tri ljetna mjeseca kašlje.	Zimski ribolov opasan je za zdravlje.	K
338	Ku še ūdre u brođu, tēško mu ga i u grebū.	Tko se udari u brodu, teško mu je i u grobu.	Poslovica govori o iskustvu s ozljedama dobivenim u brodu, čije posljedice znaju trajati do kraja života.	K
339	Ku špī, rībe ne jī.	Tko spava, ribu ne jede.	Poslovica je nastala prema talijanskoj: <i>Chi dorme, non piglia pesci</i> . U ribarskom svijetu ribu treba uloviti da bi se moglo jesti. Smisao poslovice je poticanje na aktivnost da bi se moglo opstati.	K
340	Lako je jīdrit abovēnto, ma te vōja ol burīne.	Lako je jedriti niz vjetar, ma te volja nasuprot vjetru.	Čovjek se potvrđuje svladavanjem sila koje mu se suprotstavljaju, a ne prepuštanjem onima koje mu pogoduju.	K

Br.	Poslovica	Prijevod	Tumačenje	Izvor
341	Môre dōlo – môre važelo.	More dalo – more uzelo.	More daje život, jer se od njega živi, ali uzima snagu, uzima mladost, a koji put i sam život.	K
342	Môre mōre.	More može.	Vidi interpretaciju pod br. 13.	K
343	Môre je lōt.	More je lutrija.	Ribolov je primarna čovjekova djelatnost. Lov nije rad, jer rad je povezan s rutinom, s repetitivnom ljudskom djelatnošću. Lov je povezan s igrom, on je nepredvidljiv, u lovu je potrebna sreća, lov je loto, lutrija s prirodom koja je nepredvidljiva.	K
344	Mornōrōva fūrca i kûrbina mlādušt lēšto īdu švrōgon.	Mornarova snaga i kurbina mladost brzo odu s vragom.	Poslovica govori iz iskustva tradicionalnog ribolova prije pojave suvremene ribolovne tehnologije kada, zbog iznimnih napora i stalne opasnosti na moru u brodovima na jedra ribari prerano obole i ostare.	K
345	Mērda jēška – mērda pēška.	Govna mamac – govna ulov.	Poslovica prema tal. <i>Merda esca – merda pesca.</i> Univerzalna je poruka, uz sliku iz ribarskog iskustva, da se bez efikasnog sredstva ne postiže cilj.	V
346	Ne mōre še bīt ūvik na gvađanju.	Ne može se u uvijek vaditi ribu iz mreže.	Poslovica sugerira strpljivost i podnošenje neuspjeha u nekoj aktivnosti jer je svaki uspjeh povezan i s neuspjehom.	K

Br.	Poslovica	Prijevod	Tumačenje	Izvor
347	Neka j̇idri kal ne grābi.	Neka jedri kad (brod) ne grabi (more).	Brod se prilikom jedrenja naginje na bok pod naletom vjetra. Jedrenje nije opasno sve do trenutka dok brod ne počne, zbog naginganja, grabiti more. Smisao poslovice je u ustrajavanju u nekoj aktivnosti sve dok se ne pojave znakovi da bi daljnja aktivnost mogla ugroziti smisao pothvata.	K
348	Nekā lovē, nāše ṅikur ṅi ūjol.	Neka love, naše nitko nije ulovio.	Iskaz iz uvjerenja da je more bogato i da je u svojim darovima nepredvidivo. Nečiji uspjeh u ribolovu ne znači da zbog toga i drugi neće biti uspješan i obrnuto.	K
349	Ne otvōro še švākemu v̇itru j̇idra.	Ne otvara se svakom vjetru jedra.	Poslovica govori o važnosti procjene u prihvaćanju ponuđenog kako bi se dobrim odabirom postiglo cilj koji se pogrešnim izborom postići ne bi moglo.	K
350	Ṅi ġirice do ġirice išpol Pūnte.	Nema girice do girice ispod Punte (na ulazu u višku luku).	Procjene ukusa ribe znaju biti vrlo subjektivne, a motivirane su lokalističkim isticanjem beznačajnih razlika.	V
351	Ṅiti še je Bōga izmol̇ilo, ṅiti še je mōre izlov̇ilo.		Poslovica iskazuje stav o neizlovljivosti mora koje je trajni hranitelj otočkog stanovništva. Dakako, stav je iskazan u kontekstu tradicionalnog ribolova koji je bio održiv, za razliku od suvremenoga, koji je, služeći se novim tehnologijama, postao neodrživ.	V

Br.	Poslovica	Prijevod	Tumačenje	Izvor
352	Nôjboji pđrat šu dvî polŭge.	Najbolja luka je kad je brod izvučen iz mora na obalu.	Komiža je okrenuta jugozapadnom vjetru te je vrlo nesigurna luka. Tradicionalno su se brodovi izvlačili na žalo – na dvije grede (<i>polŭge</i>).	K
353	Pŭno ôrtîh – nêlno dobrâ.	Puno ribolovnih alata – nijedan dobar.	Poruka o koncentraciji na jednu vrstu aktivnosti kako bi ona bila uspješna.	K
354	Rîboru je nôjlagje kal je nôjtežje.	Ribaru je najlakše kad je najteže.	Najteže je kad se puno ulovi ribe, ali tada je najlakše jer je tada dobra zarada.	K
355	Šardêla je ŭtiha širomâha.	Sardela je utjeha siromaha.	Sardela je bila temeljna hrana otoka Visa. Bez nje se ne bi moglo preživjeti, a siromasima je u sezoni bila jedina hrana koje su se mogli najesti do sitosti.	V
356	Šîdra šîdre, a jîdra jîdre.	Sidra sidre, a jedra jedre.	Vidi interpretaciju pod br. 12.	K
357	Šulîcit je nôjboji rîbor.	Upornost je najbolji ribar.	Nečija upornost može nadoknaditi znanje i iskustvo. U ribarskom svijetu otoka Visa <i>sulîcit</i> je naziv za ribarsku praksu koja podrazumijeva strpljenje, neodustajanje zbog neuspjeha, nastojanje i kontinuitet, a ta vrlina često je važnija od iskustva najboljeg ribara.	K
358	Švâko rîba je u švojû štajûn dobrâ.	Svaka je riba u svojoj sezoni dobra.	Poruka je ove poslovice: Sve u svoje vrijeme. Valja poštivati ritam prirode da bi se od nje uzelo ono najbolje.	K

Br.	Poslovica	Prijevod	Tumačenje	Izvor
359	Uvîk je nōdê dđkle je švičālo přiko bōnde.	Uvijek je nade dokle je svjetlo svjećarice preko prove.	Naziv <i>švičālo</i> odnosi se na željezni rešetkasti nosač vatre s lijeve strane pramčanog dijela svjećarice – barke koja svjetli da bi privukla jato sitne plave ribe pri ribolovu mrežom potegačom, tratom. Ta vrsta svijeće upotrebljavala se prije otkrića karbidnog svjetla početkom 20. st. Smisao poslovice jest: Uvijek je nade dok postoje mogućnosti.	
360	U řibora mōkre gāće, řa večeru nê řno ca čê.	U ribara mokre hlače, za večeru ne zna što će.	Poslovica govori o siromaštvu ribara koji se bave najtežim zatom, a teško mogu osigurati svoju egzistenciju.	K

3.6. SEMANTIČKO POLJE TEŽAČKOG ISKUSTVA

Br.	Poslovica	Prijevod	Tumačenje	Izvor
361	Božić u nedļju – būta řime u gomļu.	Božić u nedjelju – možeš i po kamenju sjeme sijati (isto će roditi).	Prema pučkom vjerovanju bit će plodna godina ako Božić pada u nedjelju. Niknut će biljke čak ako sjeme siješ po gomili (hrpi kamenja u polju).	K
362	Do Božića želje i korēnje, po Božiću lēdje i cemēnje.	Do Božića zelje i korijenje, po Božiću led i čemer.	Zemlja još donosi hranu do Božića: gorko zelje, blitvu, gomoljasto povrće, a poslije Božića nastupa vrijeme kada zima uništi plodove zemlje.	V
	Do Božića želje, po Božiću lēdje.	Do Božića zelje, po Božiću led.		K

Br.	Poslovica	Prijevod	Tumačenje	Izvor
363	Kal na Švētu Luciju dažjī da volū rōg iśmōci, bīt će dōbru godišće.	Kad na Svetu Luciju kiši da volu rog smoči, bit će plodna godina.	Dan svete Lucije, zaštitnice vida, je 13. prosinca. Prema pučkom vjerovanju kiša na taj dan znak je da će godina koja dolazi biti plodna.	K
364	Kad še šōdi – mlōdi Mjēsec, kad še bēre – pūni Mjēsec.	Kad se sadi – mladi Mjesec, kad se bere – puni Mjesec.	Iskustvo poljoprivrednika vezano je uz Mjesečeve mijene. Kad je pun Mjesec, ima više soka u plodovima biljaka.	V
365	Kad žeže agūšt – žeže i vīnō.	Kad žeže kolovoz, žeže i vino.	Žega u kolovozu povećava slador u grožđu pa je vino jače.	V
366	Motika švīt hrōni.	Motika svijet hrani.	U težačkom svijetu motika, kao alatka najtežeg posla u polju, simbol je težakstva kao temeljne ljudske djelatnosti u agrarnoj kulturi zasnovanoj na manualnom radu. Motika je simbol opstanka, temelj života.	V
367	Pūl veljāce – ložā plāce.	Od pola veljače loza plače.	Od pola veljače u lozi počinju sokovi pa je treba obrezati ranije.	K
368	Šīcanj rīzon, vēla šōkon, mārac pūpkon, avrīl līšton, a mōj cvīton.	Siječanj rezidbom, veljača sokom, ožujak pupom, travanj listom, a svibanj cvijetom.	Vidi interpretaciju pod br. 20.	V
369	Šūhu līto – mōkre bācve, mōkru līto – šūhe bācve.	Suho ljeto – mokre bačve, mokra ljeto – suhe bačve.	Vidi interpretaciju pod br. 17.	K

Br.	Poslovica	Prijevod	Tumačenje	Izvor
370	Vajô ložjô imât kôko še ôkon môre vîdit, a kuće kôko še môre glôvu žaklonît.	Valja vinograda imati koliko se okom može vidjeti, a kuće koliko se može glavu zakloniti.	Poslovica svjedoči o nekadašnjoj proizvodnoj energiji otoka Visa. Proizvodnja je na prvome mjestu, a vlastiti komfor na zadnjem.	K
371	Vajô šmôkve hrônît za kal bûdu bile mušice pôvar Hûma letît.	Valja smokve spremiti za vrijeme kada bijeje mušice budu iznad brda Huma letjele.	Ljeti valja skrbiti za zimu. Bijeje mušice koje lete iznad brda Huma jesu pahulje snijega; zima je vrijeme za koje valja pripremiti ljetne zalihe hrane – suhe smokve.	K

3.7. SEMANTIČKO POLJE ISKUSTVA METEOROLOŠKOG VREMENA

Br.	Poslovica	Prijevod	Tumačenje	Izvor
372	Agûšt – dicê pohûšt / pahrûšt.	Kolovoz – pomor djece.	Velika smrtnost novorođene djece bila je povezana s najhladnijim i najvrućim razdobljem godine. O tome govori poslovica o pomoru »rajske djece« – <i>rôjcîci</i> (375).	K
373	Ako konfêrmô vrîme na tûndû, ondâ će prodûzit îstu vrîme.	Ako ostane isto vrijeme kad je pun Mjesec, tada će produžiti isto vrijeme.	Dan punog Mjesec važan je za prognostiranje vremena.	K

Br.	Poslovica	Prijevod	Tumačenje	Izvor
374	Ako šicanj ne šicūje, za njīn vĕla opahūje.	Ako siječanj ne siječe, nadoknadit će to veljača.	Etimologija prvog mjeseca u godini vezana je za vrijeme rezidbe vinograda i sječu drva koje u to doba godine nema soka te je dobro za gradnju brodova zbog vijeka trajanja i zbog toga što ga manje napadaju crvi. Personificirano ime mjeseca ovdje se vezuje za njegovu meteorološku narav – očekuje se da <i>šicanj</i> radi ono što mu ime kaže, da siječe hladnoćom, mrazom, vjetrovima. Ako to ne učini, nadoknađuje to veljača.	K
375	Ako šicanj ne šicē, a vĕla ne velūje, mārāc i šicē i velūje i opahūje i nī ga šrōm cinīt da prožēbū kožlīci i pĕtero rōjciči i štōro bāba da ocīri žūbe.	Ako siječanj ne siječe, a veljača ne veluje, ožujak će i sjeći i velovati i opahivati i neće se sramiti zbog toga što će prozepsti kozlići, petero rajske djece i stara baba.	<i>Rōjcič</i> je naziv za umrlo dijete do sedme godine života koje, prema pučkom vjerovanju, ide izravno u raj jer u toj dobi ne može imati grijeha.	V
376	Ako vĕla ne velūje, za njīn mārāc oprahūje.	Ako veljača ne napravi svoje, napraviti će za nju to ožujak.	Mjeseci su personificirani i među njima je uspostavljen personaliziran odnos – oni surađuju tako da jedan nadoknađuje propust drugoga: ožujak donosi hladnoću i loše vrijeme ako to veljača propusti.	K

Br.	Poslovica	Prijevod	Tumačenje	Izvor
377	Ako vrīme ne konfermō na trećōkū, onda će se vrīme izvarjāt.	Ako ne ostane isto vrijeme trećeg dana mladog Mjeseca, onda će biti promjenjivo vrijeme.		K
378	Ako žīmā ne ugrīžē, repōn će ošinut.	Ako zima ne ugrize, repom će ošinuti.	Personificirano je doba godine – zima koja ima glavu i rep pa može ugristi ili ošinuti hladnoćom, ledom ili snijegom.	V
379	Avrīl – dōlce dormīr.	U travnju je sladak popodnevni san.	Prema tal. <i>dolce dormire</i> . Dani su dugi pa prija popodnevni odmor.	K
380	Beltūrdo še je vešēlīl grūbemu vrīmenu.	Belturdo se veselio lošem vremenu.	Nadimak osobe <i>Beltūrdo</i> antonomazija je za apelativ budala, glupan koji zna koji put iznenaditi pametnom misli. Poslovica izriče paradoksalan sud koji se temelji na dijalektičkom zaključivanju: veseliti se lošem vremenu jer poslije njega dolazi lijepo vrijeme. Poslovica nije samo meteorološka već univerzalna: veseliti se dobrome i kada je loše jer se sve stalno mijenja pa dobro smjenjuje zlo.	K
381	Bōj še ćōrega jūga i ḡblocne būre. Bōj še vēdrega jūga i ḡblocni būri.	Boj se vedrog juga i oblačne bure.	Prema pučkoj meteorologiji uobičajeno je da oblačno jugo donosi kišu, a da je za burnog vremena nebo vedro. Ako je obrnuto, tada vrijeme može biti vrlo opasno.	K V

Br.	Poslovica	Prijevod	Tumačenje	Izvor
382	Bojè da te ćapāju tri jüte grožñice nego trī marcôno sūnca. Bojè da te žmajâ ujî nêgo da te marcônu sūnce ogrīje.	Bolje da te uhvate tri ljute groznice, nego tri ožujksa sunca.	U ožujku nije dobro grijanje na suncu jer zrak još nije topao te je velika razlika u temperaturi između osunčanog i neosunčanog dijela tijela, što može izazvati zdravstvene probleme.	V K
383	Bojì da te žmajâ ugrīžè nêgo da te marcônu sūnce ogrīje.	Bolje da te zmija ugrize negoli da te ožujsko sunce ogrīje.	Loše iskustvo s grijanjem na ožujskom suncu, kada je u hladu još niska temperatura, izrečeno je ovom usporedbom ožujskog sunca i ugriza zmije.	V
384	Bonāca – imbât na muntānju.	Bonaca – crveni oblaci nad obalnim planinama uz lagani vjetrić s mora (<i>imbât</i>).	Crvenilo oblaka nad obalnim planinama (kontinenta) znak je stabilna vremena (<i>bonāca</i>). <i>imbât</i> - vjetar smorac koji nosi vlagu i stvara oblake nad uzmorskim kontinentalnim planinama.	V
385	Božīci šu popišôvci, a poklādi poigrôvci.	O božićnim danima kiše, a o pokladama plesovi.		K
386	Ca non Švēti Metārdo dô, cetardešet dôn durô.	Što nam Sveti Medardo daje, četrdeset dana traje.	Sveti Medardo u katoličkom je kalendaru 8. lipnja. Sv. Medardo zaštitnik je meteorologa. U pučkoj meteorologiji smatra se da će vrijeme kakvo je na njegov dana 8. lipnja, biti i sljedećih četrdeset dana.	K

Br.	Poslovice	Prijevod	Tumačenje	Izvor
387	Cīpal u āriju - kāpje ċi pādōt.	Kad cipal iskoči (na površinu mora), padat će kiša.	U pučkoj meteorologiji važno je uočiti znakove vremena i u ponašanju životinja. Ovdje je ponašanje cipla koji iskoči na površinu mora znak dolaska kiše.	V
388	Cīsto śrīdā kal ośvāne, pośrōn Poklōd tal oštāne. I Poklod odjīdri vītron u karmū, a Cīsto śrīdā bež grīhā ośvāne.	Čista srijeda kad osvane, posran Poklad tad osvane.	Čista srijeda ili Pepelnica prvi je dan korizmenog razdoblja od Poklada do Uskrsa, koji traje 40 dana ne računajući dane nedjelje. Vrijeme pokore i molitve zaboravlja razuzdanost i veselje u pokladne dane. Poklad je izgorio, a s osvitom Pepelnice vrijeme je da se čovjek sjeti »da je prah«.	K K
389	Cūvoj še kal na sūšu lampō.	Čuvaj se kad na sušu sijeva.	Sijevanje u vrijeme suše znak je dolaska jake oluje.	K
390	Cūvoj še Komiške vāle kal še nā Hum ōblok povījē, da ti jīdra i brōde ne obrīje.	Čuvaj se Komiške vale kad se na Humu oblak povije, da ti jedra ne pocijepa i brod ne potopi.	Komiška vala okrenuta je jugozapadu, prema otvorenoj pučini i zna biti vrlo opasna kada puše jugozapadni vjetar – garbin. Oblak na brdu iznad Komiže znak je opasnosti.	K
391	Cūvoj še nevēre iz ōštra kakō ca te je māti ūgnja cūvāla.	Čuvaj se oluje s juga, kao što te je mati ognja čuvala.	Najopasnija je oluja s juga (<i>nevēra iz ōštra</i>).	K
392	Cūvoj še, śīnko, nevēre iz ōštra, jer lōmi i karšī.	Čuvaj se, sinko, oluje s juga, jer lomi i krši.	Upozorenje o opasnosti oluje koja dolazi s juga.	K

Br.	Poslovica	Prijevod	Tumačenje	Izvor
393	Cūvoj še vītra iz ôštra vėči nego glōlnega kucīna.	Čuvaj se vjetra s juga više nego gladnog psa.	Opasniji je vjetar iz pravca juga negoli vjetar s jugoistoka. Njegova snaga zna biti puno jača od snage juga, koje češće puše.	V
394	Do Božića i šīto i līto.	Do Božića i sito i ljeto.	Vrijeme do Božića znade biti lijepo, a zemlja do tada još donosi svoje plodove.	K
395	Dðkle je jūgo, vāvik je šperōnca ža dōž.	Dok je jugo, uvijek je nada za kišu.	Jugoistočni vjetar (koji pušući iz Otranta prelazi cijeli Jadran) vlažan je vjetar koji donosi kišu.	K
396	Dvī rōše, trēcū – jūgo.	Dvije rose, trećeg dana jugo.	Ponavljjanje jutarnje rose znak je da će zapuhati jugo.	V
397	Dvô jūtra vodā iz pulēnta, trēcū jūtro jūgo.	Dva jutra morska struja sa zapada, treće jutro jugo.	Morska struja (<i>vodā / kurēnt</i>) sa zapada znak je da slijedi jugo.	V

Br.	Poslovica	Prijevod	Tumačenje	Izvor
398	Gōspà Kandalôra – žīmà fôra, a za njôn grê Švēti Bijôž i govðri da je lôž.	Gospa Kandelora, zima na završetku, a za njom ide Sveti Blaž i govori da je laž.	Datumi svetaca personificiraju se. Sveti Blaž (3. veljače) ide (<i>grê</i> – hoda) iza Gospe Kandelope (2. veljače) i demantira izjavu da je zimi kraj jer on donosi još veću zimu.	V
	Gōspà Kandalôra – žīmà fôra koja mūti do dnâ môra, a za njôn grê Švēti Bijôž ki govðri da je lôž.			V
	Gūspà Kandalûra koja mūti do lnâ mûra, a za njûn grê švēti Bijôž ki govðri da je lôž.			K
	Gūspà Kandalôra žīmà fôra, a kôšići priko môra, a za njûn grê Švēti Bjôž ki govðri da je lôž.		Kosovi (<i>kôšići</i>) bježe preko mora u toplije krajeve.	K

[illegible]

Br.	Poslovica	Prijevod	Tumačenje	Izvor
404	Kal bura putuje, ne putuj ti, jer đšan je braće izila, a devetega pāmetnega ucinila.	Kad bura putuje, ne putuj ti, jer je pojela osmero braće, a devetoga pameti naučila.	Personifikacija zimske bure, koja mornarima predstavlja pogibeljnu opasnost.	K
405	Kđko je u mōrcu mrāžih, tđko je u mājū rōših.	Koliko je u ožujku mrazeva, toliko je u svibnju rosā.	Koliko dana u ožujku padne slana (mraz), osobito u dolinama gdje zna uništiti mladice vinove loze, toliko puta će u svibnju biti noćnih rosā.	V
406	Kal đblok nā goru pāde – jūgo.	Kad oblak padne na goru, zapuhat će jugo.	Oblačna kapa na brdu znak je da se približava jugoistočnjak.	K
407	Kal gorā poldire – bura.	Oblaci nad uzmorskim kontinentalnim planinama znak su bure.		K
408	Kal krešijē Mīsec, krešijē i furtūna.	Kad se povećava Mjesec, povećava se i uzburkanost mora.		K

Br.	Poslovica	Prijevod	Tumačenje	Izvor
409	Kal kũho mãšt, kũho i mĩre.	Kad kuha mošt, kuha i more.	Od kraja rujna nadalje zna zapuhati <i>garbĩn</i> , jugozapadni vjetar prema kojemu je okrenuta Komiška vala. Vrijeme je označeno prizorom iz težačke iskustvene sfere (vrijeme kad kuha mošt) umjesto apstraktne oznake (u rujnu). Motivacija za izbor ikoničnog izraza (kuhanje mošta kao oznaka vremena) proizlazi iz potrebe da poslovica bude pamtljiva.	K
410	Kal je jũgo, tāl je opacĩna i Hũmu je kĩapa na ocĩma.	Kad je jugo, tada je opacĩna i brdu Humu je kapa na ocĩma.	Južni vjetar donosi oblake koji prekriju vrh najvišeg brda otoka Visa.	K
411	Kal je kũlma, dažjũ še nĩdoj.	Kad je plima, kiši se nadaj.		K
412	Kal je Mĩsec impĩjo – mornĩri ležẽ, kal Mĩsec ležĩ – mornĩrĩ šũ impĩjo.	Kad je Mjesec na nogama – mornari leže, kad Mjesec ležĩ – mornari su na nogama.	Vidi interpretaciju pod br. 18.	K
413	Kal Mĩsec ĩmo kolobĩr, ĩz kojẽ šũ bĩnde vrĩta ĩz tẽ ĩe vĩtar žapũhāt.	Kad Mjesec ima kolobar, s koje strane su vrata, s te ĩe vjetar zapuhati.	Kolobar Mjeseca može biti na nekom mjestu manjeg intenziteta. Metaforiĉno poslovica to mjesto naziva vratima koja su znak smjera iz kojeg ĩe zapuhati vjetar.	K
414	Kal mũhe sĩĩpju – vodã ĩe ucĩnĩt.	Kad muhe štipaju – kiša ĩe padati.	Umjesto stilski neutralnog izraza <i>dĩz ĩe pãdot</i> (kiša ĩe padati) stil poslovice zahtijeva izraz koji iznenađuje, začuđuje da bi se upisao u sjećanje: <i>vodã ĩe ucĩnĩt</i> .	K

Br.	Poslovica	Prijevod	Tumačenje	Izvor
415	Kal poklôd finî, bûrun partijê pul Milâna.	Kad poklade završe, burom putuju put Milana.	Obično krajem pokladnih dana zapuše jaka bura, iz pravca istok-sjeveroistok u pravcu zapad-jugozapad (ili kako to poslovica slikovito kaže personifikacijom poklada koji putuje prema Italiji – Milanu).	K
416	Kal pulênt dvîže – kûpi mrîže.	Kad zapad digne oblake, kupi mreže.	Poslovica personificira stranu svijeta – zapad koji diže oblake nad obzorom, što je znak lošeg vremena (oluje) pa valja skupiti mreže i pobjeći na sigurno.	K
417	Kal še cîpal hîti trêšo – šlâbu vrîme.	Kad cipal skoči tako da padne bočno (na površinu mora), znak je lošeg vremena.	Prema ponašanju životinja (ribe, galebova, račića uz obalu, domaćih životinja) mogu se predvidjeti vremenske pojave.	K
418	Kal se cirîžûbice krîve, nî dôž dalekô.	Kad ptice cirizubice kriče, nije kiša daleko.	Prognoziranje vremena po ponašanju ptice koja se u Komizi naziva <i>cirîžûbica</i> .	K
419	Kal se kâlebi inventâju visoko povar škôja, arjâvu će vrîme.	Kad galebovi lete visoko iznad školja, loše će vrijeme.	Iskustvo komiških ribara s otoka Jabuke. Galebovi su svojim ponašanjem najavljivali oluju.	K
420	Kal še kožê îstrešjû – vodâ će ucinîť.	Kad se koze istresuju – kiša će padati.	Trešnja kôza znak je kiše. Stil poslovice u funkciji je zapamćivanja pa radije koristi začudan izraz za imenovanje pojava negoli očekivan, stilski neutralan. Stilski neobilježen izraz <i>pâst će dôz</i> (kiša) u posloviци je zamijenjen stilski intenziviranim, ekspresivnim izrazom: <i>vodâ će ucinîť</i> .	K

Br.	Poslovica	Prijevod	Tumačenje	Izvor
421	Kal še liti vīdi Majēla – jūgo, kal žīmi na Majēlu lampō – būra i gregolevōnt.	Kad se ljeti vidi Majela – jugo, a kad zimi sijeва iz pravca Majele – bura ili vjetar iz pravca istok- sjeveroistok.	Iz vizura Komiške vale zimi se često može vidjeti vrh visoke planine Maielle u dubini talijanskog kopna.	K
422	Kal se prīnuć ukōze dūga u pulēntu, ocekījē se līpu vrīme.	Kad se pred noć ukaže duga na zapadu, očekuje se lijepo vrijeme.		K
423	Kal šēde u ōštar, jōš jedōn dōn īštu vrīme.	Kad se oblaci slegnu na južnom obzoru – još jedan dan isto vrijeme.		K
424	Kal sīcanj potēgne, mōre cīli mīsec bīt līpu vrīme.	Ako potraje lijepo vrijeme u siječnju, može se produžiti na cijeli mjesec.	Mjesec siječanj ima ili vrlo promjenjivo vrijeme ili pak vrlo stabilno.	K
425	Kal sūnce trombō na žōpādu – oli vītar, oli dōž.	Kad sunce na zapadu ima trumbe – ili vjetar ili kiša.	Kada sunce na zalazu baca zrake u snopovima, znak je to za vjetar ili kišu.	K
426	Kal ūjutro īde vītar u maištrōl, vrīme je šīgūru.	Kad ujutro zapuše maestral, vrijeme je sigurno.	Maestral je termički vjetar koji predvečer slabi i nestaje s početkom noći.	K
427	Kal žvīždā inpuntō u rep ol Mīseca, šlābu vrīme.	Kad zvijezda upre u rep mladog Mjeseca, loše vrijeme.	Kad se zvijezda približi vršku srpastog lika mlada Mjeseca, očekuje se loše vrijeme.	K

Br.	Poslovica	Prijevod	Tumačenje	Izvor
428	Kolobôr kolo Mišeca – oli vîtar oli dôž.	Kolobar oko Mjeseca – ili vjetar ili kiša.		K
429	Krišnjôk i agûšt – jâgodori nâ more i na krâju.	Srpanj i kolovoz – siromašni mjeseci i na moru i na kraju.	Zbog velikih vrućina u srpnju i kolovozu sardela se zna povući u veće dubine gdje joj je hladnije pa ju je teže loviti te je zato siromašna i trpeza, a ni na kopnu još nisu sazreli plodovi.	K
430	Krišnjôk i agûšt izî lûpore, garcè i špûžè.	Srpanj i kolovoz pojedû priljepke, morske (<i>garcè</i>) i kopnene puževe.	Slab ulov sardela u srpnju i kolovozu, zbog velikih vrućina, natjera ljude da se hrane priljepcima i puževima.	K
431	Kûlma – vrîme trubujûžu.	Plima – vrijeme promjenjivo.		K
432	Lîti lômp mèće, a žîmi žovè.	Ljeti oluja dolazi iz pravca odakle sijeva, a zimi iz suprotnog.	Prirodne pojave poslovice često personificira. Munja šalje oluju (ljeti) ili je zove (zimi).	K
433	Mâjstro- tarmuntôna – jûgon rufjôna.	Sjeverozapadni vjetar izazvan jugom.		K
434	Marèta bež vîtra imo ža šôbon paštîrâ.	Valovi bez vjetra imaju iza sebe pastira.	Slikovita predodžba valova kao stada koje pastir tjera ispred sebe. Vjetar još nije dopro, ali valovi, koje je on potjerao ispred sebe, jesu.	K

Br.	Poslovica	Prijevod	Tumačenje	Izvor
435	Māža šu na Palagrūžu po jūdima ol žīmē mādeži rēšli i šmārške prožibole.	Svibnja mjeseca na Palagruži je znalo biti tako hladno da su po ljudima od hladnoće madeži rasli i smrča se smrzavala.	Poslovica govori o iskustvu velike hladnoće na Palagruži, gdje su komiški ribari lovili sardele od svibnja do listopada.	K
436	Mīnā šetembrīna – šēdan mīnīh in tīra. Mīnā šetembrīna sete mesi se inclina.	Kakvo je vrijeme na Mjesečevu mijenu u rujnu, bit će isto i sedam sljedećih mijena / mjeseci.	Zanimljiva je transjezična kombinacija komiškog: <i>mīnā šetembrīna – šēdan mīnīh</i> i talijanskog: <i>in tira / sete mesi se inclina</i> .	K
437	Mīnā šetembrīna, nāuk ža unūka od ōca priko šinā.	Rujanska Mjesečeva mijena pouka je o vremenu od oca preko sina.	Poslovica o važnosti rujanske Mjesečeve mijene za prognoziranje vremena.	V
438	Mīsec je nōjboji šinjōl ža vrīme pronostikāt.	Mjesec je najbolji pokazatelj za prognoziranje vremena.		K
439	Mūcōnje dovedē būcōnje.	Tišina dovede uzburkano more.	Tišina prethodi oluji.	V

Br.	Poslovica	Prijevod	Tumačenje	Izvor
440	Na mīnŭ je vrīme ūvik u antimāmu.	Kad je Mjesečeva mijena, uvijek je vrijeme neodlučno (ne zna se koje će vrijeme prevagnuti).	<i>Antimāma</i> – neodlučno vrijeme, vrijeme koje se može razviti neočekivano, vrijeme na prijelazu.	K
441	Na Švetēga Lūke še lītŋji kūnti cinē.	Na Svetoga Luku rade se računi o protekloj sezoni ribolova.	Sveti Luka se slavi 18. listopada. Tada završava sezona ribolova na plavu ribu, a i vrijeme je za procjenu uspješnosti sezone.	K
442	Na Švētega Tōme dōn krešī kolīko kōkot mōre priškocīt.	Na Svetoga Tomu dan se produži koliko kokot može preskočiti.	Dan svetoga Tome Akvinskoga slavi se 28. siječnja. Tada je dan već zamjetno dulji.	K
443	Ne glēdo žīmā da je šmōkva gnjīlā.	Ne gleda zima da je smokva gnjila.	U vrijeme oskudice hrane i gnjila smokva postaje dobra. Suhe smokve bile su glavno voće u zimskoj prehrani.	K
444	Ne vešeli še noćnŭj vedrīnī ni ōblocnuj būri.	Ne veseli se noćnoj vedrini ni oblačnoj buri.	Noćna vedrina može biti znak lošeg vremena kao i oblačna bura, koja je opasnija od vedre.	K
445	Nevēra pašō kal brōde ražbīje. Nevēra trāje dokle brōde ne ražbīje.	Oluja prođe kad brodove razbije.	Personifikacija olujnog vjetra koji djeluje s »namjerom« da potopi brodove.	K
446	Nī žīmē ako mōre ne dīmi.	Nema zime ako more ne dimi.	Nema prave zimske hladnoće bez velikog nevremena, kada iz valova mora pršte u zrak sitne kapljice poput dima.	K

Br.	Poslovica	Prijevod	Tumačenje	Izvor
447	Ol Božića do Mlōdega līta dōn kresī kolīko kōkot mōre prīko kūćnega prāga priškocīt.	Od Božića do Nove godine dan se produlji koliko kokot može preko kućnog praga preskočiti.	Dani počinju biti duži, a razlika u dužini dana slikovito se predstavlja pijetlovim skokom preko kućnog praga.	KV
448	Ol gregōjā do jūga nī pūno.	Od sjevero- istočnjaka do juga nije puno.	Kad puše grego (sjeveroistočnjak), vjerojatno je da će skrenuti na jugo (jugoistočnjak).	K
449	Ōl pol vēli rēštē žēlji, ōl pol mōrca šīpa, šōlpa i komōrca.	Od sredine veljače raste zelje, a od sredine ožujka love se sipa, salpa i komarča.		V
450	Ōl pul vēle pōcme še žemjā teplīt.	Od polovine veljače počne se zemlja zagrijavati.		K
451	Ōl pul vēle pūšu štābili maištrōlī.	Od pola veljače pušu stabilni maestrali.	Maestral kao termički vjetar, koji puše na istočnoj obali Jadrana s mora prema obali, stabilan je vjetar jer sa zalazom Sunca slabi i nestaje s početkom noći.	K

Br.	Poslovica	Prijevod	Tumačenje	Izvor
452	Ŏl Švête Lucije do Božića dvonášte je dôn. Kâki šu dôni ol Švête Lucije do Božića, tâki će bît i mîseci u godîšću.	Od Svete Lucije da Božića dvanaest je dana. Kakvo je vrijeme svakoga dana od Svete Lucije do Božića takvi će biti i mjeseci u godini.	Sveta Lucija, zaštitnica vida, slavi se 13. prosinca. U pučkoj meteorologiji, od tog datuma pa do Božića 25. prosinca svaki dan demonstrira vrijeme kakvo će biti u svakom mjesecu dolazeće godine.	V
453	Ŏstrogarbîn – nôjveću môre u Komîžu, širokolevônt – nôjveću môre na Jadrânu.	S vjetrom iz smjera jug- jugozapad najveći su valovi u Komiškoj vali, iz pravca istok- jugoistok – najveći valovi na Jadranu.	Velika su vrata između otoka Biševa i <i>Pûnte ol Štûpišćo</i> kojom završava Komiška vala. Kroz ta vrata puše <i>ôstrogarbîn</i> i donosi najveće valove u Komišku valu.	K
454	Ŏstrošîrôkon napûne še gušćîrne i žemjâ.	Kad puše iz pravca jug- jugoistok, napune se vodom cisterne i zemlja.	Vjetar iz pravca jug-jugoistok donosi kišu.	K
455	Pð svi môž ne išvukûj ša šêbe hôž.	Cijelog mjeseca svibnja koristi pojas za utopljavanje.	<i>Hôž</i> – je vuneni pojas kojim stariji ljudi opasu slabine čuvajući od zime bubrege.	K

Br.	Poslovica	Prijevod	Tumačenje	Izvor
456	Poklādovo mīnā – kvōrtu krūha, u barīlu vīnā i dōr kōlo komīnā.	Pokladova Mjesečeva mijena – kvarta kruha, u barilu vina i drva oko kamina.	Mjesečeva mijena o pokladama donosi hladnoću pa treba boraviti u kući i grijati se uz kamin uz dovoljno kruha, drva i vina. <i>Kvōrta krūha</i> – količina kruha dovoljna za tjednu potrebu jedne obitelji.	K
457	Pol jūgon šmārt je šardēl.	Pred jugo najbolje je vrijeme za lov sardela.		K
458	Prī će trī šīde brōdē izlagāt nēgo trī marcōne būre. Prī izgarāju trī šīdīnove brōdē nēgo trī marcōne būre.	Prije pogriješe tri sijede brade negoli izostanu tri bure u ožujku.	Bure u ožujku pušu na određene datume – 7., 12. i 27. ožujka, a da će tada zapuhati bura izvjesnije je negoli da će tri iskusna starca pogriješiti u prognozi vremena.	V K
459	Pulēnt je nōjboji sinjōl za žnāt vrīme.	Zapad je najbolji pokazatelj za prognozu vremena.		K
460	Pulentāc – jūgu otāc.	Lagani zapadnjak jugu je otac.	Lagani vjetar sa zapada prelazi u jugo.	V
461	Pulēnat špōrak – nevēra na vrōta.	Zapad oblačan, oluja na vratima.	Oluja najčešće dolazi sa zapada, a nagovještavaju je gusti tamni oblaci koji se dižu na obzoru.	V
462	Quattro aprilanti quaranta duranti.	Kakvo je vrijeme četvrtog travnja, takvo će biti sljedećih četrdeset dana.	Poslovica je sačuvana u talijanskom izvorniku i rijetko se prevodi na više govore.	K

Br.	Poslovica	Prijevod	Tumačenje	Izvor
463	Rosso di sera, bel tempo si spera; rosso di matina, la pioggia si avvicina.	Večernje rumenilo neba – lijepo vrijeme; jutarnje rumenilo – kiša je blizu.	Ova je talijanska poslovica sačuvana u izvornom jeziku, o večernjem i jutarnjem rumenilu neba kao znacima lijepa, odnosno ružna vremena.	K, V
464	Šeštrâ Vêla, brātu Mōrcu požōjmîla trî dônka – šêdmi, dvanajêšti i dvajšêdmi – trî marcône bure.	Sestra Veljača, bratu Ožujku posudila tri danka, sedmi, dvanaesti i dvadeset sedmi, kada pušu tri ožujске bure.	Poslovica se temelji na iskustvu s vremenom u ožujku kada je vrlo izvjesno da će puhati tri bure.	V
465	Šîcanj je za pronošikât vrîme nôjšîgurîji mîšec u godîšću.	Siječanj je za prognoziranje vremena najsigurniji mjesec u godini.	U mjesecu siječnju zna biti vrlo učestalo loše vrijeme ili stalno lijepo vrijeme bez vjetra i kiše.	K
466	Školôda lîpu vrîme demonštrōjê.	Oseka je znak lijepa vremena.		K
467	Šđtošîrôkon še rîba lovî.	U predjužje se riba lovi.	Najbolje vrijeme za ribolov je predjužje – prije nego zapuše južni vjetar.	K
468	Šûh mārâc – môkar aprîl.	Suh ožujak – mokar travanj.	Ožujak bez kiše najavljuje kišovit travanj.	V
469	Švâkemu mîšecu vajô važêšt za avrîlu dât.	Svakom mjesecu valja uzeti da bi se travnju dalo.	Travanj se smatralo gladnim mjesecom – vremenom u godini kada su plodovi zemlje već potrošeni, a novih još nema.	K

Br.	Poslovica	Prijevod	Tumačenje	Izvor
470	Švēti Andrija kapðte ðili.	Sveti Andrija kapute dijeli.	Sveti Andrija, prvi Kristov učenik, zaštitnik ribara, slavi se 30. studenog, a njegov se blagdan vezuje za početak zimske studeni. To je motivacija za figurativno predočavanje apstraktnog pojma (početak hladnog razdoblja godine) figurativnom predodžbom o svetom Andriji koji dijeli kapute.	V
471	Švēti Antūnij Opât – važmì motìku i hoðì kopât.	Sveti Antun Opat – uzmi motiku i idi kopati.	Dan sv. Antuna Opata je 17. siječnja, vrijeme kada treba okopati vinograd.	
472	Švēti Gargûr kûpi omêndule u batûr.	Sveti Grgur kupi bademe u vreću.	Dan sv. Grgura, 12. ožujka, može donijeti mraz koji uništi cvijet badema.	V
473	Švēti Lûka u jôrbule tûka.	Sveti Luka u jarbole tukao.	Sveti Luka Evanđelist slavi se 18. listopada. U ribarskom svijetu Komiže taj datum obilježava kraj ribolovne sezone na plavu ribu. Tim datumom obilježava se i kraj vremenski stabilnog razdoblja godine pa odatle i poslovica o svetom Luki koji lupa u jarbole nagovješćujući loše vrijeme na moru.	V K
474	Švēti Matij – mðre se târgot i na bârdo ol Hûma.	Sveti Matej – može se brati grožde i na brdu Humu.	Sveti Matej (24. veljače) vrijeme je kada nema grožđa, a pogotovo ne na brdu gdje ne uspijeva. Poruka o nemogućnosti da se nešto ispuni.	
475	Švēti Mihât – vajo grôžje brât.	Sveti Mihovil – valja grožde brati.	Sveti Mihovil slavi se 29. rujna. To je vrijeme berbe grožđa.	K

Br.	Poslovica	Prijevod	Tumačenje	Izvor
476	Švēti Mikūla – šnīg na vrōta / Švēto Kōtā – šnīg do vrōta.	Sveti Nikola – snijeg na vrata / Sveta Kata – snijeg do vrata (grla).	Sveti Nikola slavi se 6. prosinca, a početkom prosinca znalo se dogoditi da padne snijeg. Sveta Kata slavi se 25. studenog, a poslovica za taj datum vezuje također padanje snijega, ali ne do kućnih vrata, već do ljudskog vrata.	K
477	Švēti Mikūla jābuke dīli.	Sveti Nikola jabuke dijeli.	Sveti Nikola slavi se 6. prosinca. Prema starom običaju majke usnuloj djeci preko noći stave jabuku pod blazinju kao dar svetoga Nikole.	K
478	Švēti Ošīb ne dohōdi bež grožđa.	Sveti Josip ne dolazi bez grozda.	Dan sv. Josipa je 19. ožujka. To je vrijeme kada se počnu zametati grozdići na lozi pa se ta pojava u prirodi povezuje s njegovim blagdanom.	K
479	Švēti Šīme, dōjte vīrīme!	Sveti Šime, dajte lijepo vrijeme!	Sveti Šimun slavi se 8. listopada. To je vrijeme kada zna puhati garbin, jugozapadnjak koji u Komiškoj vali, koja je okrenuta jugozapadu, podiže velike valove.	K
480	Švēti Štīpon – gđšpoja kartolčićon pūl poja.	Sveti Stjepan – gospođa košaricom put polja.	Sveti Stjepan je 2. kolovoza. Vrijeme je da se uberu prve smokve i grožđe.	K
481	Švēti Tōma – ubīj prōjca dōma.	Sveti Toma – ubij prasca doma.	Sveti Toma Akvinski, veliki kršćanski filozof i teolog, slavi se dana 28. siječnja. Premda su na Visu rijetke obitelji držale svinju, poslovica se ipak referira na običaj svinjokolje i na Visu u zimskim mjesecima.	K

Br.	Poslovica	Prijevod	Tumačenje	Izvor
482	Švêto Kôte Kristijôn – do Božića mîsec dôn.	Sveta Kata Kristijana – do Božića mjesec dana.		K
483	Švêto Kōtā k ûgnju gnjōtā.	Sveta Kate, k ognju gnjate.	Sveta Kata slavi se 25. studenog. To je vrijeme kada treba prići bliže kaminu, kad vatri treba primaknuti gnjate, potkoljenice, da se ugriju.	K
484	Švêto Lûce, dôjte sūnce!	Sveta Luce, dajte sunce!	Dan svete Lucije slavi se 13. prosinca. Poslovica je zaziv lijepa vrmena, sunca, od svetice, oslijepljene mučenice, zaštitnice vida.	K
485	Tramuntôna – bûra parićôna.	Tramontana – slijedi bura.	Tramontana će vrlo vjerojatno prijeći u buru (vjetar iz pravca sjever-sjeveroistok).	V
486	Turcîn târce, švê se obârće i pîto kâl su Vodokršće.	Turčin trči, sve se obrće i pita kad su Vodokršća.	Vodokršća ili Sveta tri kralja slave se 6. siječnja, Poslovica ovom slikom Turčina, koji, kao inovjerac, ne zna kad je kršćanski blagdan Vodokršća, ali zna da je tada velika zima, ističe Vodokršća kao meteorološki datum, vremenski znak, uz koji se veže loše vrijeme s kišom ili snijegom i hladnim vjetrovima.	V
487	U mǎžu i šmǎrske prožîbju.	U svibnju i smrča zna prozepsti.	Poslovica se temelji na iskustvu iznimno hladna vremena čak u svibnju.	K
488	U vêli sū dôni do dêšet dîvnjê, do dvôdešet ženê, a nǎprid udovîce.	U veljači su dani do desetog dana djevojke, do dvadesetog žene, a naprijed udovice.	Posljednji dani veljače znaju donijeti loše vrijeme, s ledom i snažnim vjetrovima.	V

Br.	Poslovica	Prijevod	Tumačenje	Izvor
489	Ume Gūspě dôž – dǫbro jemātva.	Među Gospe kiša – dobra jematva.	Vela Gospa (15. kolovoza) blagdan je kojim kršćani slave uznesenje djevice Marije na nebo, a Mala Gospa slavi se 8. rujna – datum rođenja Kristove majke. Kad kiša padne između ta dva datuma, dobro je za grožđe te se očekuje dobra berba (jematva).	K
490	Vêla ìmo mǎlo dǫn pok u brāta Môrka žǫmje trī bīlo dǫnka. Žajôla Vêla u brāta Môrka trī bīlo dǫnka ža umorīt bābu i njônca.	Veljača ima malo dana pak u brata Ožujka, Marta (<i>Môrka</i>) posudi tri bijela dana.	Veljača ima (kada nije prijestupna) tri dana manje od mjeseca ožujka. Personificirani mjeseci, veljača i ožujak (<i>vêla</i> i <i>mārac</i>) postaju sestra i brat: <i>Vêla</i> i <i>Môrko</i> . Sestra u brata posuđuje tri dana koja ona nije stigla zabijeljeti snijegom pa je to napravila da zabijeli tri, u brata posuđena, dana. U varijanti poslovice istaknute su posljedice hladnoće ta tri »posuđena« dana – smrt starih ljudi i tek izleglih janjaca.	K K
491	Vêla klobučìcon. Vêla klobučìcon i lumbrèlon.	Veljača nosi šeširić. Veljača nosi šeširić i kišobran.	Krajem veljače zna biti sunčano vrijeme te valja nositi šešir. U drugoj varijanti spominje se i kišobran kao znak kišovita vremena karakteristična za veljaču.	V V
492	Vêlike školôde – vrīme štābilu.	Velike oseke – vrijeme stabilno.	Kada je velika oseka i kad potraje duže, to je znak vrlo stabilna vremena.	K
493	Višǫku môre pol rīvu – šīla grūbu vrīme.	Visoka plima – jako loše vrijeme.		V

Br.	Poslovica	Prijevod	Tumačenje	Izvor
494	Vlāh jāše i dāršće i švè pīto kal je Vodokāršće.	Vlah jaše i dršće i sve pita kad su Vodokršća.	Vodokršća su meteorološki važan datum jer označuju loše vrijeme s kišom ili snijegom i jakim vjetrovima. U drugoj varijanti ove poslovice o Vodokrščima se raspituje Turčin (486).	K
495	Vodā vōdu žovè.	Voda vodu zove.	Plima zove kišu. Personificirane su ovdje prirodne pojave. Intenziviran je izraz figurativnom predodžbom osobnosti prirodnih pojava, U viškim govorima morska se voda naziva morem, ali se plimu može nazvati vodom kao i kišu. Ta homonimija ističe povezanost dviju različitih voda – morske (plima) i nebeske (kiša).	V
496	Vrīme ne mōre štabīlīt dōkle ne potēgne u ôštar.	Vrijeme se ne može stabilizirati dokle jug ne potegne oblake k sebi.	Južni obzor treba privući k sebi ciruse da bi se vrijeme stabiliziralo.	K
497	Žīmā bogāta šn̄gon, a līto šardēlima.	Zima bogata snijegom, a ljeta sardelama.	Prema pučkom vjerovanju obilat snijeg zimi znak je bogata ljeta u lovu sardela.	K

Br.	Poslovica	Prijevod	Tumačenje	Izvor
498	Žunj žanje i mōre i krōj.	Mjesec lipanj žanje i more i kraj.	Lipanj je bogat mjesec i na moru i na kraju. Na kraju, na zemlji, počinju prvi plodovi, a na moru se tada love najveće količine plave ribe. Komiška riječ za lipanj (jun) je <i>žunj</i> , a poslovica etimologizacijom uspostavlja značenjsku vezu između naziva za mjesec i glagola <i>žānjot</i> (žnjeti, žeti – ubirati ljetinu).	K

4. STILISTIKA MIKRONARATIVA

Korpus ovdje prezentiranih poslovice otoka Visa sadrži iznenađujuće velik postotak autentičnih poslovice, koje su nastale iz vlastita iskustva ovog insularnog svijeta. Mi smo ovdje grupirali poslovice u sedam različitih semantičkih polja, nastojeći ih tako razvrstati prema semantičkom sadržaju. Mogle bi se one razvrstati i prema drugim kriterijima, osobito prema njihovim jezičnim, stilističkim značajkama, prema jezičnim strukturama, prema načinima njihove konstrukcije.

Bitno je uočiti koja su karakteristična jezična sredstva, koji su načini oblikovanja i konstrukcije mikronarativa poslovice koja, da bi ušla u kolektivnu memoriju i u njoj trajala te tako ostvarila svoj smisao transfera iskustva i spoznaja bitnih za opstanak, mora biti pamtljiva, kratka, ritmički organizirana, slikovita i misaono uvjerljiva.

Ovdje ćemo navesti nekoliko bitnih stilskih značajki koje nalazimo u većini ovdje prezentiranih poslovice otoka Visa.

4.1. PARADOKSALNOST

Valja zapaziti da je brojne poslovice stvorio dijaloški um, koji sagledava pojave koje ga okružuju u procesu, za razliku od monološkog uma, koji sagledava stvarnost statički. Paradoks je temelj mnogim ovdje prezentiranim poslovicama. Zapadna dijalektička misao započinje Heraklitovom filozofijom. Tvrdnja da nešto jest i da u isto vrijeme nije to što jest, proturječi logici kada se stvari promatraju statično. U dinamici stalnih promjena ono što jest, kako kaže Heraklit, i jest po tome što neprekidno nije to što jest. Ta drevna Heraklitova misao, prezentirana slikom

nemogućnosti stupanja u istu rijeku (*U iste rijeke stupamo i ne stupamo, i jesmo i nismo...*) koja u istoj rečenici poriče ono što tvrdi jer sagledava pojave u procesu, u neprekidnoj mijeni, prepoznatljiva je i u mnogim poslovicama naše zbirke zasnovanim na paradoksu.

Navest ćemo ih nekoliko utemeljenih na različitim paradoksalnim odnosima: 1. paradoks kretanja: *Kû pomālo grê, prî dōma dūjde* (brži je onaj koji ide polako od onoga koji ide brzo) (29); 2. paradoksalni odnos htijenja i imanja: *Kada tîše – tād ne bîše, a kad bîše – tal ne tîše* (kad se htjelo nije bilo, a kad je bilo, nije se htjelo) (220); 3. obrnuta proporcionalnost: *Šūhu lîto – mōkre bācve, mōkru lîto – šūhe bācve* (369); 4. relativnost istine: *Švāku žlò nî ža žlò* (61); *Ni vrōg u vrōgū, nego u karšćōnšku dūsu* (44); 5. bitnost nebitnog: *Gōvnð u covîka lavurō* (govno u čovjeku radi) (217); 6. snaga slabog: *Lāgje je covîka vežât lākun nêgo kadēnun* (301); 7. paradoks odnosa biti i ne biti (nemati – imati): *Nevðja nîmo žōkōna, a nōjveće ga ĩmo* (43); 8. lakoća težine: *Rĭboru je nōjlagje kal je nōjtežje* (teško je kad je dobar ulov, ali je upravo zato lako) (354); 9. jeftinoća najskupljega: *Švê je drōgo, a žīvōt je cĭnĭ* (sve je skupo, a život je jeftin) (183).

4.2. FIGURATIVNOST

Govor slike moćan je stilski postupak paremiološke mikronarativne strukture. Slika je pamtljiva, ona se upisuje u sjećanje, ulazi u kolektivnu memoriju. Poslovica komunicira apstraktne sadržaje figurativnim jezikom. Kada bi se poruka poslovice svela na njezin apstraktni sadržaj kojim se prenosi ljudska spoznaja, ta poruka ne bi bila upamćena jer ne bi izazvala aktivno sudjelovanje recipijenta poruke. Figurativnost poslovice uključuje recipijenta, on imaginira, potaknut slikom, ono što nije jezično aktualizirano. S druge strane figurativni izraz ne bi imao smisla kada ne bi upućivao na neizrečeno. Figurativnošću izraza ostvaren je princip inkluzivnosti poruke. Poruka se ostvaruje u kreativnom činu recepcije kada recipijent poruku dopunjava imaginacijom neizrečenoga. Figurativnost izraza jest i estetski doživljaj, bitan da bi poruka bila upamćena i tako sebi osigurala mjesto u kolektivnoj memoriji organske društvene zajednice, u njezinom tezaurusu poruka koji je stvaran stoljećima u najsazetijoj narativnoj formi poslovice.

Stilska figura je »svaka jezična ili govorna tvorba koja se digla iznad običnoga, općeg načina govora ili izražavanja«, kaže R. Simeon.¹² Figurativni izraz konkretnim (slikom) upućuje na apstraktno (ideja). Apstraktni pojmovi, ideje, stavovi izražavaju se slikama, a slikovitost postaje znakom da poruku ne valja shvatiti do-

¹² R. Simeon (1969: I. 336).

slovno, jer onda ona ne ostvaruje svoj smisao. Recipijent mora imati ključ za dekodiranje slike kako bi otkrio njezin smisao koji nije izrečen eksplicitno, već je slikom sugeriran. Prikazat ćemo to sljedećim primjerima:

1. Uzaludnost beskorisna rada: *Žalūdū je prōžnu slāmu tūc* (285); *Žalūdū je tūc vōdu u martōr* (tući vodu u avanu) (286).
2. Prikrivanje sebičnog interes: *Ne lāje kūce pōci bārda, nego pōci švūga gārļa* (ne laje pas zbog brda, već zbog svoga grla) (243).
3. Princip rada kao temelja opstanka: *Bōje našlonīt trūdne rūke na pūn štūmak nēgo lāsne na prōžan* (84).

Poruka o smislu rada koji omogućuje sitost (slika trudnih ruku naslonjenih na pun trbuh, što je omogućio rad, i odmornih ruku – *lāsne*, naslonjenih na prazan trbuh).

4. Međuzavisnost uzroka i posljedice: *Di rība ne smardī, mūhe ne bricē* (muhe ne zuje) (5).
5. Osuda konformizma, ponašanja prema očekivanju okoline mimo uvjerenja: *I gōvnō se nīzbardo vōje* (13).

Slika govna koje se nizbrdo kotrlja pokretano inercijom svoje mase bez otpora nije izravno uspoređena s čovjekom koji zbog interesa ne pruža otpor, ali je ta usporedba implicirana. Rečenica počinje veznikom *i* koji ima konjunktivnu funkciju, a ovdje povezuje neizgovorenu rečenicu o čovjeku konformistu.

6. Netransparentnost krije istinu: *Mūtno vodā nī dōbru žārcalo* (37).

Mutna voda slika je prikrivanja istine. Bistra voda reflektira istinitu sliku, ali ne mutna voda koja je skriva.

7. Nepovjerenje u drugoga unatoč istoj nevolji: *Gīra še je š gīrun pēkla, a jelnā drūgij nī vīrovola* (104).
8. Žestoka narav ljudi niska rasta: *U mōle sūde špīrit štojī* (279).

9. Lažno prikazivanje vlastitog društvenog statusa: *Šumica je šromāsko šuperbija* (181).

Poput suhog granja za potpalu (*šumica*), koje začas plane i brzo se ugasi, tako i siromah pred gostom iznosi sve što ima kako bi ga impresionirao.

10. Biranje najpovoljnije prilike: *Ne otvoro še švākemu vītru jīdra* (349).

Poruka o biranju povoljne prilike predstavljena je iskustvom jedrenja – biranjem najpovoljnijeg vjetra kako bi se došlo cilju.

11. Kritika kao poticaj na aktivnost onoga koji ne obavlja očekivan posao: *Pōlkrešono žōrna bōje mļju* (168).

12. Lažno predstavljanje vlastite veličine: *Tovōr mōre toľko ocēšjone vūne odagnāt* (magarac može odagnati puno rašćehane vune) (276).

Slika magarca koji prividno nosi golem teret, a zapravo rašćehanu vunu koja ima velik volumen, govori o hvalisavcu koji veliča svoje zasluge kako bi lažnim predstavljanjem stekao viši status.

Apstraktni pojmovi predstavljeni su slikama: magarca koji goni vunu, kresanjem mlinskog kamena, podizanjem jedra povoljnom vjetru, trenutnim plamenom suhoga granja, gradelama na kojima se peče riba, posudom za žestoka pića, muhama koje privlači miris ribe, rukama naslonjenim na trbuh, psom koji laje, vršenjem prazne slame, mučenjem vode u avanu. Te slike upisuju se u pamćenje, a s njima i poruke i iskustvo svijeta akumulirano usmenom predajom kroz stoljeća.

4.3. PERSONIFICIRANJE

Poslovica zahtijeva slikovitost kako smo to prikazali u gornjem paragrafu. Personifikacija je također nastala iz iste potrebe da se apstraktna ideja prenese slikom osobe koja djeluje. Predstavljanje neživog kao živog, kao djelatnog bića također je prepoznatljiv stilski postupak poslovice.

Prikazat ćemo taj stilski postupak sljedećim primjerima:

1. Brod kao osoba: *Cūvoj me, brōde, ðl mora, a jō ću tēbe ol krāja* (318).

Mornar se obraća brodu kao živom biću. U svijetu ribara otoka Visa brod je član obitelji, osoba koja se pri rođenju krsti, na kraju svog životnog puta sahranjuje spaljivanjem u obrednom ognju na Dan sv. Nikole. Mornar doživljava brod kao ekstenziju svoga tijela, a u podjeli zarade od ulova brod ima jednak dio kao i član posade. U ovoj poslovisci mornar razgovara s brodom.

2. Apstraktan pojam kao osoba: *Šulicit je nōjboji r̃bor* (upornost je najbolji ribar) (357); *Švāko škūža īmo mūža* (svaka isprika ima opravdanje) (59).
3. Predmet kao osoba: *Prījateji būdimo, a tobūlci nekā še grīžū* (neka se ispune naše međusobne financijske obaveze, bez obzira na prijateljstvo) (172).
4. Meteorološko vrijeme kao biće / osoba: *Ako žīmā ne ugrīžē, repōn će ošīnut* (ako je zima topla, na kraju će zime biti hladno – *repōn će ošīnut*) (378).
5. Meteorološka pojava kao osoba: *Kal būra putūje, ne putūj ti jer đsan je brāće izīla, a devētega pāmetnega ucinīla* (404); *Pulentāc – jūgu otāc* (zapadni vjetar – predznak juga) (460); *Pulēnat špōrak – nevēra na vrōta* (tamni oblaci na zapadu znak su oluje) (461); *Vodā vōdu žovē* (visoka plima znak je kiše) (495).
6. Datum kao osoba: *Ca non Švēti Metārdo dō, cetardešēt dōn durō* (kakvo je vrijeme na Dan sv. Medarda (8. lipnja) bit će isto i sljedećih 40 dana) (386); *Gōspā Kandalōra – žīmā fōra koja mūti do dnā mōra a ža njōn grē Švēti Bijōž ki govōri da je lōž* (na Gospu Kandeloru, 2. veljače, zima je prošla, ali Sv. Blaž, 3. veljače, govori da je to laž) (398); *Švēti Andrīja kapōte dīli* (Dan sv. Andrije je 30. studenog, kada počinje hladnije doba godine) (470).
7. Dan kao osoba: *U vēli sū dōni do dēšet dīvnjē, do dvōdešet ženē, a nāprid udovīce* (497).
8. Mjesec (u godini) kao osoba: *Šēstrā Vēla, brātu Mōrcu požōjmīla trī dōnka – šēdmi, dvanajēšti i dvajšēdmi – trī marcōne būre* (u ožujku će tri dana biti hladno kao u veljači) (464).
9. Nebesko tijelo kao osoba: *Kal je Mīsec impījo – mornōrī ležē, kal Mīsec ležī – mornōrī sū impījo* (kad je Mjesec na nogama – mornari leže ...) (412).

O personifikaciji Simeonov rječnik kaže: »Figura je u najvećem stupnju poetična i govornička i zahtijeva usijanost mašte.«¹³ Vidjeli smo što sve jezik poslovice personificira. To su apstraktni pojmovi: datumi, blagdani, dani, mjeseci u godini, godišnja doba; zatim konkretni: nebeska tijela (Mjesec), stvari (tobolac, brod); osobine karaktera (upornost), meteorološko vrijeme. Oživljavanje pojava i stvari, poosobljavanje neživoga, stavljanje poetskih osobnosti u relaciju s čovjekom, odnošenje prema apstraktnoj pojavi kao biću itd, sugestivni su stilski postupci koji nas vežu s prajezikom ljudske vrste ili s jezikom djece. Danas i ne primjećujemo mnoge mrtve personifikacije koje pamti jezik. Npr. jednostavna rečenica *Kiša pada* jest personifikacija čiju poetsku vrijednost više ne doživljavamo jer se poruka koju ona prenosi svela na referencijalnu vrijednost, a poetska slika kiše kao bića koje djeluje (pada) izbljedjela je. O tom fenomenu čuvanja fosila nekad živih metafora (personifikacija) govori W. Kayser uzimajući primjer rečenice *Vjetar nije puhao*. Kayser kaže da je jezik pun pjesništva i na ovom primjeru mrtve metafore, koja je nekada dočaravala vjetar kao biće, konstatira: »Pesnički posmatrano, već nam se činilo da je vetar shvaćen kao biće. Međutim kao takvog ga nije video pesnik, nego jezik.«¹⁴

4.4. SINEGDOHIČNOST

Poetski jezik poslovice često se zasniva na sinegdohi kao stilskoj figuri prijenosa značenja koja je izrazito inkluzivna jer uključuje recipijenta koji mora dekodirati poruku, domisliti preneseno značenje, stvoriti sliku nagovještajem dobivenim porukom. Riječ je o stilskom postupku figurativnog izražavanja koji riječi daje šire značenje od onoga koje ona u nefigurativnoj funkciji ima. Tvorac poslovice često koristi sinegdohu kako bi intenzivirao ekspresivnu vrijednost izraza. Navest ćemo ovdje sljedeće primjere prijenosa značenja dijela umjesto cjeline (postupak *pars pro toto*):

1. Glava – čovjek: *Ako oštāne glōvā, narēšt će trōvā* (bitno je da čovjek preživi) (202).

Sinegdoha je ostvarena prijenosom značenja dijela na cjelinu: glava znači čovjek.

¹³ R. Simeon (ibid. II. 50).

¹⁴ W. Kayser (1973: 351).

2. Kruh – imanje: *Ko sê od vîna opļje, ûjutro sê otrîžni, a ko sê od krûha opļje, ne møre sê otrîžnit dôvika* (208).

Pijanstvo od vina – metafora je opijenosti imanjem od kojega nema trije-
žnjenja.

3. Stidna dlaka – eros: *Lâgje je covîka vežât lâkun nêgo kadênun* (301).

Stidna dlaka žene nije samo zamjena za ženski spolni organ (da bi se izbjego-
gao vulgarizam), već konotira energiju erosa koja pokreće čovjeka, a uspoređe-
na je sa silom čelika (*kadêna* – lanac).

4. Klapanje olova – lovljenje ribe, klapanje zubi – sitost: *Kal klâpje ôlovo, klâpju i žûbi* (330).

Dva zvukovna efekta klapanja (*klâpje ôlovo, klâpju i žûbi*) označuju dvije
međuzavisne radnje: ribolov i egzistencija (ima što jesti) ribolovca koji od ri-
bolova živi.

5. Opasivanje kaišem za potezanje mreže – zimski ribolov tratom: *Kû sê trî mîšeca
žîmško krokên pâše, trî mîšeca lîtnjo kâšje* (337).

Zimski ribolov bio je opasan za zdravlje jer je ribar često bio izložen vla-
zi. Kreator poslovice bira detalj (*krôk* – pojas za potezanje mreže, upleten od
konopa) kako bi on pokrio značenje neimenovane radnje: potezanje ribarske
mreže pri ribolovu.

6. Motika – poljoprivreda: *Motîka švît hrôni* (366).

Alatka kojom se kopa pokriva značenje – proizvodnja hrane na zemlji. Mo-
tika dobiva simboličnu vrijednost hraniteljice svijeta. Sinegdohom je prošireno
značenje jednoga predmeta na ukupost ljudske agrarne djelatnosti.

7. Guzica – ljudska egzistencija, guzica – život: *Radi gužîce sê gužîca gubî* (53).

Dio ljudskog tijela – guzica – u ovoj posloviци ima dvostruko značenje
čijim je međudnosom ostvaren paradoks koji izriče spoznaju apsurdne ljud-
ske situacije u kojoj radi opstanka čovjek gubi život. Izborom leksema *gužîca*

postignuta je efektna leksikostilematska intenzifikacija izraza jer je njime jače naglašena banalna činjenica da je egzistencija čovjekova svedena na goli opstanak i u puno većoj mjeri nego da je upotrijebljen stilski neobilježen leksem.

8. Kruh – elementarna ljudska egzistencija: *Ne išći krūha vārhu šenice* (153).

Imperativna forma poslovice upućuje na važnost poštovanja zakona opstanka potvrđena dugotrajnim iskustvom. Taj zakon korespondira s drevnom spoznajom upisanom na ulazu u Delfsko proročište: *Meden agan* – ničega previše. To je poziv na poštivanje mjere, na odustajanje od težnje da se ta mjera prekorači. Kruh je sinegdoha za elementaran život kojim čovjek mora biti zadovoljan jer prekoračenje u zadovoljavanju potreba može poremetiti ravnotežu ljudske egzistencije.

4.5. LEKSIKOSTILEMATIKA

Zanimljiva je pojava leksičke inovativnosti u analiziranom korpusu viških poslovice. Inovativnost ima više motivacija: onomatopeizacija izraza, mimološke leksičke kreacije, ironizacija, rimizacija unutrašnja i vanjska, etimologizacija, personifikacija itd. Valja primijetiti izuzetno bogatstvo inovativnih leksičkih konstrukata koje je iznenađujuće s obzirom na tradicionslistički odnos prema jeziku koji je strogo normiran unutar organske jezične zajednice pa tu slobodu leksičke kreativnosti nije moguće naći u drugim vrstama usmene književnosti kakvu nalazimo u poslovicama.

Navest ćemo sljedeće primjere:

1. Pseudoetimologizam i personifikacija: *Jôže gûžu bîje* (od jezika strada guzica) (115).

Prema fonetskoj sličnosti korijena /jôž/ i /jaž/) napravljen je antroponim *Jôže* prema apelativu *jažik*. Organ govorenja je personificiran, a istovremeno je sinegdoha koja se odnosi na radnju govorenja.

2. Onomatopejska motivacija leksičkih inovacija: *Ōćo bōćo čāćina mûka plōćo* (brbljavac ne snosi posljedice za svoje nepromišljeno brbljanje) (162).

Glagoli *ôcât* i *bôcât* ne pripadaju leksičkom fondu viških govora, a ponavljanjem istih glasova sugeriraju kakofoniju besmislenog brbljanja.

Šumica je lāsne, plāsne (suho granje za potpalu za tren izgori) (55).

Glagol *plāšnut* je leksem stvoren za ovu poslovicu kako bi pojačao homofonijom onomatopejski efekt (prisutnost označenog u označitelju) koji zvukom konotira iznenadnost pojave plamena.

3. Apelativizacija etnonima: *Ol garkâ do žuđija nî pūno* (od sjeveroistočnjaka do juga nije puno) (164).

Od etnonima *Gârk* i *Žuđij* kreirani su apelativi za imena vjetrova; grêgo – *gârk*, jugo – *žuđij*.

4. Supstantivizacija glagola sufiksalsnom tvorbom: *Ūmarli su dōvâlоти, oštâli su pitâlotti* (190).

Nove tvorenice od glagola *pitât* i *dōvât* nastale su dodavanjem sufiksalnog morfema */lo/* s epentetskim *t* u kosim padežima. Te tvorenice stilski su obilježene deprecijativnom asocijacijom na parazitski odnos mladih prema starima.

5. Prijenos značenja unutar istog semantičkog polja: *Komîn drîmâc, a postêja lînac* (235).

Semantičkom polju pojma *komîn* pripada pojam *drîmât*. Od glagola *drîmât* napravljen je sufiksalsnim morfemom */âc/* supstantiv *drîmâc* koji ima ekspresivnu vrijednost jer konotira lijenost.

6. Sročna (rimična) tvorba: *Dūć će śmihûc na plakûc* (smijeh će završiti plačem) (102).

Antonime *śmîh* – *plâc* povezuje tvorbena homofonija dodavanjem istog morfema */ûc/*: *śmihûc* – *plakûc*. Obje su riječi novotvorenice namijenjene komunikaciji s djecom.

Božîci su popiśôvci, a poklâdi poigrôvci (božićni su dani kišoviti, a pokladni su za igre) (385).

I u ovom primjeru, kao i u prethodnom, nalazimo rimom motiviranu tvorbu. I jedna i druga tvorenica personifikacija je apstraktnog pojma (dani, razdoblje, sezona). Dani su osobe koje pišaju (*popišôvci* – pada kiša) ili igraju (*poigrôvci* – plešu, luduju u pokladnim igrama).

7. *Gūspā Luncijôta – švê žvîri vônka, i lažêci i plažêci* (Gospa od Navještenja, 25. ožujka, vrijeme kada kukci, puževi, gušterice i zmije izlaze na otvoreno (399).

Leksem *žvîr* nije stilski obilježen jer se upotrebljava s referencijalnim značenjem: sitne životinje (kukci i gmizavci) koje se zimi kriju u zemlji ili među kamenjem. Stilski su motivirani glagoli *lažêci* i *plažêci*. Glagol *lāžit* znači gmižati, kretati se potrbuške. U njemu je stari korijen /lāz/ koji se čuva i danas u riječima *izlaz*, *prolaz*, *ulaziti*, *izlaziti* itd. Drugi je izraz homofoni parnjak prethodnoga, njegova djelomična fonijska reduplikacija, premda različite semantike – plaziti (životinje koje plaze: gušterice, zmije)

4.6. USPOREDBA U FUNKCIJI INTENZIFIKACIJE FIGURATIVNOSTI IZRAZA

Usporedba je moćno stilističko sredstvo u funkciji intenzifikacije figurativnosti izraza. Poslovica govori slikama, kontrastira, pojačava semantički sadržaj jedne slike pomoću druge i osigurava tim ikoničkim jezikom izvjesnost upamćivanja i zadržavanja poslovice u kolektivnoj memoriji. Poredba je stoga česta figura intenzifikacije izraza i izazov kreativnom duhu da se igra odnosom supostavljenih slika.

Evo nekoliko karakterističnih primjera iz korpusa viških poslovice:

1. Usporedba ljudske aktivnosti iz sakralne u profane sfere: *Nîti še je Bôga izmôlîlo, nîti še je môre izlovîlo* (351).

Poslovica ističe spoznaju o trajnosti ribarske djelatnosti u uvjetima tradicionalnog ribolova iz čije perspektive i iskustava se i izriče stav o održivosti ribarskog zanata uspoređena s odnosom čovjeka i Boga koji nije vremenski omeđen.

2. Usporedba dvaju teških poslova koji su jednako neodrživi: *Mornôrôva fûrca i kûrbina mlâdušt lěšto îdu švrôgon* (344).

3. Usporedba konkretne i apstraktne vrijednosti: *Brujèť potòpljen kakò i jùbòv povròćena* (289).

Ocjena neuspješnosti povraćene (obnovljene) ljubavi izrečena je indirektno – usporedbom s konkretnim predmetom iz posve različitog kruga iskustva – gastronomskog: s podgrijanim brujetom. Iznenadnost, neočekivanost uspostavljene relacije između uzvišene, apstraktne (ljubavne sfere) i trivijalne, konkretne (prehrambene) izaziva humoristički efekt.

4. Usporedba životinje i nebeskog tijela: *Bòji da te žmajà ugrìžè nège da te marcònu sùnçe ogrìje* (383).

Usporedba se temelji na iznenađenju: ono što je opće poznato kao dobro (sunčanje) jest gore od ugriza zmije ako grije ožujско sunce. Slika ugriza zmije snažno se urezuje u sjećanje i čuva od zaborava poruku o još opasnijem »ugrizu« sunca.

5. Uspoređene su različite opasnosti za čovjekov život: *Cùvoj še nevêre iz ôštra kakò ca te je mâtì ûgnja cùvâla* (čuvaj se oluje s juga kao ognja) (391); *Cùvoj še vîtra iz ôštra vèći nego glòlnega kucîna* (čuvaj se vjetra s juga kao gladna psa) (393).
6. Opasnost od mora koje počinje u vrijeme vrenja mošta, tj. berbe grožđa u rujnu: *Kal kùho mâtì, kùho i môre* (409). Slika provrela mošta znak je opasnosti na moru.

4.7. METAFORIČNOST IZRAZA

Metaforikom je prožet jezik poslovice. Osnovno značenje riječi prenosi se u drugo semantičko polje. Taj prijenos jest metafora (grč. *meta* – promjena, *pherein* – nositi). Prijenos značenja začuđuje, iznenađuje, privlači pažnju recipijenta poruke, urezuje se u sjećanje. Semantički pomak od osnovnog značenja nije samo svojstvo književnoga djela već se pojavljuje u svakidašnjoj ljudskoj komunikaciji. Jezik je pun poezije i kad je nismo svjesni. Jezik poslovice brižljivo je organiziran prema poetskim načelima jer poruka koju prenosi mora biti stilski efektana da bi mogla prenijeti misao koja će biti zadržana u memoriji. Stoga je metaforičnost bitna oznaka stila poslovice. Neke od njih impresioniraju jezičnom kreativnošću anonimnih stvaralaca.

Iz korpusa ovdje prezentiranih poslovice izabrat ćemo nekoliko primjera:

1. *Vajô šmôkve hrônît za kal būdu bile mušice pðvar Hûma leît* (treba spremi smokve za vrijeme kada bude iznad brda Huma padoo snijeg) (371).

Smokva i rogač bili su jedino zimsko voće puka. Trebalo ih je sačuvati za oskudno doba godine – za zimu, kada nad brdom Humom lete bijele mušice, kada pada snijeg. Bijele muhe jesu pahuljice koje lete. Let bijelih mušica jest inkluzivna slika koja provocira maštu da dopuni neizrečeno: informacija o padanju pahulja smrznute vode oživljena je slikom leta bijelih mušica. Poruka o čuvanju smokava za zimu postaje, poetskom intenzifikacijom, pamtljiva i prenosiva usmenom predajom u znatno većoj mjeri od banalnog savjeta o potrebi štednje.

U istoj je funkciji i ritmička organizacija poruke koja zahtijeva realizaciju dviju stanki: *Vajô šmôkve hrônît / za kal būdu bile mušice / pðvar Hûma leît*. Na taj način intenzivirana je ritmička organizacija poruke. Zbog akcenatskog sustava više cokavštine prema kojemu je uobičajen položaj akcenta na ultimima, dominira jampski ritam s četiri jampske stope: / *Va-jô* / / *hrō-nît* / / *mu-šice* / / *le-tît* /. Takva ritmička organizacija omogućuje i efekt rime na kraju prvog i trećeg stiha: *hrônît - leît*.

2. *Pûl veljāce – ložā plāce* (ako se u drugoj polovini veljače obrezuje vinograd, na mjestu odrezana pruta pojavljuje se kap soka jer do pola veljače loza »spava«, a prvi topliji dani pokreću u njoj sok) (367).

Poruka je upozorenje da lozu valja obrezati prije nego krene sok u njoj, prije sredine veljače. Personifikacija loze slične ljudskom biću koje može plakati sugerira prisnu vezu čovjeka s prirodom u koju je uklopljen, njegov afektivan odnos prema lozi kao hraniteljici.

Poruka je također ritmički organizirana sa stankom nakon invertirane priložne oznake vremena bez prijedloga *u*. Stanku smo označili crticom jer je ona nešto duža, budući da nagoviješta iznenađenje, snažnu metaforu; plač loze. Efekt metafore potencira i rima koja je zahtijevala adaptaciju standardnog leksema *veljača* na višku cokavicu: *veljāce – place*, budući da rima ne bi bila moguća s leksemom viških govora za drugi mjesec u godini - *vêla*.

3. *Jũgo je širomãški bijãc* (jugo je pokrivač siromašnih) (403).

Ovo je sarkastična metafora o nevolji siromaha koje grije topao vjetar umjesto dobra pokrivača. *Bijãc* – biljac, pleteni je ili tkani vuneni pokrivač. Kako su siromasi oskudijevali i toplom posteljinom u hladnom razdoblju godine, južno vrijeme bila im je utjeha da se neće smrzavati barem kad je jugo (jugozapadnjak), jer jugo je topao vjetar.

4. *Marèta bež vïtra imo ÷a sòbon pašfîrâ* (*marèta* – uzburkano more, valovi; pojava valova bez vjetra znak je da vjetar još nije stigao, ali kao »pastir« dolazi za svojim »stodom«) (434).

Metafora vjetra kao pastira koji goni svoje stado valova i stiže za njima ostvarena je presijecanjem dvaju semantičkih polja: pastoralni prizor pastira koji tjera ovce i maritimni prizor valova koje tjera vjetar.

5. *Ca se mǎnji govòri, mǎnji se mïšo pulênta* (što se manje govori, manje će biti svađe) (92).

Kulinarska sfera iskustva – miješanje palente, povezana je s društvenom sferom iskustva – verbalni sukob. Metafora je nastala na presjecištu dvaju semantičkih polja.

4.8. METONIMIČNOST IZRAZA

Metonimičnost izraza bitna je značajka usmene komunikacije. Metonimija kao i metafora ostvaruje prijenos značenja pa je u tom smislu metonimija i podvrsta metafore shvaćene u širem smislu. K. Bagić kaže: »Za razliku od metafore, koja povezuje različita područja, metonimijski se prijenos događa unutar istog područja. Najčešće je riječ o konvencionalnim vezama, kakvima upravo obiluje govorni jezik. One nastaju kao posljedica jezične ekonomije. U usmenoj se komunikaciji nerijetko izostavlja sve što ne priječi razumijevanje među sugovornicima. Eliptičnost je bitno svojstvo te komunikacije, te samim tim i važno izvorište njezine metonimičnosti.«¹⁵ Dodao bih ovom Bagićevoj stavu da je upravo jezična ekonomizacija bitna značajka stila poslovice. Treba što više reći sa što manje riječi. Ali isto tako metonimija

¹⁵ K. Bagić, *Rječnik stilskih figura*, Školska knjiga, Zagreb, 2012., p. 202.

ima i drugu bitnu stilističku ulogu, a to je začudnost, iznenađenje, jer izraz iznevjerava očekivanje i uključuje recipijenta da pogađa semantičku vezu s neizrečenim.

Navest ćemo sljedeće primjere:

1. Zamjena osobe koja jede jelom koje jede: *Nišū rafijôle i pandolëte naišne na pogăcu ol šlōni rîbi* (slatkiši nisu navikli na pogaču od slane ribe) (157).

Riječ je o ljudima koji jedu finu hranu (kolače) i onima koji jedu elementarnu pučku hranu (pogaču od slanih sardela). Ulogu subjekta radnje jedenja (čovjek) dobio je objekt radnje: *rafijôle i pandolëte*.

2. Zamjena uzroka posljedicom: *Šūh mārăc – mōkar aprîl* (umjesto sušan – suh, umjesto kišovit – mokar) (468).

Vêla klobuciĉon i lumbrêlon (u veljači zna biti sunčanih dana, pa ona »nosi šeširić da se zaštititi od sunca«, i kišnih dana, te ona »nosi kišobran da se zaštititi od kiše«) (491).

U prvom primjeru povezane su apstraktna i konkretna sfera značenja: vremensko razdoblje dobiva atribuciju fizičkog svojstva: suh / mokar mjesec (vremensko razdoblje). U drugom primjeru posljedica neizrečenog uzroka pripisana je personifikacijom ponašanju vremenskog razdoblja kao osobe: veljača (*Vêla*) nosi šeširić i kišobran.

3. Zamjena manifestacije elementa samim elementom: *Vodă vōdu zovê* (visoka razina mora, plima, znak je da će kišiti) (495).

Zanimljivo je da se u govorima otoka Visa morska voda naziva morem čak i kad je u čaši, za razliku od standardnog jezika koji morskom vodom naziva određenu količinu mora ili kada želi istaknuti njezinu razliku u odnosu na slatku vodu. Iznimka u viškim govorima naziv je za plimu, za koji pojam postoji stilski neutralan naziv *kûlma* ili stilski obilježen *višđko vodă / vodă*. Izraz je dodatno stilski obilježen personifikacijom elementa vode koji »zove« kišu.

4. Zamjena imenovanja vjerničkog uvjerenja – imenovanjem manifestacije uvjerenja: *Cūvoj še onêga koji oltorê lîže* (čuvaj se lažnog vjernika) (214).

»Lizanje oltara« hiperboličan je izraz za pokazivanje prevelike revnosti u demonstriranju predanosti vjeri kao ponašanja koje može biti potaknuto potrebom da se postignu neki sebični interesi koji nemaju religijsku motivaciju.

5. Zamjena prostora predmetom koji ga obilježava: *Nôjboji pðrat sú dvî polûge* (najbolja luka je kad je brod izvučen iz mora na obalu) (352).

U ribarskoj terminologiji otoka Visa *polûga* znači gredu uz pomoć koje se izvlači brod na žalo. Nekoliko lojem premazanih poluga podloga su po kojoj klizi kobilica broda prilikom izvlačenja ili porinuća. Dvije poluge dovoljne su da na njima stoji izvučen brod na žalu. Prijenosom značenja *dvî polûge* jesu istezalište na koje je izvučen brod iz mora, a daljnjim, sada metaforičnim, prijenosom značenja istezalište, označeno karakterističnim predmetom (*dvî polûge*) jest *pðrat* – luka koja brodu pruža sigurnost od elementa mora. Ova poslovice nastala je u Komizi, čija je luka okrenuta jugozapadnom vjetru koji podiže velike valove i brodovi su ugroženi čak i onda kada su dobro usidreni u luci. Iz tog iskustva nastala je poslovice koja sažeto iskazuje spoznaju da je brodu najsigurnija luka obala, to jest *dvî polûge*.

4.9. ELIPTIČNOST I LAPIDARNOST IZRAZA

Stil poslovice je lapidaran, izraz zgusnut, leksički materijal reduciran tako da je »riječima tijesno, a mislima široko«, kako bi rekao Ivo Andrić. Elipsa je stoga bitna figura mikronarativa koji svojim porukama prenose golemo proživljeno iskustvo minimalnim tekstom. Elipsa iznenađuje jer često iznevjerava očekivanje recipijenta poruke u procesu realizacije teksta. Stoga je njezin stil inkluzivan jer traži od primatelja poruke dopunu izostavljenog. Elipsa je stoga izrazito stilogena¹⁶ zbog svoje nedorečenosti.

Elipsa je vjerojatno najfrekventniji stilski postupak u poslovicama otoka Visa, stilska figura koja je bitno stilsko obilježje mikronarativa zbog kratkoće njihove forme i gnomske upečatljivosti u oralnoj komunikaciji.

¹⁶ K. Bagić kaže: »Stilogenost elipse obrnuto je proporcionalna njezinoj pretpostavljivosti – što je ispušteni element teže rekonstruirati, to je elipsa stilogenija. Pjesničke, uopće literarne elipse semantički su najopterećenije. One mogu nastati iz metričkih razloga, sudjelovati u hermetizaciji iskaza ili pridonositi minimalizaciji lirskog ili proznog govora. Koja god im bila funkcija, u pravilu pokreću veoma raznolike akcije hermeneutičkog dopisivanja teksta.« (2012: 92).

Uočili smo veliku raznovrsnost različitih tipova elipse pa ćemo izbor karakterističnih primjera prikazati u njihovoj raznolikosti.

1. Elipsa predikata

Ca ù muž, to ù guž (što **ide** u usta, to **ide** i u guzicu) (93).

Kū jè za kucīna, vāda lāje (tko **ima** ulogu psa, valja da laje) (131).

Ol bobā būb, ol hrēba hrēb (bob **nastaje** od boba, korijen **nastaje** od korijena) (260).

Pūno orfīh – nēlno dobrā (**ima** puno ribarskih alata, ali nijedan **nije** dobar) (353).

Do Božīča žēlje i korēnje, po Božīću lēdje i cemērje (do Božića **raste** zelje i gomoljasto povrće, po Božiću **je** led i čemer) (362).

Šīcanj rīžon, vēla sōkon, mārāc pūpkon, avrīl līšton, a mōj cvīton (u siječnju **se obrezuje** loza, u veljači **se pojavljuje** sok u lozi, u ožujku loza **pupa**, u travnju loza **lista**, u svibnju loza **cvate**) (368).

2. Elipsa objekta

Ku sīje, ti i žīnje (tko sije **sjeme**, taj žanje **plodove**) (33).

Žemjā dōla – žemjā važēla (zemlja je dala **život** – zemlja je uzela **život**) (74).

Līpo je pošvīrīt, ali je līpo i žā poš žādīt (lijepo je svirati, ali je lijepo i **sviralo** za pas zadjenuti) (241).

Ni karōnji oštāv, ni covīku dotēc (ni rasipniku ostavi **imanje**, ni čovjeku doteci **imanje**) (251).

Kōžī mūžu do kōlin, ma nē pōvar (pokaži mužu **golo tijelo** do koljena, ali ne iznad) (295).

Mōre dōlo – mōre važēlo (more dalo **zaradu**, more oduzelo **zaradu**) (341).

Neka jīdri kal ne grābi (neka jedri kad ne grabi **more** – neka brod jedri dok se ne nagne tako da grabi more) (347).

Kal pulēt dvīže – kūpi mrīže – (kad zapadni obzor podiže **oblake**, kupi mreže – skloni se od nevremena) (416).

Līti lōmp mēće, a žīmi žovē (ljeti munja šalje **oluju**, zimi je zove: ljeti oluja stiže iz pravca sijevanja, zimi iz suprotnog pravca) (432).

3. Elipsa imenice pridjevsko-imenske sintagme

Lîpo nòši lîpu, grûbo grûbu (lijepa **riječ** izaziva lijepu **riječ**, ružna ružnu) (34).

Ôteto – pròkleta! (oteto **imanje** je prokleta **imanje**) (48).

Nî nîko bež nîki (nije neka **vijest** bez nekog **razloga**) (253).

Švâko nòvo za dvô lnî (svaka nova **vijest** za dva dana). (273)

4. Elipsa kopule imenskog predikata

Rât – brât, râť – smâť (rat **je** brat, rat **je** smrt) (173).

Štû mōlih – jelnâ vèlo (sto malih **je** jedna velika) (54).

Komîn drîmâć, a postèja lînâć (kamin **je** dremljivac, a postelja lijenčina) (235).

Gnjîli jôrbul – sôrtije ol kaodifêra (jarbol **je** truo, a sartije **su** od čeličnog užeta) (321).

Mêrda jêška – mêrda pêška (govno **je** mamac, govno **je** ribolov) (345).

Božîć u nedîju – bîta sîme u gomîlu (Božić **je** u nedjelju, stavi sjeme u gomilu – bit će plodna godina) (361).

Do Božîća i sîto i lîto (do Božića **je** i sito i ljeto) (394).

Mâjšťotarmuntôna – jûgon rufijôna (vjetar iz pravca sjever-sjeverozapad izazvan **je** prethodnim puhanjem juga) (433).

Dvô jûťra vodâ iz pulênta, trêću jûťro jûgo (dva jutra **je** morska struja sa zapada – trećeg jutra **je** jugo) (397).

Dvî rðše, trêću – jûgo (dva dana **su** rose, trećeg dana **je** jugo) (396).

Pulentâć – jûgu otâć (zapadnjak **je** jugu otac – zapadnjak izaziva puhanje juga) (460).

5. Redukcija zavisne rečenice na subjekt

Čîpal u âřiju – kâpjje ċi pâdot (**kad** cipal **skoči** uvis – kaplje će padati – skok cipla znak je za kišu) (387).

Ôšťrogarbîn – nôjveću mōre u Komîžu, širokolevônt – nôjveću mōre na Jadrânu (**kad puše** vjetar iz pravca jug-jugozapad – najveći su valovi u Komizi, **kad puše** vjetar iz pravca jugoistok-istok, najveći su valovi na Jadranu) (453).

Poklādovo mīnā - kvōrtu krūha, u barīlu vīnā i dōr kōlo komīnā (kad je Pokladova Mjesečeva mijena, treba se okružiti kruhom, vinom i drvima oko kamina) (456).

Pulēnat špōrak – nevēra na vrōta (kad su na zapadnom obzoru tamni oblaci, oluja je na vratima) (461).

Švēti Mikūla – snīg na vrōta / Švēto Kōtā – snīg do vrōta (kad je Sveti Nikola, snijeg je do kućnih vrata, kad je Sveta Kata, snijeg je do vrata – do grla) (476).

6. Redukcija zavisnosložene rečenice na subjekt u glavnoj rečenici

Kal še līti vīdi Majēla – jūgo, kal žīmi na Majēlu lampō – būra i gregolevōnt (kad se ljeti vidi talijanska planina Maiella, zapuhat će jugo, a kad zimi iz pravca Maielle sijeva, zapuhat će bura ili vjetar iz pravca sjeveroistok-istok) (421).

Kal gorā poldīre – būra (kada su oblaci nad uzmorskim kontinentalnim planinama, zapuhat će bura) (407).

Kal sūnce trombō na žōpādu – oli vītar, oli dōž (kad sunce na zapadu baca snopove zraka, ili će puhati vjetar ili će padati kiša) (425).

7. Redukcija vremenske rečenice na subjekte u glavnoj i zavisnoj rečenici.

Hlōlnu jūgo – levantōra (kad je hladno jugo – puhat će istočnjak s kišom) (401).

Kūlma – vrīme trubujūžu (kad je plima, vrijeme je nestabilno) (431).

Kolobōr kolo Mīšeca – oli vītar, oli dōž (kad je kolobar oko Mjeseca, puhat će vjetar ili će padati kiša) (428).

Višōku mōre pol rīvu – sīla grūbu vrīme (kad je visoko more u luci – bit će jako loše vrijeme) (493).

Ovdje ponuđeni prijevod na standardni hrvatski jezik uz neutralizaciju efekta elipse dopunom izostavljenih elemenata rečenične strukture pokazuje uolikoj mjeri se tada gubi stilska vrijednost izraza, gipkost iskaza, njegova ekspresivnost i pamtljivost koju omogućuje lapidaran stil kakvog nema u informativno zasićenom izrazu.

4.10. VERSIFIKACIJA

Mnoge ovdje prezentiran poslovice oblikovane su prema versifikacijskim zakonima pjesničkog umijeća, a u nekima je rima ne samo pjesnički ornament već i važno sredstvo mnemotehnike, jer poslovice računa na ulazak u kolektivnu memoriju organske zajednice. Rima je svakako pamtljiva u većoj mjeri negoli nerimovani iskaz. Ritmička organizacija iskaza uz čestu upotrebu rime naglašava poetsku komponentu poruke. Svaki je ljudski govorni čin glazbeni fenomen. Poetsko oblikovanje iskaza predstavlja intenzifikaciju muzike u govoru po mjeri kreativne snage i umijeću stvaraoca poetske poruke. Versifikacija je disciplina koja zahtijeva visok stupanj sposobnosti jezičnog oblikovanja, ali i znanja o zakonitosti versifikacijskog umijeća. Stvaraoci ovih poslovice sigurno takva znanja nisu imali, ali su imali osjećaj ritma u sebi, osluškivali su glazbu u sebi i oblikovali poruke po versifikacijskim zakonima koje su osjećali. Pogodat ćemo to umijeće na sljedećim primjerima.

1. *Kāl sòn mǝgal / nīsòn mǝgal // a sāl mǝgu / pok ne mǝgu.* (19)

Imamo ovdje dva osmerca s cezurom poslije četvrtog sloga. Prva sekvenca prvog osmerca završava uzlaznom intonacijom, a druga silaznom kao i u drugom osmercu. Uz to imamo unutrašnju rimu u oba osmerca. Paradoksalna poruka o odnosu moći i nemoći ritmički je organizirana, što intenzivira njezin poetski doživljaj.

2. *Kada fīse – tâd ne bīše, a kad bīše – tâd ne fīše* (kad htjedoše – ne bijaše, a kad bijaše – ne htjedoše) (220).

Poslovica je ostvarena u idiomu grada Visa u kojemu dvosložni vremenski prilog *kada* postoji u jednosložnom obliku *kad*. No tvorac poslovice poseže za dvosložnim oblikom ovog priloga u standardnom jeziku jer bi poremetio ritam kada bi upotrijebio jednosložan oblik *kad* u prvoj sekvenci prvog osmerca. U drugom pak osmercu ostvaren je jednosložni oblik *kad* jer mu prethodi veznik *a* pa na taj način ima jedan slog više te može upotrijebiti jednosložni oblik *kad* umjesto dvosložnog *kada*. Taj versifikacijski postupak nije rezultat versifikacijskog znanja, već versifikacijskog osjećaja za ritam iskaza.

3. *Rât – brât, rât – šmârt* (173).

Elipsa kopule imenskih predikata u ove dvije asindetski povezane rečenice naglašava odnos dobitka i gubitka na semantičkoj razini. Međutim postoji i fonetska razina koja je ovdje itekako semantizirana. Tri fonema četiri se puta ponavljaju u samo četiri riječi *rât*, (*b*)*rât*, *rât*, (*šm*)*ârt*. Postignut je eho-efekt s povratkom emitiranoga glasa koji odzvanja: *rât*, *rât*, *rât*, *ârt*. Posljednji je eho-odziv invertiran premetanjem fonema /r/ i /a/: *rât* – *ârt*. Aliteracija četrstrostruko ponovljenog vibranta [r] i eksploziva [t] i asonanca središnjega i najotvorenijega vokala [â] pretvaraju ovu poruku u glazbu čija rima odzvanja porukom smrti. S jedne strane imamo minimum izraza (četiri jednosložne riječi i samo tri fonema) i maksimum semantičkog sadržaja koji je ekspresivno intenziviran na fonostilematskoj razini.

4. *Nõvu šîto nõvo šîje, a štõru se švè žadîje* (nov član u skupini želi se dokazati pa je aktivniji u poslu od starog člana koji se prestao dokazivati) (257).

Zapaziti nam je bogatu aliteraciju konsonanata [š] i [ž] koji u čakavskom govoru nisu ni sibilanti ni palatali, već alveolarni glasovi. U iskazu od devet riječi oni se čak sedam puta pojavljuju: *Nõvu šîto nõvo šîje, a štõru se švè žadîje* čime je postignut eufonijski efekt uz rimu: *šîje* - *žadîje*.

5. *Poklâdovo mîñà - kvõrtu krùha, u barìlu vîñà i dôr kòlo komîñà* (456).

Ovo je primjer monorime unutar jednog iskaza: -îñà. Rima je dvosložna uz istu kvantitetu na prvome slogu i isti dugosilazni naglasak na samoglasniku drugog sloga.

6. Evo nekoliko primjera unutrašnje rime:

Pulentâc – jûgu otâc (zapadnjak nagovještava jugo) (460).

Jazîk bõço, a gužîca plõço (jezik brblja, a guzica zbog njega snosi posljedice) (15).

Švâko škûza ñmo mûza (svaka isprika nađe razlog) (274).

Ložâ nî kožâ (36).

Ca je gûšto – ni pûšto (gdje je obilato, nema oskudice) (91).

Ca ù muž, to ù guž (što završi u ustima, proći će kroz guzicu) (93).

Dûć će mûše na pecène škûše (doći će mačka na pečene skuše – pružit će se prilika da se kazni krivca) (101).

Nĩ dđšta sómo žōcĩna, hđće se i nōcĩna (nije dosta samo začina, hoće se i načina) (154).

Pōpri šu krōli milūnē – šāl krōdū miljūnē (prije su krali dinje, a sada kradu milijune) (169).

Ūmarli šu dōvāloti, oštāli šu pitāloti (umrli su koji daju, ostali su koji pitaju) (190).

Ovaj rimarij poslovice otoka Visa, čiji smo izbor ovdje prezentirali, pokazuje važnost rime u oblikovanju poslovice kao upečatljive poruke koja mora očarati ne samo svojim smislom već i svojim izrazom. Bogatstvo rima i njihova zvučnost iznenađuje i svjedoči o rafiniranom osjećaju za jezik i njegove izražajne mogućnosti. Muzika jezika pritom je osobito važna jer ona, njezin ritam, skladnost odabranih rima, eufoničnost i melodioznost intenziviraju smisao poruka koje čuvaju drevno iskustvo proživljenih stoljeća.

4. 11. ČITANJE ZNAKOVA PRIRODE

Cijelu 1989. godinu, od Silvestrova 1988. do Silvestrova 1989., bilježio sam vremensku prognozu komičkog ribara Ivana Vitaljića Gusle (1917. – 1993.). Bio je to na otoku Visu posljednji čitač vremena, čovjek koji je od svoje devete godine života bio član posade ribarske družine i cijeli svoj vijek proveo na moru i s morem te iskusio uvjete zimskog ribolova na dalekim pučinskim otocima u brodu pod jedrima, bez motora i službene vremenske prognoze te suvremenih tehničkih naprava kojima se danas koriste ribari. Trebalo je naučiti čitati znakove kojima priroda objavljuje svoje mijene, a od tog umijeća zavisio je život, zavisio je opstanak. Iz dana u dan bilježio sam sve što mi je pokojni barba Ivan pripovijedao o vremenu, poticao ga na detaljna objašnjenja koja nisam mogao uvijek razumjeti, ali slikovitost njegova kazivanja pomagala mi je da ga razumijem, da shvatim poruke tog posljednjeg čitača vremena. Njegova je prognoza vremena često prelazila u poeziju. Pojave na moru i na nebu oživljavale su pjesničke slike, personifikacije i metafore. U tom kazivanju bilježio sam revno i svaku poslovicu kojom je barba Ivan tumačio zakone mora i neba. Dragocjeno je dakako bilo i istraživanje koje sam proveo u gradu Visu za vrijeme svog profesorskog rada u srednjoj školi u Visu od 1975. do 1992.

U korpusu poslovice otoka Visa koji sam prikupio, najviše ima onih koje pripadaju semantičkom polju iskustva meteorološkog vremena. Ta zbirka nastala je u posljednjem trenutku jer današnji ribari te znakove vremena nisu naučili od posljednjih čitača vremena, koji su to znanje i umijeće stjecali u najtežim uvjetima pučinskog ribolova i, dakako, od prethodnih generacija budući da se mnoge pojave

meteorološkog vremena i nisu mogle uočiti za kratka ljudskog vijeka te je iskustvo niza generacija čitača vremena bilo dragocjeno. Ta vrsta pismenosti, ta vrsta čitanja znakova prirode, danas je nestala, a dragocjeno iskustvo ipak je ostalo zapisano i objavljeno.¹⁷

Ovdje ćemo ponuditi pregled izabranih poslovice grupiranih po temama:

1. Znakovi mora

Marëta bež vîtra imo ȓa sȓbon pašîrâ (valovi bez vjetra imaju iza sebe pastira – tjera ih vjetar koji još nije dopro) (434).

Ôstrogarbîn – nȓjveću mȓre u Komȓžu, širokolevȓnt – nȓjveću mȓre na Jadrânu (*ôstrogarbîn* – vjetar iz pravca jug-jugozapad, *širokolevȓnt* – vjetar iz pravca istok-jugoistok) (453).

Vêlike školȓde – vrîme štâbilu (*školȓda* – oseka) (492).

Dvȓ jûtra vodâ iz pulênta, trêću jûtro jûgo (*vodâ iz pulênta* – morska struja sa zapada) (397).

Kal kûho mâšt, kûho i mȓre (kad vrije mošt, u rujnu mjesecu, vrije i more: puše opasan jugozapadnjak) (409).

Kûlma – vrîme trubujûžu (plima – vrijeme nestabilno) (431).

Mûcȓnje dovedê bûcȓnje (tišina na moru bez vjetra predznak je lošeg vremena – uzburkanog mora) (439).

Nî žîmê ako mȓre ne đîmi (*mȓre đîmi* – od siline vjetra sitne kapljice mora pršte u zrak poput dima) (446).

Šȓtošîrȓkon še rîba lovî (*šȓtošîrȓk* – predjužje, bonaca prije nego zapuše južnjak) (467).

Školȓda lîpu vrîme demonstrȓjê (oseka najavljuje lijepo vrijeme) (466).

Višȓku mȓre pol rîvu – šîla grûbu vrîme (plima najavljuje jako loše vrijeme) (493).

2. Znakovi neba

Kal ôblok nâ goru pâde – jûgo (oblak nad brdom znak je juga) (406).

¹⁷ J. Božanić, »Iskustvo vremena komiških ribara«, *Čakavska rič*, god. 24., br. 1-2, 1996., str. 7-94; J. Božanić, »Doba srebra - Prilog istraživanju halijeutičkog leksika *falkuše*«, *Čakavska rič*, 1-2, 2013., pp. 5-87.

Kal šède u ôštar, jòš jedôn dôn ištu vríme (šède u ôštar – oblaci se slegnu na južnom obzoru) (423).

Kal se prînuć ukôže dūga u pulêntu, ocekîjê še lîpu vríme (duga u predvečerje na zapadu znak je lijepa vremena) (422).

Lîti lômp mêche, a žîmi žovè (ljeti dolazi oluja iz pravca sijevanja, a zimi iz suprotnog pravca) (432).

Pulênat špòrak – nevêra na vrôta (na zapadnom obzoru tamni oblaci znak su dolazeće oluje) (461)

Vríme ne mòre štabilît dòkle ne potêgne u ôštar (vrijeme nije stabilno dok se visoki oblaci ne slegnu na južnom obzoru) (496).

Bonāca – imbât na muntānju (vjetar smorac nanosi vlagu na obalna brda iznad kojih se stvaraju oblaci koji su znak lijepa vremena) (384).

Cūvoj še kal na šūšu lampô (sijevanje u vrijeme suše znak je nevremena) (389).

Cūvoj še Komîške vāle kal še nā Hum ðblok povîjê, da ti jîdra i bròde ne obrije (Komiška vala okrenuta je otvorenome moru prema jugozapadu zbog čega je potreban oprez kad se iznad brda pojave oblaci) (390).

Kal pulênt dvîže – kûpi mrîže (kad se dižu tamni oblaci na zapadnom obzoru, to je znak nevremena) (416).

Pulênt je nôjboji sinjôl ža žnât vríme (zapadni obzor najbolji je pokazatelj vremena) (459).

3. Znakovi nebeskih tijela

Ako konfermô vríme na tūndü, ondā će prodūžit ištu vríme (ako se ne promijeni vrijeme kada je pun Mjesec, ostat će isto vrijeme) (373)

Ako vríme ne konfermô na trećòkû, onda će še vríme izvarjât (ako se promijeni vrijeme trećeg dana mladog Mjeseca, onda će vrijeme postati nestabilno) (377).

Kal Mîšec îmo kolobôr; iz kojê su bônde vrôta iz tē će vîtar žapûhât (mjesto prekida Mjesečeva kolobara pokazuje smjer iz kojega će vjetar zapuhati) (413).

Kal žvîždâ inpuntô u rep ol Mîseca, šlābu vríme (kad se zvijezda približi vršku srpastog lika mlada Mjeseca, očekuje se loše vrijeme) (427).

Kal je Mîšec impîjo – mornôrî ležê, kal Mîšec leži – mornôrî su impîjo (kad Mjesec stoji, mornari leže, kad Mjesec leži, mornari stoje) (412).

Kal krešîjê Mîšec, krešîjê i furtûna (kad Mjesec raste, povećava se uzburkanost mora) (408).

Kal sūnce trombô na žòpādu – oli vîtar; oli dôž (snopovi sunčevih zraka na zapadu znak su vjetra ili kiše) (425).

Kolobôr kolo Mîseca – oli vîtar oli dôž (Mjesečev kolobar znak je vjetra ili kiše) (428).

Mîsec je nôjboji šînjôl za vrîme pronostîkât (Mjesec je najbolji pokazatelj za prognozu vremena) (438).

4. Znakovi vjetrova

Hlôlnu jûgo – levantôra (hladno jugo znak je za prijelaz vremena na istočnjak s kišom) (401).

Mâjstrotarmuntôna – jûgon rufijôna (vjetar iz pravca sjever-sjeveroistok iza-zvan je jugom) (433).

Tarmuntôna – bûra parîcôna (tramontana prelazi na buru) (485).

Bôj se čôrega jûga i ôblocne bûre (boj se vedrog juga i oblačne bure) (381).

Cûvoj se nevêre iz ôstra kakô ca te je mâtî ûgnja cûvâla (čuvaj se oluje s juga, kao što te je mati ognja čuvala) (391).

Dvî rôše, trêću – jûgo (dva dana rosa, treći dan jugo) (396).

Gregolevônt jûti do dnâ môra mûti (vjetar iz pravca istok-sjeveroistok) (400).

Jûgo je šîromâški bijâc (jugo je pokrov siromaha – budući da je topao vjetar) (403).

Kal ôblok nâ goru pâde – jûgo (kad je na brdu oblak, znak je za jugo) (406).

Kal bûra putûje, ne putûj tî jer ôšan je brâće izîla, a devêtega pâmetnega ucinîla (404).

Kal gorâ polđîre – bûra (kad se nad uzmorskim kontinentalnim planinama uz-dižu oblaci, to je znak za buru) (407).

Kal je jûgo, tâl je opacîna i Hûmu je kâpa na ocîma (kad je jugo, tada je opači-na i brdu Humu je kapa – oblak – na očima) (410).

Kal ûjutro îde vîtar u maistrôl, vrîme je sigûru (kad ujutro vjetar prijeđe u ma-estral, vrijeme je sigurno) (426).

Ne vešêlî se noćnûj vedrinî, ni ôblocnuj bûri (444).

Nevêra pasô kal brôde razbîje (oluja prođe kad brodove razbije) (445).

Ol gregôjâ do jûga nî pûno (od vjetra iz pravca sjeveroistoka do jugoistočnjaka nije puno) (448).

Ôstrošîrôkon napûne se gušîrne i zemjâ (s vjetrom iz pravca jug-jugoistok na-pune se vodom cisterne i zemlja) (454).

Pol jûgon smârt je sardêl (predjužje je pogodno za lov sardela) (457).

Pulentâc – jûgu otâc (zapadnjak izaziva jugo) (460).

5. Znakovi mjeseci u godini

Kðko je u môrcu mržih, tðko je u mǎju rðsih (koliko dana su u ožujku mrazevi, toliko dana su u svibnju rose) (405).

Šúh mǎrac – mðkar apríl (sušan ožujak znak je za kišovit travanj) (468).

Ako vèla ne velíje, ǎa nǐn mǎrac oprahùje (ako veljača ne pokaže svoju ćud, ožujak će to zimom nadoknaditi) (376).

Ako šicanj ne šicùje, ǎa nǐn vèla oprahùje (ako siječanj ne pokaže svoju ćud, nadoknadić će to zimom veljača) (374).

Ako šicanj ne šicè, a vèla ne velíje, mǎrac i šicè i velíje i opahùje i nǐ ga šróh cinít da prožèbù kožlíci i pètero rǒjčíci i štóro bǎba da očíri žùbe (ako siječanj ne siječe, a veljača ne veluje, ožujak će i sjeći i velovati i izazvat će hladnoćom da prozebu kozlići i petero rajske djece – djece koja, prema vjerovanju puka, kad umru do sedme godine života, kao nevina idu u raj) (375).

Bðji da te žmajǎ ugrízè nègo da te marcónu súnce ogríje (bolje da te zmija ugrize nego ožujsko sunce ugrije) (383).

Krišnjòk i agùšt – jǎgodori nǎ more i na krǎju (srpanj i kolovoz hrane se kupinama jer su siromašni mjeseci i na kopnu i na moru) (429).

Krišnjòk i agùšt izí lǐpore, garcè i špūžè (srpanj i kolovoz siromašni su hranom pa pojedu priljepke, morske i kopnene puževe) (430).

Mǎža sú na Palagrúžu po jǔdǐma ol žímè mǎdeži rěšli i šmǎrške prožibole (u svibnju mjesecu znade biti toliko hladno da na Palagruži po ljudima madeži od zime rastu i smrča prozebe) (435).

Òl pol vèli rěštè žèlji, òl pol môrca šípa, sòlpa i komôrca (od pola veljače počne rasti zelje, a od pola ožujka love se sipa, salpa i komarča) (449).

Òl pul vèle pòcme še žemǎ teplít (od pola veljače počne se zemlja grijati) (450).

Òl pul vèle pǔsu štǎbili maištrǒli (od pola veljače pušu stabilni maestrali) (451).

Pð svi môž ne išvukùj ša šèbe hòž (cijelog svibnja ne skidaj sa sebe pojas za utopljavanje) (455).

Šícanj je ǎa pronostikǎt vríme nojšíguřǐji mǐsec u godíšću (siječanj je za prognozu vremena najsigurniji mjesec u godini) (465).

Šeštrǎ Vèla brǎtu Môrcu požǒjmíla trǐ dónka – šèdmi, dvanajěšti i dvajšèdmi – trǐ marcône bure (sestra Veljača bratu Martu posudila tri dana, sedmi, dvanaesti i dvadeset i sedmi – tri ožujске bure) (464).

Švākemu mīsecu vajô važêšt za avrīlu dāt (svakom mjesecu valja uzeti za travnju dati jer je najsiromašniji mjesec u godini) (469).

U mǎžu i smārške prožībju (u svibnju i smrča prozebe) (487).

U vĕli šu dōni do dĕšet đīvnjĕ, do dvōdešet ženĕ, a nāprid udovīce (u veljači su dani do deset djevojke, do dvadeset žene, a naprijed udovice) (488).

Vĕla klobučīcon i lumbrĕlon (veljača hoda sa šeširićem, radi zaštite od sunca, a s kišobranom radi zaštite od kiše) (491).

Žūnj žānje i mōre i krōj (mjesec lipanj žanje i more i kraj) (498).

6. Znakovi blagdana

Gōspà Luncijōta – šve žīvri vōnka (Gospa od Navještenja, 25. ožujka, kukci, zmije i gušterice izlaze van iz zemlje) (399).

Kal na Švĕtu Lucīju dažī da volū rōg ismōci, bīt ėe đōbru godīšće (kad na Svetu Luciju, 13. prosinca, padne bar malo kiše, bit će plodna godina) (363).

Ca non Švĕti Metārdo dō, cetardešĕt dōn durō (kakvo nam vrijeme Sveti Medardo daje, 8. lipnja, takvo će vrijeme biti sljedećih četrdeset dana) (386).

Gōspà Kandalōra – žīmà fōra, a za nĕn grĕ Švĕti Bijōž i govōri da je lōž (Gospa Kandelora, 2. veljače, zima je van, a za njom ide Sveti Blaž, 3. ožujka, koji govori da je laž – da još ima zime) (398).

Na Švetĕga Lūke še lītnji kūnti cine (na Dan sv. Luke, 18. listopada, radi se obračun ljetne ribolovne sezone – u lovu sardela) (441).

Švĕti Andrīja kapōte đīli (Sveti Andrija, 30. studenog, kapute dijeli – počinje zima) (470).

Švĕti Lūka u jōrbule tūka (Sveti Luka, 18. listopada, donosi loše vrijeme) (473).

Švĕti Mikūla – snīg na vrōta / Švĕto Kōtā – snīg do vrōta (Sveti Nikola – snijeg do vrata / Sveta Kata, 25. studenog – snijeg do grla) (476).

Švĕti Šime, dōjte vrīme (Sveti Šime, 8. listopada, dajte lijepo vrijeme) (479).

Švĕti Tōma - ubij prōjca dōma (Sveti Toma Akvinski, 28. siječnja, ubij prasca doma) (481).

Švĕto Kōte Krištijōn do Božīća mīsec dōn (Sveta Kata, 25. studenog, do Božića mjesec dana) (482).

Švĕto Kōtā k ūgnju gnjōtā (Sveta Kata, 25. studenog, k ognju valja primaći noge; gnjōtā - potkoljenice) (483).

Švĕto Lūce, dōjte sūnce (Sveta Lucijo, 13. prosinca, dajte sunce) (484).

7. Znakovi datuma

Mīnā šetembrīna – šēdan minīh in tīra (vrijeme na septembarskoj Mjesečevoj mijeni potrajat će sedam sljedećih Mjesečevih mijena) (436).

Na mīnū je vrīme ūvik u antimāmu (na Mjesečevu mijenu vrijeme je promjenjivo) (440).

Božīci šu popišōvci, a poklādi poigrōvci (o Božiću je vrijeme kišovito, a pokladno vrijeme je za zabave) (385).

Cīsto šrīdā kal ošvāne, pošrōn Poklōd tal oštāne (Čista srijeda, dan poslije poklada, kada svane, posran Poklad tad ostane – zaboravlja se na zabave jer počinje korizma) (388).

Do Božīća i šīto i līto (394).

Kal poklōd finī, būrun parījē pul Milāna (kad pokladno vrijeme završi, počinje bura) (415).

Mīnā šetembrīna, nāuk ža unūka od òca priko šīnā (vrijeme za septembarske Mjesečeve mijene poruka je potomcima) (437).

Ol Božīća do Mlōdega līta dōn krešī kolīko kōkot mōre prīko kūcnega prāga prīskocīt (od Božića do Nove godine dan se poveća koliko pijevac može preskočiti preko kućnog praga) (447).

Ōl Švēte Lucīje do Božīća dvonāšte je dōn. Kāki šu dōni ol Švēte Lucīje do Božīća, tāki će bīt i mīseci u godīšću (od Svete Lucije, 13. prosinca, do Božića 12 je dana; kakvi su dani od Svete Lucije do Božića, takvi će biti mjeseci u godini) (452).

Poklādovo mīnā – kvōrtu krūha, u barīlu vīnā i dōr kōlo komīnā (pokladna Mjesečeva mijena vrlo je hladna pa treba stajati uz vatru i okružiti se s dovoljno kruha, vina i drva) (456).

Turcīn tārce švē se obārce i pīto kāl su Vodokāršće (Turčin jaše i obrće se i pita kad su Vodokršća, 6. siječnja, kada je najveća hladnoća) (486).

Vlāh jāše i dāršće i švē pīto kal je Vodokāršće (Vlah dršće od zime i raspituje se kad su Vodokršća) (494).

8. Ponašanje životinja kao znakovi vremena

Cīpal u āriju - kāpje ci pādōt (cipal skoči na površinu mora, što je znak za kišu) (387).

Kal mūhe šćīpju – vodā će ucinīt (kad muhe štipaju, kiša će padati) (414).

Kal še kozē īstresījū – vodā će ucinīt (kad se koze istresuju, kiša će padati) (420).

Kal se cirižubice krīve, nī dōž dalekō (kad ptice *cirižubice* kriče, nije kiša daleko) (418).

Kal se kălebi inventāju visoko povar škōja, arjāvu će vrīme (kad galebovi lete visoko iznad školja, znak je nevremena) (419).

Ovaj zaboravljeni jezik kojim se priroda obraća čovjeku, svjedoči ne samo o golemom iskustvu i poznavanju zakona prirode već i o pjesničkom daru kreatora mikronarativa kojima su čuvali i prenosili svoje iskustvo vremena od kojega je zavisio život u prirodi, osobito ribarima na moru gdje su krivu interpretaciju znakova vremena mogli platiti svojim životom. Noću su se orijentirali po zvijezdama, imali su nebeski sat s kojega su očitavali vrijeme prema pojavi pojedinih zvijezda kojima su dali imena, pojave na nebu i u moru doživljavali su i tumačili pjesničkim jezikom koji je uvijek bio figurativan, kako bi se pjesničkom slikom i metričkom organizacijom izraza, rimom i ritmom kao i svojim eliptičnim, zgusnutim iskazom urezao u pamćenje i trajao u kolektivnoj memoriji kao opomena i podsjetnik u životnoj praksi ljudi s pučine Jadrana.

5. GLOSAR

Kratice

adv. – prilog
conj. – veznik
dem. – demnutiv
f – ženski rod
fig. – figurativno
G – genitiv
imper. – imperativ
inf. – infinitiv
impf. – nesvršeni glagol
indecl. – indeklinabilno
interj. – usklik
K – komiški govor
m – muški rod
n – srednji rod
num. – broj
pf. – svršeni glagol
pl. – množina

pl. tant. – *pluralia tantum*
pron. – zamjenica
v – vidi
V – viški govor

A

ăboj, interj. – jao; *Ăboj ga še onî kučì di fumôr švâki dôn đîmi* (V) (76).

abundônca, -e f. – obilje; *Abudônca štûfa, kareštîja fâme* (obilje dosadi, oskudica izgladni) (V) (77).

agûšt, -a m – mjesec august, kolovoz; *Agûšt – dicê pohûšt / pohrûšt* (K) (372); *Kal žežê agûšt – žežê i vînd* (V) (365); *Krišnjôk i agûšt – jăgodori nă more i na krăju* (K) (429); *Krišnjôk i agûšt izî lûpore, garcê i špûžê* (K) (430).

ărija, -e f – 1. zrak; *Ůriju – uvis*; *Ćîpal u ăriju – kăpje ċi pădot* (skok cipla – znak kiše) (V) (387).

arjôv, -ăvo, -ăvu, – zločest, zao; *Arjăvemu kucînu vajô bôji bokûn dât* (V) (80).

averĭt, -în impf. – paziti, voditi brigu o čemu; *Averĭj ca cinîs da źnôs ca te cêko* (K) (81).

avrîl (K) / **april** (V), -îla m – april, travanj; *Avrîl – dôlce dormîr* (u travnju je slatko zaspati poslije ručka) (K) (379); *Šîcanj rîžon, vêla sôkon, mărac pûpkon, avrîl lîšton, a môj cvîton* (V) (368); *Šûh mărac – môkar april* (V) (468); *Švăkemu mîšecu vajô važêšt źa avrîlu dât* (K) (469).

B

băcva, -e f – bačva; *Šûhu lîto – môkre băcve, môkru lîto – šûhe băcve* (sušno ljeto – zdravo grožđe, kišovito ljeto – bolesno grožđe) (V) (369).

bêc, bêcîh m – novčić; *Bêc po bêc – iskûpi še tobolăc pinêž* (K) (82).

bêkica, -e f – ovca (onomatopeja); *Krepăla njănjica, krepăla bêkica* (K) (25).

Beltûrdo, -ta, m – nadimak; sinonim za glupana; *Beltûrdo še je vešelîl grûbemu vrîmenu* (K) (380).

bijăc, bîjca m – ručno pleteni vuneni pokrivač, biljac; *Jûgo je šîromăški bijăc* (jugo je topao vjetar) (K) (403).

bôċât, bôċon impf. – govoriti nepromišljeno; *Jažîk bôċo, a gužîca plôċo* (K); *Ōċo bôċo ċăċina mûka plôċo* (V) (15).

bokûncîċ, -a m – komadić; *Bokuncîċ po bokuncîċ, iskûpila Măre korduncîċ* (V) (209).

bonăca, -e f – vrijeme bez vjetra; *Bonăca – imbât na muntănju* (crveni oblaci nad obalnim planinama koje donosi vjetar smorac – imbât) (K) (384).

Božîċ, -a m – Božić; *Božîċ u neđîju – bûta šîme u gomîlu* (znak rodne godine) (K) (361); *Božîċi šu popișôvci, a poklădi poigrôvci* (o Božiću kišovito) (K) (385); *Do Božîċa i šîto i lîto* (K) (394); *Do Božîċa žêlje i korênje, po Božîċu lêdje i cemêrje*

(V) (362); *Do Božića želje, po Božiću ledje* (K) (362); *Ol Božića do Mlodega lita dōn kreši koliko kōkot mōre priko kūcnega prāga priškocīt* (K, V) (447).

brīcīt, -īcin impf. – zujati (mušje zujanje); *Di rība ne šmardī, mūhe ne bricē* (V) (5).

būb, bobā m – bob; *Ol bobā būb, ol hrēba hrēb* (K) (260).

būcōnje, -ō n – mučenje mora; *Mūcōnje dovedē būcōnje* (V) (439).

būra, -e f – bura, vjetar iz smjera sjever-sjeveroistok; *Būra je ōtruv mōra i krāja* (K) (317); *Bōj se cōrega jūga i ōblocne būre* (K) (381); *Kal būra putūje, ne putūj ti, jer ōšan je brāće izīla, a devētega pāmetnega ucinīla* (K) (404); *Kal gorā poldīre – būra* (kad se nad kontinentalnim uzvorskim planinama pojavljuju bijeli oblaci, to je znak bure) (K) (407); *Kal se liti vīdi Majēla – jūgo, kal žīmi na Majēlu lampō – būra i gregolevōnt* (K) (421); *Ne vešēlī se noćnūj vedrinī, ni ōblocnuj būri* (K) (444).

C

cāšno, adv. – časno; *Kāšno, ma cāšno* (V) (226).

caratōn, -ōna m – onaj koji začara, koji druge svojim govorom zaokuplja; *caratōnka* – govoruša, brbljava žena; *Kūca je caratōnka* (pričanje zadržava ljude u kući kad trebaju raditi (izvan kuće) (K) (239).

Cīsto sřidā, -e f – Čista srijeda, Pepelnica, prvi dan poslije poklada i prvi dan korizme; *Cīsto sřidā kal ošvāne, pošrōn Poklōd tal oštāne* (K) (388); *I Pōklod ođīdri vītron u karmū, a Cīsto sřidā bež grīhā ošvāne* (K) (388).

cēsa, pron. – G od *co* (što) čega; *Cēsa rāzum ne dokūci, tvārdo vīra tū noš uci* (V) (212).

cinīt, -īn impf. – činiti; *Cīnte ca hōcete, ma nēcete dōkle hōcete* (K, V) (213); *Ko ne cinī kad se mōže, ne cinī ni kad se hōće* (V) (231).

cīpal, -a m – cipal; *Cīpal u āriju – kāpje ci pādot* (V) (387); *Kal se cīpal hiti trēso – slābu vrīme* (K) (417).

crīkva, -e f – crkva; *Ku ne vīdi crīkvu pok se pēci klānje* (V) (137).

cūvat se, -on impf. – čuvati se; *Cūvoj se kal na šūšu lampō* (K) (389); *Cūvoj se Komīške vāle kal se nā Hum ōblok povīje da ti jīdra i brōde ne obrīje* (K) (390); *Cūvoj se nevēre iz ōstra kakō ca te je māti ūgnja cūvāla* (K) (391); *Cūvoj se vītra iz ōstra vēci nego glōlnega kucīna* (K) (393); *Cūvoj se, sīnko, nevēre iz ōstra jer lōmi i karšī* (K) (392).

cvāršno, adv. – čvrsto; *Kāšno ma cvāršno* (K) (227).

cvīre, -ih pl. tant. f – nosila; *Dūć će vrīme da će jūdi nošīt jōje na cvīre* (K) (7).

Ć

ćākula, -e f – ćaskanje, brbljanje; *Ćākule ne cinê frītule* (V) (94).

ćapāt, -ôn pf. – uhvatiti, poprimiti; *Ca mlôd ćapô, stôr ne pūšćo* (K) (211).

ćôr, ćôro, ćôru – (o vremenu) vedar, bez oblaka; *Bôj še ćôrega jŭga i ðblocne bŭre* (K) (381).

D

dôž, dažjâ m – kiša; *Ume Gušpê dôž – dðbro jemâtva* (kiša između Vele Gospe, 15. kolovoza, i Male Gospe, 8. rujna) (K) (489).

đivnjâ, -e f – djevojka; *Bðje da je đivnjâ popardjŭva nðgo pošmihjŭva* (K) (288); *Lŭpo rðba sôma še prðdojê, lŭpo đivnjâ sôma še odôjê* (K) (302).

darvò, -â, G pl. *dôr* n – drvo; *Ni svŭ gðru pošć, ni bež dôr dðma dŭc* (K) (45).

defêt, -a m – defekt, mana; *Ko jê u defêtu, mêće še u šuspêtu* (tko je defektan, sumnjičav je) (V) (229).

deprecijôvât, jên impf. – umanjivati vrijednost robe kako bi se moglo jeftinije kupiti; *Ku dešprecijôjê, mðže bŭt da kupŭje* (V) (127).

dešvôvât, -jên impf. – razbijati; *Ca je ðl Boga i po jubâvi, nŭkor ne smŭ dešvôvât* (V) (290).

đim, đima m – 1. dim; 2. fig. svađa; *U svâku vâlŭ svŭga vŭtra, u svâku kŭću svŭga đima* (K) (192).

doćukât, -ŭkon pf. – doznati raspitivanjem; *Ko ćŭko, doćŭko* (V) (228).

domijôna, -ône f – stakleni balon za držanje tekućina (vino, ulje, rakija); *Ne grê Višânin bež domijône u vapôr ni Brocânin bež lumbrêle* (V) (151).

dôrzât, daržŭn impf. – držati; *Dôrzŭ tovâra dðkle kŭnj ne dŭjde* (K) (3).

došpîtâk, -ŭlka m – dospijeće, završetak; *Vražjô ŭmo krâje i konfŭne, Bðžjo je bêž došpŭlka* (V) (71).

dôvâlo, -ta m – onaj koji rado daje; *Ŭmarli šŭ dôvâlŭti, oštâlŭ šŭ pŭtâlŭti* (V) (190).

doventât, -ôn pf. – postati; *Kojŭ še ne rodŭ, ne mðre doventât* (V) (234).

drŭg, -a m – član ribarske družine; *Têško težôkŭ koji grê moŭkun na žurnôtu i drŭgu kojŭ kapðton priko râmena nâ more grê* (K) (186).

drŭm, drŭmâ m – samo u poslovi u značenju – spavanje, inače *drimônje*; *Vêcer vŭnâ, ŭjutro drŭmâ*. (K) (284).

drimâc, drŭmca m – dremljivko, kojemu se spava; *Komŭn drŭmâc, a postêja lŭnâc* (V) (235).

drôg, drôgâ, drôgo – 1. drag; 2. skup; *Švê je drôgo, a živòt je cinŭ* (V) (183).

dūć, dūjden pf. – doći; *Kū pomālo grê, prî dōma dūjde* (K) (29); *Dūć će mūše na pecène škūše* (K) (101).

dūga, -e f – duga; *Kal se prînuć ukōže dūga u pulēntu, ocekiĵe se lîpu vrîme* (K) (422).

durât, -ôn impf. – trajati; *Ca non Švêti Metârdo dō, cetardešêt dôn durô* (K) (386).

F

fōra, praep. – izvan, dalje; *Kal je potrîba – jūto* (upomoć) *Marĵja, kal nî potrîba – fōra Marĵja* (K) (222).

faĵit, -lĵen pf. – pogriješiti; *Bōje dvô pūtâ promîslit nego jedôn pūt faĵit* (K) (1).

frîtula, -e f – božićna slastica, uštipak; *Čākule ne cinê frîtule* (priče ne prave uštipke) (V) (94).

fūrca, -e f – snaga, sila; *Vêće vrîdi i pāmeti ūnca nêgo od lijunâ fūrca* (K) (70).

furtūna, -e f – olujno more; *Kal krešĵje Mîsec, krešĵje i furtūna* (K) (408).

fuštôn, -a m – dugačka suknja; *Grûbo je kal covîk obūcê fuštôn* (K) (292).

G

gāće, pl. tant. -ih / gôc f – hlače; *Ko se prî uštāne, bōje gāće obūcê* (K) (120); *Jelnê gāće – nîsta gāće / dvōje gāće – cāgod gāće / trōje gāće pēna gāće* (K) (114); *Šlābo je kal ženâ obūcê gāće, a mûž fustôn* (K) (309).

gārk, -â m – fig. grego (sjeveroistočni vjetar); *Ol garkâ do žudĵja nî pūno* (od grega do juga, jugoistočnog vjetra, nije daleko) (164).

gārlo, -a n – grlo; *Ne govōri bāba radi bārda, nêgo ųboga svūga gārļa* (K) (243).

glōvâ, -ê f – glava; *Ako oštāne glōvâ, narêšt će trōvâ* (V) (202); *Vajô loĵjô imât koko se ðkon mōre vîdit, a kûće kōko se mōre glōvu ųaklonît* (V) (370).

glôd, -a m – glad; *Bōje je umrît ðl gloda nêgo ol lavūra* (K) (85).

glôs, -a m – glas; *Glôs pūkâ – glôs Bōga* (K) (105).

gorâ, -ê f – 1. kontinentalne uzmorske planine; *Kal gorâ poldĵre – būra* (K) (407); 2. šuma; *Ni svū gōru poštĳ, ni bež dōr dōma dūć* (K) (45).

Gōspâ Kandalōra / Gūspâ Kandalōra, -e f – Gospa Kandelora (2. veljače); *Gōspâ Kandalōra – ųimâ fōra, a ųa njôn grê Švêti Bijōž i govōri da je lôž* (V) (398); *Gūspâ Kandalūra koja mūti do lnâ mūra, a ųa njûn grê Švêti Bijōž ki govōri da je lôž* (K) (398); *Gūspâ Kandalōra ųimâ fōra, a kōšĳi priko mōra, a ųa njûn grê Švêti Bjōž ki govōri da je lôž* (K) (398).

Gōšpà Luncijôta (V) / Gūšpà Luncijôta (K) -e f – Gospa Nuncijata (25. ožujka); *Gōšpà Luncijôta – šve žvîri vônka* (žvîri: kukci, gušterice, zmije, stonoge, puževi koji se zimi kriju u rupama ili u zemlji) (V) (399); *Gūšpà Luncijôta – šve žvîri vônka, i lažēci i plažēci* (K) (399); *Gūšpà Luncijôta na dvoštîpet môrca, lažēci plažēci švè šu žvîri vônka* (K) (399).

grêbja, -ji f – gredica u vrtu za sijanje, sađenje; *Pûšt kôkoš dð pol grêbji, onâ će po cîlemu vârtlu* (V) (267).

gregôj, ôjâ m – sjeveroistočni vjetar, grego; *Ol gregôjâ do jûga nî pûno* (K) (448).

gregolevônt, -a m – vjetar iz smjera istok-sjeveroistok; *Gregolevônt jûti do dnâ môra mûti* (V) (400); *Kal se liti vîdi Majêla – jûgo, kal žîmi na Majêlu lampô – bûra i gregolevônt* (K) (421).

gužica, -e f – guzica, stražnjica; fig. ljudski život, egzistencija; *Jažîk bôčo, a gužica plôčo* (K) (15); *Radi guzice se guzica gubi* (K) (53); *Ca ù muž, to ù guž* (što u usta, to u guzicu) (V) (93); *Jažîk govôri, a gužica plôčo* (K) (110); *Ne mðre še is jelnûn gužicun nâ stu pîrîh* (K) (41); *Gužica je lâkomica* (V) (218).

gvadânja, -e f – saka stegnute mreže iz koje se vadi riba iz mora u brod; *Ne mðre še bit ùvik na gvadânju* (346).

H

hôž, -a m – 1. pojas za utopljavanje slabina; *Pð svi môž ne isvukûj ša sêbe hôž* (K) (455); 2. slabine.

hrêb, hrêba m – korijen stabla; *Ol bobâ bûb, ol hrêba hrêb* (K) (260).

hrônît, -în impf. – hraniti, osiguravati egzistenciju; *Motîka švît hrôni* (V) (366).

I

imbât, -âta m – vjetar smorac koji stvara oblake nad kopnenim uzmorskim planinama; *Bonâca – imbât na muntânju* (K) (384).

impîjo, adv. – uspravno; *Prôžno vrîca ne mðre impîjo stôt* (K) (50); *Kal je Mîsec impîjo – mornôri ležê, kal Mîsec ležî – mornôri šu impîjo* (K) (412).

iskivôvât še, -jên impf. – sklanjati se; *Švè še iskivôjê prid vrîmenon – sômo vrîme oštâje* (V) (62).

iskôdît, iskôdin pf. – istjerati dimom; *Dðkle jêž uvûcê nôgu u râpu, nî ga vêj lakò iskôdît vônka* (K) (100).

J

- jôje**, -a, G pl. jôj n – jaje; *Džć će vrîme da će jûdi nošît jôje na cvîre* (K) (7).
- jārica**, -e f – mlada kokoš; fig. mlada cura; *Poskokāla māmica, poškokāla jārica* (K) (307).
- jāval**, jōvla m – đavao; *Švè mðre jāval olnît sómo nè lopîžu* (V) (184).
- jāgodor**, -a m – gladan mjesec, kada priroda oskudijeva plodovima; *Krišnjôk i agûšt – jāgodori nā more i na krāju* (K) (429).
- javôlski**, -o, -u – vrazji; *Hîtnjā je javôlski pošôl* (V) (12).
- jažik**, -a m – jezik; *Jažik govðri, a gužica plôco* (K) (110); fig. *Jôže gûžu bîje* (zbog jezika netko strada) (V) (115); *Bârž na jažiku kakò i na moñku* (V) (204); *Ku dô jažiku na vðju, sêbi tûgû i nevðju* (K) (128).
- jèlnok**, -o, -u – jednak; *Ni pāršti ol rûkê nîšû jèlnoci* (K) (156).
- jûgo**, -a n – jugoistočnjak; *Bôj še cðrega jûga i ðblocne bûre*. (K) (381); *Dðkle je jûgo, vāvik je sþerônca ža dôž* (K) (395); *Dvô jûtra vodā iz pulênta, trècu jûtro jûgo* (V) (397); *Dvî rðše, trècu – jûgo* (dva jutra rosa – treće jutro zapuše jugo) (K) (396); *Hlôlnu jûgo – levantôra* (K) (401); *Jûgo je širomāski bijāc* (jugo je pokrivač siromašnih jer je topao vjetar) (K) (403); *Kal ðblok nā goru pāde – jûgo* (K) (406); *Kal je jûgo, tâl je opacîna i Hûmu je kāpa na ocîma* (na brdu Humu su oblaci kada je jugo) (K) (410); *Kal še liti vðdi Majêla – jûgo, kal žîmi na Majêlu lampô – bûra i gregolevônt* (K) (421); *Mājštroarmuntôna – jûgon rufijôna* (K) (433); *Ol gregôjā do jûga nî pûno* (K) (448); *Pol jûgon smârt je šardêl* (najbolje vrijeme za lov sardela je predjužje) (K) (457).
- jûški**, -o, -u – ljudski; *Ku izgubî strôh Bðžji, ôn izgubî srôm jûškî* (K) (236).

K

- kadêna**, -e f – lanac; *Lāgje je covîka vežât lâkun nègo kadênun* (K) (301).
- kāki**, adv. – kakav; *Is kâkin še mēštron štoji, tâku še škûlu ucî* (K) (108).
- kalamîta**, -e f – gromobran; *Pîždâ bðje potêgne covîka nègo kalamîta grûm* (K) (306).
- Kandalôra** (V) / **Kandalûra** – v. Gōspā Kandalôra
- kantûn**, -ûnâ m – ugao, zakutak, skrovito mjesto; *Dðbro rðba še ûvik protrêšê, a slābo u kantûn štoji* (K) (2).
- kapòt**, -a m – kaput; *Têsko težòkû koji grê moñkun na žurnôtu i drûgu koji kapðton priko rāmena nā more grê* (K) (186).
- karmâ kvôdra**, -e f – krma broda kvadratna oblika; *Ža Komîžu nî kûnjšku žîvu, karmâ kvôdra i socijetôd* (K) (198).

kārpa, -e f – zakrpa; *Bòje vîdit lîpu kārpu nègo grûbu rāpu* (K) (86).

katrîda, -e f – stolica; *Ne mòre se isjelnûn gužîcun nā dvi katrîde* (K) (41).

kènja, -e f – magarica; *Nî sedlò ža kènju, nî ža prašîcu jābuke* (V) (255).

kūnjšku žîvu, -ega n – konj ili kobila; *Ža Komîžu nî kūnjšku žîvu, karmā kvôdra i šocijetôd* (K) (198).

klāpot, -jen impf. – kucati, tući, udarati; *Nôjvećo je nesrîća kal ti srîća klāpje na vrôta, a ti nîšî dôma* (V) (46).

kôlkul, -a m – kalkulacija, plan; *Kôlkul i šulîcit švêto šu štvôr* (K) (24).

kolobôr, -ôrā m – kolobar oko Mjeseca; *Kal Mîsec îmo kolobôr, iz kojē šu bônde vrôta, iz tē će vîtar žapūhât* (K) (413); *Kolobôr kolo Mîseca – oli vîtar oli dôž* (K) (428).

konfermât, -ôn pf. – potvrditi; *konfermô vrîme* – ostane isto vrijeme kakvo je i bilo; *Ako konfermô vrîme na tûndû, ondā će prodūzit îstu vrîme* (K) (373); *Ako vrîme ne konfermô na trećôkû, onda će se vrîme izvarjât* (K) (377).

konfin, -a m – granica, kraj, rub; *Vražjô îmo krāje i konfine, Bôžjo je bēž došpîlka* (V) (71).

korājica, -e f dem. od *korāja* – ogrlica od koralja; *Mārvicu po mārvicu, iskûpila Māre korājicu* (V) (209).

kôrât, kôren impf. – koriti; *Kôga Bôg mîluje, onēga i kôro* (K) (22).

korduncîć, -a m dem. od *kordûn* – lančić (oko vrata); *Bokuncîć po bokuncîć, iskûpila Māre korduncîć* (V) (209).

košmānica, -e f – zagonetan naziv za mačku; *Košmānica Bôga môli da vîšalica vrôt islômi* (Mačka Boga moli da svijeća uljanica padne na pod i razbije se kako bi polizala ulje) (K) (125).

kožâ, -e f – koza; *Kal se kožē istrešijû – vodâ će ucînît* (K) (420).

krešivât, -jèn impf. – povećavati se; *Kal krešijē Mîsec, krešijē i furtûna* (K) (408).

krišnjôk, -ôkâ m – srpanj; *Krišnjôk i agûšt izî lûpore, garcē i spūžē* (K) (430); *Krišnjôk i agûšt – jâgodori nā more i na krāju* (K) (429).

kû, pron. – tko; *Kû sē ū zlo ūparti, tēsko mu ga dô šmarti* (K) (300); *Kû umî – njêmu dvî. Kû žnô – njêmu dvô* (K) (195).

kûce, -ta n – pas; *Ne govôri bāba radi bārda, nègo žboga švûga gārļa* (K) (243).

kucîn, -a m – pas; *Arjāvemu kucînu vajô bôji bokûn dât* (V) (80); *Ne bî torkôl žêc pri kucînon da se ne ūždo u svoję nòge* (K) (39); *Kû jē ža kucîna vāda lāje* (K) (131).

kûlma, -e f – plima; *Kal je kûlma, dažjû se nôdoj* (K) (411); *Kûlma – vrîme trubujûžu* (K) (431).

kumpanjija, -e f – društvo, prijateljski krug ljudi; *Ža kumpanjiju se je i frôtar oženil* (V) (199).

kûnce, -a n – konac (za krpanje); *Da je izmirit kûnce i dolāmu, dolāmu bi pripizālo kûnce* (K) (96).

kûnj, -â m – konj; *Dôržtî tovāra dðkle kûnj ne dūjde* (K) (3).

kûs – 1. slast; 2. jelo; *Šit kûsa, lāštan trūdâ* (sit bez truda) (V) (177).

kvôrta, -e f – samo u izrazu *kvôrta krūha* – količina kruha dovoljna za tjednu potrebu jedne obitelji; *Poklādovo mīnā – kvôrtu krūha, u barīlu vīnā i dôr kðlo komīnā* (K) (456).

L

lākomica, -e f – drvena posuda (dvadesetak litara) s otvorom na dnu produženim metalnim cilindrom koji ulazi u otvor na vrhu bačve, a služi za ulijevanje vina u bačvu umjesto lijevka; *Gužica je lākomica* (V) (218).

lācan, -o, -u – gladan; *Ne ucinî mācan ca ucinî lācan* (K) (247).

lagônje, -ônjo n – laganje; *Kðga gðder lagônje pomðže, a kðga ni īština ne mðže* (K) (23).

lampât, -ôn impf. – sijevati; *Cūvoj se kal na šūšu lampô* (K) (389); *Kal se řiti vīdi Majēla – jūgo, kal žīmi na Majēlu lampô – būra i gregolevônt* (K) (421).

lancôna, -e f – debelo uže za vezivanje broda; *Jacījo je lāka žēnsko nēgo štū lancônih* (K) (294).

lāštan, lāšno, lāšnu – odmoran, neuposlen; *Šit kûsa, lāštan trūdâ* (V) (177).

lavûr, -a m – rad; *Bðje je umřit ðl gloda nēgo ol lavûra* (K) (85).

lavurât, -ôn impf. – raditi; *Gðvnð u covīka lavurô* (V) (217); *Ku lavurô, čapô jedôn, kû ne lavurô, čapô dvô* (K) (134).

lêdje, -o n – 1. led; 2. vrijeme koje donosi led; *Do Božića želje, po Božiću lêdje* (K) (362).

legumîni, -ih pl. tant. m – naziv za vrlo oskudnu hranu od mahunarki (legumi) koje je okupatorska uprava davala stanovništvu za vrijeme talijanske okupacije Visa u II. svjetskom ratu; *Đbišt, ðbišt, a vrôřit će se legumîni* (V) (161).

lêšt, lêšto, lêštu – brz, hitar; *Kojô kûrba nî leštâ, ne vrīdi nīšta* (K) (123).

lêsto, adv. – brzo; *Ku pūno glêdo u ðbloke, lêsto polūdi* (K) (237).

letrât, -â m – slika, fotografija; *Ovâ švāža nî za oři letrât* (V) (165).

levantôra, -e f – vrijeme s jakim istočnjakom koji donosi višednevnu kišu; *Hlôlnu jūgo – levantôra* (K) (401).

lijûn, -ûnâ m – lav; *Vêće vrīdi i pāmeti ūnca nēgo od lijûnâ furca* (K) (70).

līnāc – lijenčina; *Cūvoj še līnca, ōn će ti od līnošti švāku žlò naprāvit* (V) (95); *Ža līnca ni krūha ni vīnca* (K) (200); *Komīn drīmāc, a postēja līnāc* (V) (235).

lnī – dualni oblik od *dōn* (dan) -a: *dvô lnī, trī lnī, ceṭīri dōna; Švāko nōvo ža dvô lnī* (K) (273).

lōmp, -a m – munja; *Līti lōmp mēće, a žīmi zovē* (ljeti oluja dolazi iz smjera iz kojega sijeva, a zimi iz suprotnog) (K) (432).

lopīža, -e f – keramički lonac u kućanstvu (zapremine desetak litara) za kuhanje glavnog jela; *Švē mōre jāval olnūt sōmo nē lopīžu* (V) (184).

lōtīt še, lōtin pf. – latiti se, uhvatiti se (čega); *Kū še macā lōti, ol macā i plōti* (K) (31).

lumbrēla, -e f – kišobran; *Ne grē Višānin bež domijōne u vapōr; ni Brocānin bež lumbrēle* (V) (151).

M

mājstrotarmuntōna, -e f – vjetar iz pravca sjever-sjeverozapad; *Mājstrotarmuntōna – jūgon rufijōna* (jugom izazvana) (K) (433).

māc, -ā m – mač; *Kū še macā lōti, ol macā i plōti* (K) (31).

maištrōl, -ōlā m – maestral, sjeverozapadni termički vjetar; *Kal ūjutro īde vītar u maistrōl, vrīme je sigūru* (K) (426).

Majēla, -e f – planina Maiella u unutrašnjosti Apeninskog poluotoka, čiji je vrh vidljiv za bistra vremena iz Komize; *Kal še līti vīdi Majēla – jūgo, kal žīmi na Majēlu lampō – būra i gregolevōnt* (K) (421).

mārac, mōrca m – mart, ožujak; *Ōl pol vēli rēštē žēlji, ōl pol mōrca šīpa, sōlpa i komōrca* (V) (449); *Šīcanj rīžon, vēla sōkon, mārca pūpkon, avrīl līšton, a mōj cvīton* (V) (368); *Ako vēla ne velūje, ža nījūn mārca oprahūje* (V) (376); *Kōko je u mōrcu mrāžih, tōko je u mājū rōših* (V) (405); *Šeštrā Vēla brātu Mōrcu požojmīla trī dōnka – šēdmi, dvanajēšti i dvajšēdmi – trī marcōne būre* (V) (464).

marīna, -e f – murina; *Šōlpa, marīna i ženā u švāku je štajūn dobrā* (K) (310).

marcōn, -o, -u – martovski, ožujski; *Bojī da te žmajā ugrīžē nēgo da te marcōnu sūnce ogrīje* (V) (383); *Bojē da te čapāju tri jūte grožnīce nego trī marcōno sūnca* (V) (382); *Prī će trī sīde brōdē izlagāt nēgo trī marcōne būre* (V) (458); *Prī izgarāju trī sīdīnove brōdē nēgo trī marcōne būre* (K) (458); *Šeštrā Vēla brātu Mōrcu požojmīla trī dōnka – šēdmi, dvanajēšti i dvajšēdmi – trī marcōne būre* (V) (464).

marēta, -e f – uzburkano more; *Marēta bež vītra imo ža sōbon pašīrā* (vjetar još nije dopro, a valovi su stigli) (K) (434).

martōr, mārtra m – avan; *Žalūdū je tūc vōdu u martōr* (K) (286).

māška, -e f – mačka; *Pūštī māšku dō pul stolā, a onā će po cilēmu* (V) (267); *Dūć će mūše* (mačka) *na pecēne škūše* (K) (101); *Māška je krōjā glēdola, a nī ga še bojōla* (K) (149); *Nī krīvā māška gāta, nēgo gošpodarīca māta* (V) (252).

māšt, -ā m – mošt; *Kal kūho māšt, kūho i mōre* (grožđe se bere u rujnu i tada kuha mošt, ali počinju i loša vremena, kada kuha more) (K) (409).

māto, -ta m – budala; *Nī krīvā māška gāta, nēgo gošpodarīca māta* (V) (252).

mečāt, mečen impf. – stavljati, metati; *Grūbo je kal še vādi, a ne mēće* (K) (11).

mēštar, -a m – 1. majstor, 2. učitelj; *Is kākin še mēštron štojī, is tākin še škūla ucī* (K) (108).

mijōr, -ōrā num. – tisuća; *Bōji stō dāt nēgo mijōr pošuđit* (K) (89).

milūn, ūnā – dinja; *Pōpri su krōli milūnē – sāl krōdū miljūnē* (V) (169).

mīnā, -ē f – Mjesečeva mijena; *I ženā nōši dēvet mīnīh* (K) (293); *mīnā šetembrīna* (rujanska Mjesečeva mijena); *mīnā šetembrīna – šēdan mīnīh in fira* (rujanska mijena demonstrira kakvo će biti vrijeme sedam sljedećih mjeseci) (K) (436); *Mīnā šetembrīna, nāuk za unūka od ōca priko šinā.* (V) (437); *Na mīnū je vrīme ūvik u antimāmu* (vrijeme je neizvjesno) (K) (440).

Mīsec, -a m – nebesko tijelo Mjesec; *Kal je Mīsec impjō – mornōri ležē, kal Mīsec ležī – mornōrī su impjō* (K) (412); *Kal krešjē Mīsec, krešjē i furtūna* (kad se povećava Mjesec, pojačava se i nevrijeme) (K) (408); *Kal Mīsec imo kolobōr, iz kojē su bōnde vrōta iz tē će vītar žapūhāt* (K) (413); *Kal še šōdi – Mlōdi mīsec, kal še berē – pūni Mīsec* (V) (364); *Kolobōr kolo Mīseca – oli vītar oli dōž* (K) (428); *Mīsec je nōjboji sinjōl za vrīme pronostikāt* (K) (438).

mōj – v. *mōž*

mōjka, -e f – majka; *Švēga bi mōjka dōla kāl bi imāla* (V) (275).

mōna, -e f – budala; *Kū jē mōna neka štojī dōma* (K) (130).

mōndā, -ū f – ženski spolni organ; *Bōje še rodīt bež mondē nēgo bež srīće* (K) (207).

mōž (K) / **mōj** (V) māža / māja m – mjesec maj, svibanj; *Māža su na Palagrūžu po jūdīma ol zīmē mādeži rēšli i smārške prožībole* (K) (435); *Pō svi mōž ne isvukūj ša šēbe hōž* (K) (455); *Šīcanj rīzon, vēla sōkon, mārac pūpkon, avrīl līston, a mōj cvīton* (V) (368); *U māžu i smārške prožībju* (K) (435).

mucōnje, -ō n – tišina bez vjetra; *Mucōnje dovedē bucōnje* (V) (439).

muntānja, -e f – kontinentalne uzvorske planine; *Bonāca – imbāt na muntānju* (K) (384).

mūše, indecl. f – iron. mačka; *Dūć će mūše na pecēne škūše* (K) (101).

mūž, indecl. – fig. usta, vulg. gubica; *Ca ū muž, to ū guž* (što u gubicu, to u guzicu) (V) (93).

N

naštrāpon, -o, -u – poprskan; *naštrāpono kōža* – pjegava koža; *Ošlobodī me Bōže naštrāpone kōže* – izražen zazor od osoba pjegave kože (K) (262).

nevêra, -e f – oluja; *Nevêra pasô kal brōde razbīje* (K) (445).

nîndri, adv. – negdje.

nîndri, adv. – nigdje; *Nī ga nîndri, a nîndri jī* (nema ga nigdje, a negdje jest) (V) (250).

nōcīn, -īna m – način, manira; *Nī dōšta sōmo žōcīna, hōće se i nōcīna* (V) (154).

nōdāt se, nōdon impf. – nadati se; *Kal šušīdu kūća gorī, nōdoj se i tēbi* (K) (20).

Nj

njānjica, -e f – ovca; *Krepāla njānjica, krepāla bēkica* (K) (25).

O

ōblošt, -i f – vlast; *Ku dō ženī ōblošti, ūvik živī u nōpāšt* (K) (299).

ocēšjon, -o, -u – raščehan; *ocēšjono vūna* – raščehana vuna; *Tovôr mōre toliko ocēšjone vūne odagnāt* (V) (276).

ocīrit, -in pf. – isceriti; *ocīrit zube* – isceriti zube, umrijeti; *Ako šīcanj ne šīcē, a vēla ne velūje, mārāc i šīcē i velūje i opahūje i nī ga šrōm cinīt da prožēbū kožlīci i pētero rōjcīci i štōro bāba da ocīri žūbe* (V) (375).

ōgonj, ūgnja m – oganj; *Kū sē dīma ne nadīmi, ūn se ūgnja ne nagrīje* (K) (28).

opacīna, -e f – opako vrijeme, jugovina s kišom; *Kal je jūgo, tāl je opacīna i Hūmu je kāpa na ocīma* (brdo Hum ima oblake) (K) (410).

oprahovāt (K) / **opahovāt** (V), -ujen impf. – onomatopeja za djelovanje lošeg vremena; *Ako vēla ne velūje, ža njūn mārāc oprahūje*. (K); *Ako šīcanj ne šīcē, a vēla ne velūje, mārāc i šīcē i velūje i opahūje i nī ga šrōm cinīt da prožēbū kožlīci i pētero rōjcīci i štōro bāba da ocīri žūbe* (V) (375).

ōrt, -i f – ribarski alat (mreže, parangali, vrše); *Ni ōrti, ni pōrti* (ni alata, ni ugleda) (K) (254).

ošpidōl, -ōlā m – bolnica; *Kōga je šrōm, njēga cēko ošpidōl* (K) (232).

ōštar, -a m – jug, južna strana; *Kal sēde u ōštar, jōš jedōn dōn īštu vrīme (sēde u ōštar* – oblaci se spuste prema južnoj strani obzora. (K) (423); *Vrīme ne mōre*

stabilīt dđkle ne potěgne u ôštar (dok se oblaci ne slegnu na južnoj strani obzora, vrijeme se ne može stabilizirati) (K) (496).

ôštrogarbîn, -a m – jak vjetar iz pravca jug-jugozapad; *Ôštrogarbîn – nđjeću mōre u Komīžu, širđkolevōnt – nđjeću mōre na Jadrānu (nđjeću mōre – najveći valovi)* (K) (453).

ôštroširđk, -a m – vjetar iz pravca jug-jugoistok koji donosi kišu; *Ôštroširđkon napūne še gušfirne i zemjā* (K) (454).

ožīrot še, -en impf. – obazirati se; *Žmajā še vāvik na karvōvi rēp ožīre* (K) (75).

P

pđvar, interj. – iznad; *Kōžī mūžu do kđlin, ma nē pđvar* (K) (295).

pandolēta, -e f – vrsta peciva; *Nišū rafijōle i pandolēte naūšne na pogācu ol šlōni rībi* (V) (157).

pārdac, -a / pōrca m – prdac; *Kūća še ne grōdi pōrcen* (K) (126).

Pārvićon, -a m – stanovnik Prvića; *Di štānu Pārvićoni, ne mđgu Žlōrjoni* (K) (6).

pendīša, -e f – klackalica; *Kal nī mīre, i pendīša šlūži* (K) (17).

perikulāt, -ōn impf. – izlagati (se) opasnosti; *Kū šīgurō, ne perikulō* (K) (30).

pīneži, -pinēžih pl. tant. m – novci; *Pīneži nimāju blāgošlova* (K) (166).

pītālo, -ta m – onaj koji je sklon traženju pomoći od drugih, a nerado daje; *Ūmarli šū dōvāloti, oštāli šū pītāloti* (V) (190).

pobrātīm, -a m – fig. muški spolni organ; *Ku dō pobrātīmu na vđju, sēbi tūgū i nevđju* (K) (298).

pōci, conj. – zbog, radi; *Ne lāje kūce pōci bārda, nego pōci švūga gārļa* (K) (243).

Poklōd / poklōd, -āda m – 1. pokladni dan (uvijek je u utorak, posljednjeg dana prije korizme); 2. lutak kao personifikacija zla u protekloj godini; *I Poklōd odjđdri vītron u karmū, a Cīsto šrīdā bež grīhā ošvāne* (K) (388); *Cīsto šrīdā kal ošvāne, pošrōn Poklōd tal oštāne* (K) (388); 3. pokladni dani; *Božīči šū popišōvci, a poklādi poigrōvci* (pokladnih se dana ljudi vesele) (K) (385); *Kal poklōd finī, būrun parťijē pul Milāna* (K) (415); *Poklādovo mīnā – kvōrtu krūha, u barīlu vīnā i dōr kđlo komīnā* (K) (456).

polatīnit še, -in pf. – postati Latinom, pripasti urbanoj, civiliziranoj sredini; *Kad se Vlāše polatīni, gđre Vlāše nego pāše* (K) (225).

poldīrot, -en impf. – samo u izrazu *gorā poldīre* – dižu se bijeli oblaci nad kontinentalnim uzmorskim planinama; *Kal gorā poldīre – būra* (K) (407).

polhìtit, -in pf. – dobaciti (obično za životinju) hranu; *Polhìtili – ne polhìtili, išto će von izbrojīt vlōše na bōndu*. (V) (167); *I gòrimu kucīnu vajō polhìtit kōst* (V) (107).

pòlkrešon, -o, -u – potkresan (zubatim čekićem ohrapavljena glatka površina kamena); *Pòlkrešono žōrna* (dva okrugla mlinska kamena) *bðje mliju* (K) (168).

pomālo, adv. – polako, sporo; *Kū pomālo grê, prî dōma dījde* (K) (29).

popècak, -ècka m – žarač; fig. pomoćnik u poslu; *Lakō je kal se imo popècak* (K) (146).

pōrt, -i f – značaj, ugled, važnost; *Ni ōrti, ni pōrti* (ni alata, ni ugleda) (K) (254).

potðpljen, -o, -u – podgrijan; *Brujèt potðpljen kakō i jūbōv povrōcena* (V) (289).

prōžan, -o, -u – prazan; *Žalūdū je prōžnu slāmu tūc*. (K) (285); *Prōžno vrīca ne mōre impjō štōt* (K) (50).

pronoštikāt, -ōn impf. – prognozirati; *Šīcanj je za pronoštikāt vrīme nōjsigurīji mīsec u godīšcu* (K) (465).

protīva, -e f – osoba koja je sukladna drugoj (po znanju, umijeću, statusu); *Važmī sjojū protīvu* (K) (195).

provišlō, -ā n – ručica lonca; *Švāko lopīzica imo provišlō* (V) (272).

pūj / pūc (samo u inf. i u imper.) – poći; *Bðje vīrovot nēgo pūj pītāt* (K) (87).

pulēnt / pulēnat, -a m – 1. zapad; *pulēnt dvīže* – na zapadnom dijelu obzora podižu se tamni oblaci, što je najava lošeg vremena; *Kal pulēnt dvīže – kūpi mrīže* (K) (416); *Kal se prīnuć ukōže dūga u pulēntu, ocektjē se līpu vrīme* (K) (422); *Pulēnt je nōjboji šinjōl za žnāt vrīme* (K) (459); *Pulēnat spōrak – nevēra na vrōta* (tamni oblaci na zapadu znak su oluje) (K) (461); 2. zapadni vjetar.

pulēnta – pura, palenta; fig. *mišāt pulēntu* – sudjelovati u svađi; *Ca se mānji govðri, mānji se mīšo pulēnta* (V) (92).

pulentâc – dem. od *pulēnt* – zapadni vjetar slabijeg intenziteta; *Pulentâc – jūgu otâc* (V) (460).

R

rafijōla, -e f – vrsta peciva s orasima; *Nīsū rafijōle i pandolēte naūsne na pogācu ol slōni rībi* (V) (157).

rašpārtit, -in pf. – rasprtiti teret s tovarne životinje; *Tūjega konjâ vajō nāšri pūtâ rašpārtit* (K) (188).

rūžina, -e f – hrđa; *Dī će rūžina nego na šīdro* (K) (215).

rogāštvo, -a n – rogatost; *Bogāštvo će pokrīt rogāštvo* (V) (206).

rojčič, rajsko dijete – dijete do sedme godine ako umre, jer, prema vjerovanju puka, ide, kao nevino, u raj; *Ako šicanj ne šicē, a vēla ne velūje, mārāc i šicē i velūje i opahūje i nī ga šrōm cinīt da prožēbū kožlīci i pētero rojčīci i štōro bāba da ocīri žūbe* (V) (375).

rojknja, -e f – žena koja je nedavno rodila; *Ža rojknju je cetardešēt dōn grēb otvōren* (V) (314).

rufjōvāt, -jēn – 1. posredovati u ljubavnoj vezi; 2. hvaliti, nagovarati nekoga hvaleći; *Kū rufjōjē, ōn kupūje* (V) (140).

S

šōlpa, -e f – riba salpa; *Šōlpa, marīna i ženā u švāku je štajūn dobrā* (K) (310).

šōtoširōk, -a m – predjužje; *Šōtoširōkon se rība lovī* (K) (467).

šārce, -a n – srce; *Kal nōjdes švojē šārce, izgubīs dūšu* (K) (18); *Kōga māti ne rodī, ža nījīn šārce ne bolī* (K) (122).

šcēta, -e f – šteta; *Dī je korišti, tōti je i šcēte* (K) (4).

šcīpāt, šcīpjen impf. – štipati; *Kal mūhe šcīpju – vodā će ucinīt* (K) (414).

šēšt, šeden pf. – 1. sjesti; 2. oblaci sjednu – spuste se prema obzoru; *Kal sēde u ōštar, jōš jedōn dōn īštu vrīme* (K) (423).

šicanj, -a m – siječanj; *Ako šicanj ne šicūje, ža nījīn vēla oprahūje* (K) (374); *Kal šicanj potēgne, mōre cīli mīsec bīt līpu vrīme* (K) (424); *Šicanj rīzon, vēla šōkon, mārāc pūpkon, avrīl līston, a mōj cvīton* (V) (368); *Šicanj je ža pronošīkāt vrīme nōjšīgurīji mīsec u gođīšcu* (K) (465).

šicovāt, -ūjen impf. – samo u etimologizmu šicanj šicūje – siječanj siječe oštricom zime; *Ako šicanj ne šicūje, ža nījīn vēla oprahūje* (K) (374).

šika, -e f – morska hrid; *Vajō na švāku šīku butāt lantēnu* (K) (68).

škērac, škūrca m – šala; *Pūno škērcih već nīšū škērci, nēgo udiyōžo divjarīja* (V) (266).

školōda, -e f – oseka; *Školōda līpu vrīme demonstrōjē* (V) (466); *Vēlike školōde – vrīme štābilu* (K) (492).

škūj, škōja m – 1. otok; 2. pučinski otočić kamo se odlazi u ribolov; *Bīt će dobrō dokle būde krūha ōl pira i tobāka ōl skoja* (K) (83).

škūža, -e f – isprika; *Švāko škūža īmo mūža* (K) (274).

šmārška, -e f – smrča; *Māža su na Palagrūžu po jūdīma ol žīmē mādeži rēšli i šmārške prožībole* (K) (435).

šocijetōd, -i f – klub, društvo za neke tematske aktivnosti; *Ža Komīžu nī kūnjšku žīvu, karmā kvōdra i šocijetōd* (K) (198).

šparanjât, -ôn impf. – štedjeti; *Iz pûne vrîce vajô šparanjât* (K) (14); *Ne vrîdi na špînu šparanjât, a na tapûn tocît* (K) (42).

šperônca, -e f – nada; *Dòkle je jûgo, vâvik je šperônca za dôž* (K) (395).

špòrak – (o obzoru) s tamnim oblacima; *Pulènat špòrak – nevêra na vrôta* (K) (461).

štajûn, -ûni f – razdoblje godine; *Šòlpa, marîna i ženà u švâku je štajûn dobrâ* (K) (310).

šuperbîja, -e f – uznositost, oholost; *Šûmica je širomâško šuperbîja* (K) (181).

švârdal, -la m – svrdlo; fig. muški spolni organ; *Krôj je švêga imôl, ali mu je švârdal falîl* (K) (397); *Krajîca je švêga imâla, âli njuj je švârdal falîl* (K) (296).

špîna, -e f – slavina; *Ne vrîdi na špînu šparanjât, a na tapûn tocît* (K) (42).

špîrit, -a m – žestoki alkohol, žestoka pića; *U môle šûde špîrit stožî* (ljudi niskog rasta su žestoki) (K) (279).

špaca pân, indecl. – koji troši puno kruha; *Špûžî su špaca pân* (K) (270); *Rîba je špaca pân* (K) (268).

šrôm, -a m – sram; *Ku izgubî štrôh Bòžji, on izgubî šrôm juškî* (K) (236).

štrôh, -a m – strah; *Ku izgubî štrôh Bòžji, on izgubî šrôm juškî* (K) (236).

šulcîc, -a m – upornost, nastojanje; *Kòlkul i šulcîc švêto su štvôr* (K) (24)

šûmica, -e f – granje (za potpalu); *Šûmica je lâšne, plâšne* (K) (55); *Šûmica je širomâško šuperbîja* (K) (181).

šûnce, -a m – sunce; *šûnce trombô* – sunčeve zrake na zapadu padaju prema obzoru u snopovima; *Kal šûnce trombô na žòpâdu – oli vîtar; oli dôž* (K) (425).

Švēti Andrija, -e m – Sveti Andrija (30. studenoga), zaštitnik ribara; *Švēti Andrija kapòte dîli* (V) (470).

Švēti Antûnij Opât, -âta m – Sveti Antun Opat (17. siječnja); *Švēti Antûnij Opât, važmî moîtku i hođî kopât* (K) (471).

Švēti Gargûr -ûrâ m – Sveti Grgur (12. ožujka); *Nîkal îž duga, kako ni Švēti Gargûr îž korîžme* (K). 155); *Švēti Gargûr kûpi omêndule u batûr* (donosi hladnoću koja može uništiti cvijet badema) (V) (472).

Švēti Lûka, -e m – Sveti Luka Evangelist (18. listopada); *Švēti Lûka u jòrbule tûka* (počinju loša vremena) (V, K) (473); *Na švetêga Lûke še îtnji kûnti cinê* (K) (441).

Švēti Matîj, -îja m – Sveti Matej (24. veljače, do 1969.); *Švēti Matîj – mòre še târgot na bârdo ôl Huma* (K) (474).

Švēti Metârdo, -ta m – Sveti Medardo (8. lipnja); *Ca non Švēti Metârdo dô, cetardešêt dôn durô* (vrijeme kakvo je 8. lipnja potraje 40 dana) (K) (386).

Švēti Mihât, -âta m – Sveti Mihovil (29. rujna); *Švēti Mihât – vajô gròžje brât* (K) (475).

Švēti Mikùla, -e m – Sveti Nikola Putnik (6. prosinca); *Švēti Mikùla – snìg na vrōta / Švēto Kōtā – snìg do vrōta*. (K) (476); *Švēti Mikùla jābuke dīli* (K) (477).

Švēti Ošīb, Ošība m – Sveti Josip (19. ožujka); *Švēti Ošīb ne dohōdi bež groždā* (K) (478).

Švēti Šīme, -ta m – Sveti Šimun (8. listopada); *Švēti Šīme, dōjte vrīme* (K) (479).

Švēti Štīpon, -a m – Sveti Stjepan (2. kolovoza); *Švēti Štīpon gōšpoja kartolcīcon pūl poja* (K) (480).

Švēti Tōma, -e m – Sveti Toma Akvinski (28. siječnja); *Na Švētega Tōme dōn krešī kolīko kōkot mōre priškocīt*. (K); *Švēti Tōma – ubīj prōjca dōma* (K) (481).

Švēto Kōtā, -ū f – Sveta Kata (25. studenog); *Švēti Mikùla – snìg na vrōta / Švēto Kōtā – snìg do vrōta*. (K) (476); *Švēto Kōte Krištijōn do Božīca mīšec dōn* (K) (482); *Švēto Kōtā k ūgnju gnjōtā* (počinje zima) (K) (483).

Švēto Lucīja, -e f – Sveta Lucija (13. prosinca); *Kal na Švētu Lucīju dažī da volū rōg ismōci, bīt će dōbru godīšće* (K) (363); *Ōl Švēte Lucīje do Božīca dvonāšte je dōn. Kāki su dōni ol Švēte Lucīje do Božīca, tāki će bīt i mīšeci u godīšću*. (K) (452); *Švēto Lūce, dōjte sūnce* (K) (484).

švāža, -e f – kvadar, okvir za sliku; *Ovā švāža nī za ofī letrāt* (V) (165).

švīt, -a m – savjet; *Dūc će vrīme i donīt će švīta* (K) (8).

T

tīkva vinjāca, -e f – tikvica za vino; *Nīšū jūdi vārci, a nīšū ni ženē tīkve vinjāce* (V) (304).

tapūn, -ūnā m – otvor i čep na vrhu bačve; *Ne vrīdi na špīnu šparanjāt, a na tapūn točīt* (K) (42).

tarmuntōna (K) / **tramuntōna** (V), -e f – tramontana, sjeverac; *Tramuntōna – būra parīcōna* (prelazi u buru) (V) (485).

tobāk, -āka m – duhan; *Bīt će dobrō dokle būde krūha ōl pira i tobāka ōl skoja* (K) (83).

tobōlāc, -ūlca m – tobolac; *Prījateji būdimo, a tobūlci nekā še grīzū* (K) (172).

tōrkāt, tarcīn impf. – trčati; *Ne bī torkōl žēc pri kucīnon da še ne ūždo u švojē nōge* (K) (39).

tōti, pron. – tu; *Dī je korīšti, tōti je i šćēte* (K) (4).

trečōk, -ōkà m – Mjesec trećega dana poslije Mjesečeve mijene; *Ako vrīme ne konfermō na trečōkū, onda će še vrīme izvarjāt* (K) (377).

trōvā, -ē f – trava; *Ako oštāne glōvā, narēšt će trōvā* (V) (202).

trubujûž, -o, -u – (o vremenu) promjenjiv, nestabilan; *Kûlma – vrîme trubujûžu* (K) (431).

tukât, -ôn impf. – trebati; *Tukô se rodît ku će bît* (K) (66).

tûnd, -a m – pun Mjesec; *Ako konfermô vrîme na tûndû, ondâ će prodûžit îštu vrîme* (K) (373).

U

ucît še, -în – učiti se; *Švît še švîton ucî* (K) (63).

udijôž, -o, -u – odiozan, odvratan; *Pûno škêrcih već nîšû škêrci, nègo udijôžo divjarîja* (V) (266).

udîrât, udîron impf. – udarati (samo u ovoj poslovice); *Kû macên udîro, ol macà i umîro* (K) (31).

ujît, -în pf. – ugristi (o zmiji, kukcima); *Bojê da te žmajâ ujî nègo da te marcônu sûnce ogrîje* (K) (382).

ûnca, -e f – mjera za zlato (nešto više od 31 g); *Vêće vrîdi i pâmeti ûnca nègo od lijûnâ fûrca* (K) (70).

ûždot še, -on impf. – uzdati se; *Ne bî torkôl žêc pri kucînon da še ne ûždo u svojê nõge* (K) (39).

Uzmâ, -ôm pl. tant. f – Uskrs, Vazam; *Ol Božîca do Užôm jedvâ dõma dogûžon* (jedva vezati kraj s krajem, jedva preživjeti u bijedi) (K) (163).

V

vâda – od *vajô da* (valja da); *Kû jê ža kucîna vâda lâje* (kome je pseća struka, valja mu lajati) (K) (131).

vâla, -e f – uvala; *U švâku vâlu švûga vîtra, u švâku kûću švûga dîma* (K) (192).

vârc, vârcâ – vrč; *Nîšû jûdi vârci, a nîšû ni ženê îtkve vinjâce* (V) (304).

vâvik, adv. – uvijek; *Kû jê dûžan, vâvik je rûžan*. (K) (129); *Dðkle je jûgo, vâvik je šperônca ža dôž* (K) (395).

vâžêšt, vâžmen pf. – uzeti; *Vâžmî svojû prořîvu* (uzmi sebi ravna) (K) (195).

vêja, -e f – bdijenje uz mrtvaca (običaj u gradu Visu); *Brât brâta do jâme vðdi, a îsto lêze u poštêju kal brât obûcê postolê ža pôc kòmu na vèju* (V) (90).

vêla, -e f – veljača; *Ako vêla ne velûje, ža njûn mârâc oprahûje* (K) (376); *Ël pol vêli rêšê žêlji, ol pòl môrca šîpa, sòlpa i komôrca* (V) (449); *Ël pul vêle pðcme še žemjâ teplîti*. (K) (450); *Ël pul vêle pûšu štâbili maištrôti* (K) (451); *Pûl veljâce – ložâ plâce* (kreću sokovi u lozi) (K) (367); *Šîcanj rîžon, vêla sðkon, mârâc pûpkon, avrîl lîston, a môj cvîton*. (V) (368); *Šêstrâ Vêla brâtu Môrcu požôjmîla trî dõnka*

– *šedmi, dvanajēsti i dvajšēdmi – trī marcōne būre.* (V) (464); *Vēla īmo mālō dōn pok u brāta Mōrka žōmje trī bilo dōnka.* (K) (490); *Žājola Vēla u brāta Mōrka trī bilo dōnka ža umorīt bābu i njōnca.* (K) (490); *U vēli su dōni do dēšet dīvnjē, do dvōdešet ženē, a nāprid udovice* (V) (488); *Vēla klobučīcon i lumbrēlon* (zaštita od sunca koje u veljači zna iznenaditi i od kiše koja je uobičajena) (V) (491).

velovāt, velūjen impf. – etimologizam od *vēla* – djelovati na način kako se ponaša (kakvo vrijeme donosi) veljača; *Ako vēla ne velūje, ža njūn mārāc oprahūje* (K) (376).

veljāca – v. *vēla*

vīnce, -a m – vino; *Ža līnca ni krūha ni vīnca* (K) (200).

vīnīt, vīnin – kriviti, oblikovati; *Vajō vīnīt dok je mlōdo* (dijete valja usmjeriti dok je mlado) (K) (281).

vīšalica, -e f – svijeća uljanica koja visi na zidu; *Kośmānica Bōga mōli da vīšalica vrōt islōmi* (mačka Boga moli da svijeća uljanica padne na pod i razbije se kako bi polizala ulje) (K) (125).

Vlāh – Vlah, žitelj unutrašnjosti Dalmacije, dalmatinski gorštak; *Kal še Vlāše polatīni, gōre Vlāše nēgo pāše.* (K) (225); *Ni u mōru mīre, ni u Vlāha vīre* (K) (158); *Ni u tīkvu dōbra sūda ni u Vlāhu dōbra drūga* (V) (159); *Nī ža Vlāha kāpa ni dolāma, ni ža Tūrka divōjka neznāna* (K) (160); *Vlāh jāše i dārśće i švē pīto kal je Vodokārśće* (K) (494).

vodā – 1. kiša; *Kal mūhe śćīpju – vodā će ucinīt.* (K) (414); 2. morska struja; *Dvō jūtra vodā iz pulēnta, trēcū jūtro jūgo* (morska struja sa zapada) (V) (397); *Vodā vōdu zovē* (visoka plima znak je kiše) (V) (495).

Vodokārśćo / Vodokārśće – Vodokōrść / -kārśćih, pl. tant. n – Vodokrśće, Bogojavljenje, Sveta tri kralja (6. siječnja); *Turcīn tārce, švē se obārće i pīto kāl je Vodokārśće* (oblik u sg. zbog rime) (V) (486); *Vlāh jāše i dārśće i švē pīto kal je Vodokārśće* (K) (494).

vōpā, -ū – para; *Rīci su vōpā, a dīla su stvōri* (V) (51).

vōrīt – kuhati; *Pūnica žētu i kūho i vōri dōkle mu vrōga u kūcu ne uvōli* (K) (308).

vōrīt še – variti se, kuhati se; *Lipotā še na kupūšu vōri, a dobrotā na dalekō fōli* (K) (35).

vrīme, vrīmena n – meteorološko vrijeme; *vrīme (še) izvarjō* – vrijeme se promijeni; *Ako vrīme ne konfermō na trećōkū, ondā će še vrīme izvarjāt.* (K) (377); *Īžjutra še vīdi kojū će vrīme* (K) (402).

Ž

žimà, -û f – 1. zima (doba godine); *Ako žimà ne ugrīžè, repôn će ošīnut* (V) (378); *Ne glèdo žimà da je smòkva gnīlà* (K) (443); 2. hladnoća; *Nī žimè ako mòre ne dīmi*. (K) (446); *Žimà bogāta snīgon, a līto sardèlima* (K) (497).

žatōjāt, -ōjon pf. – zatajiti; *Vrōg dō ucinīt, ma ne dō žatōjāt* (K) (72).

žūnj, žūnja f – mjesec juni, lipanj; *Žūnj žānje i mòre i krōj* (lipanj je bogat mjesec (K) (498).

žīnjot / **žānjot**, žīnjen / žānjen impf. – žeti; *Ku sīje, tī i žīnje* (K) (33).

Žlōrjon, -a m – Zlarinjanin (stanovnik otoka Zlarina); *Di štānu Pārvičoni, ne mōgu Žlōrjani* (K) (6).

žmajâ, -ê f – zmija; *Kōga žmajâ uī, i gūšćerice še strāši* (K) (233); *Boī da te žmajâ ugrīžè nēgo da te marcōnu sūnce ogrīje* (V) (382).

žōcīn, -īna m – začín (dodatak jelu); *Nī dōšta sōmo žōcīna, hōće še i nōcīna* (V) (154).

žōjmica, -e f – posudba; *Žōjmice nīšū dobrè. Dà šu dobrè, i ženè bi še žojmīvāle* (K) (201).

žudīj – fig. naziv za jugoistočni vjetar; *Ol garkâ do žudīja nī pūno* (grego često prelazi u jugo) (K) (164).

Žudīj – Židov; *Ne mōre še stōre Žudīje pokaršćīvāt* (V) (246).

žurnōta – nadnica; *Tēsko težōkū kojī grē motīkun na žurnōtu i drūgu kojī kapōton priko rāmena nā more grē* (K) (186).

6. ZAKLJUČAK

Ovaj zaključak započeo bih poslovicom kojom sam i započeo ovaj rad: *Šve še iskvōjè prid vrīmenon – sōmo vrīme oštāje* (sve se uklanja pred vremenom, samo vrijeme ostaje). Nisu se pred vremenom uklonile samo poslovice, koje današnji istraživač ne bi mogao zapisati jer mu ih ne bi imao tko reći, već je iz kolektivne memorije uklonjena i sama poslovica kao takva, kao pjesnička forma mikronarativa, najmanje narativne vrste oralne književnosti. Uklonjena je i publika koju bi ova vrsta književnosti i pouke, umijeća i znanja zanimala.

Uklonjen je (*iskvōl še je*) i jezik na kojemu je ona, ta književna vrsta, stoljećima nastajala – viški čakavski govor. Taj jezik nije pripadao mediju pisane riječi. On je stoljećima trajao u usmenoj komunikaciji i živio u pamćenju otočke društvene zajednice čuvajući u sebi jezičnu arhaiku iz svog praslavenskog ishodišta kao i jedinstveno iskustvo susreta slavenskog s mediteranskim svijetom koje se reflek-

tiralo u jeziku, u čakavskom viškom idiomu, stapanjem i jezičnom prilagodbom zatečenog romanskog jezičnog supstrata kao i kasnijih jezičnih utjecaja u vrijeme venecijanske vladavine Dalmacijom. Nastao je tako, u golemom slavenskom svijetu, jedinstven jezični dodir jednog slavenskog jezika, hrvatskog čakavskog / čakavskog, s romanskim idiomima zatečenima na obali Jadrana i onima s druge jadranske obale, koji dokazuje snagu tog malog otočkog idioma da sačuva svoj jezični identitet primajući i adaptirajući tuđe jezične utjecaje, prilagođavajući ih svojim jezičnim zakonima na svim gramatičkim razinama.

Jezik poslovice otoka Visa svjedoči o tom jedinstvenom jezičnom prožimanju koje je rezultiralo nevjerojatnim leksičkim bogatstvom ovih otočkih govora sačuvanih u živoj usmenoj komunikaciji kroz stoljeća sve do vremena kada je proces globalizacije ugrozio lokalne idiome i zaprijetio njihovim nestankom.

Hrvatski standardni jezik siromašan je maritimnom terminologijom, posebno leksikom za vremensku prognozu. Taj leksik prepušten je danas zaboravu i jedini način da se sačuva jest njegov zapis jer ga usmena predaja više sačuvati ne može. U našem istraživanju vremenske prognoze komičkih ribara¹⁸ zabilježili smo oko stotinu različitih naziva za vjetrove. Kad to leksičko bogatstvo usporedimo s meteorološkim nazivljem za vjetrove standardnoga hrvatskog jezika, koji vjetrove najčešće imenuje prema smjeru puhanja, ne možemo, a da ne utvrdimo veličinu gubitka koji se događa nestankom tog jezičnog leksičkog tezaurusa koji standardolozi hrvatskog jezika i njegova leksika nikada nisu ni primijetili.

Korpus ovdje prezentiranih poslovice otoka Visa nudi izazov za razne vrste interpretacije koje u ovom radu nismo mogli ponuditi. U prvom redu ove poslovice izazov su za etnološke interpretacije. Ove poslovice, više od bilo koje druge vrste zapisanih tekstova viških govora, nude mogućnost istraživanja društvenih vrijednosti ovog otočkog svijeta koji je morem bio povezan s drugim jadranskim i mediteranskim obalama, ali isto tako okrenut sebi i svom načinu života u intenzivnoj i trajnoj vezi s prirodnim okruženjem. Također, izazov su one i za kulturnoantropološko istraživanje jer govore o specifičnim uvjetima života određenima insularnim zakonima opastanka. Izazov su one i za dijalektološko istraživanje, posebno zbog njihova vjernog zapisa prilikom kojega su sve poslovice akcentuirane na temelju izgovora izvornih govornika, a s iskustvom polustoljetnog znanstvenog bavljenja viškim govorima. Isto tako treba reći da ni stilističko bogatstvo poslovice otoka Visa nije ovim radom iscrpljeno jer je ono neiscrpivo i otvoreno novim i drugačijim vrstama stilističke interpretacije.

¹⁸ J. Božanić, *Lingua halieutica. Ribarski jezik Komiže*, Književni krug, Split, 2011.

Poslovice koje smo svrstali u filozofsko semantičko područje pokazuju iznenađujuću sposobnost puka za dijalektičko mišljenje koje se temelji na paradoksu. To mišljenje izraz je dijaloškog uma koji svijet i njegove pojavnosti promatra dinamički – u procesu mijena, te ono često iskoračuje iz unaprijed zadanih okvira spoznaje utemeljenih autoritetom institucija. Čak ni religijski okviri mišljenja ne sputavaju duh ovih poslovice da prekorači ponekad zadane granice nepropitljivih istina izričući ideje koje djeluju heretički poput one izrečene poslovice *Nĩ vrôg u vrôgũ, nego u karšćõnšku dũšu*.

Mnoge poslovice koje smo okupili u krugu sociološkog semantičkog polja svjedoče o zanimljivim odnosima unutar organske društvene zajednice koja ima izgrađen i vrlo postojan sustav društvenih vrijednosti. Rad je temeljna vrednota ovog otočkog svijeta pa neke poslovice lijenost imenuju izvorom zla (*Cũvoj še lĩnca, òn će ti od lĩnošti švãku žlò napravĩt*), a lijena osoba zasluŹuje prezir. Rad je pak na vrhu društvene ljestvice vrijednosti. Za ilustraciju uzet ćemo ovdje poslovice interpretiranu na početku ovog rada, *Bòje našlonĩt trũdne rũke na pũn stũmak nẽgo lãšne na prõžan*.

Rodni odnos određen je tradicionalnim vrijednostima koje definiraju obiteljske i međuspolne odnose. Humor i smijeh kao društvena vrijednost pripada muškoj sferi. Źena mora biti stidljiva i ne smije biti sklona smijehu, koji ima erotske konotacije. Ilustrirat ćemo to poslovice: *Bòje da je đĩvnjã popardjĩva nẽgo pošmihjĩva*. Erotska sfera pripada samo intimnom odnosu i ona nije predmet javnog interesa, a Źena mora biti erotski suzdržana čak i prema suprugu. Poslovica *Lãgje je covĩka vẽžãt lãkun nẽgo kadẽnun* (lakše je čovjeka vezati dlakom negoli lancem) govori o snazi erosa i moći Źene koja tu snagu mora sakriti: *Kõžĩ mũžu do kòlin, ma nẽ pòvar*.

Iz semantičkog polja maritimnog iskustva izdvojit ćemo poslovice koja je izraz minimalističkog principa u oblikovanju poslovice: *Mòre mòre*. Razlika u duljini dva silazna naglaska razlikuje dvije riječi u međusobnom odnosu, ali ta razlika dovoljna je da izrazi fonetskom semantizacijom izraza smisao poruke o tome da je more moć, a moć more. More je ovom insularnom čovjeku izazov i prijetnja, put i prepreka. Ali više od svega more je moć i tajna koju treba odgonetnuti. To je razlog bogatstva poslovice koje su rezultat čitanja znakova mora i meteorološkog vremena.

Semantičko polje iskustva meteorološkog vremena okuplja najveći broj poslovice. To govori o važnosti poznavanja i umijeću čitanja znakova kojima priroda najavljuje svoje promjene važne za opstanak. Ujedno te su poslovice najbogatije leksikom iz mediteranskog jezičnog i kulturnog kruga, ali i poetskom raznovrsnošću oblikovanja pa smo im obratili posebno poglavlje za stilističku analizu.

Ove poslovice bilježene su u višedesetljetnom vremenskom rasponu. Bilježene su usput da se ne zaborave, paralelno s mojim istraživanjem facenda otoka Visa i usmene predaje njegovih najstarijih stanovnika. Danas ih više prikupiti ne bi bilo moguće. U usmenoj komunikaciji danas se rijetko čuju, a najviše među ribarima. Tradicionalno iskustvo u procjeni vremena korektiv je često službenoj vremenskoj prognozi pa je to i razlog što su neke poslovice te vrste sačuvane do danas, osobito u Komiži koja ima najviše profesionalnih ribara na srednjodalmatinskim otocima.

Ministarstvo kulture Republike Hrvatske zaštitilo je 2017. viške cokavske govore kao nematerijalno nacionalno kulturno dobro. Ta riznica narodne mudrosti otoka Visa svakako pripada jezičnoj nematerijalnoj kulturnoj baštini koju je UNESCO-ova Pariška konvencija o zaštiti nematerijalnih kulturnih dobara iz 2003. godine stavila na sam vrh ljestvice nematerijalnih kulturnih dobara svijeta. Dakle u jeziku i pomoću jezika prenose se nematerijalna kulturna dobra. Suočen s alarmantnim trendom umiranja jezika UNESCO je proglasio Konvenciju o očuvanju nematerijalne (nedodirbene) kulturne baštine (*Convention for the Safeguarding of the Intangible Cultural Heritage* – ICH). Takozvani ICH proglasio je jezik »glavnim izvorom kulturnog diverziteta«, a u njegovu kontinuiranju vidi »garanciju održanja kreativnosti«. U ICH (nedodirbena kulturna baština), prema UNESCO-ovoj Konvenciji, na prvome su mjestu usmena tradicija i jezik.

Ovaj rad, kojemu prethodi višedesetljetno istraživanje usmene predaje otoka Visa, potaknut je idejom očuvanja mudrosti i poezije viškog puka u njegovim poslovicama koje je stvarao stoljećima i zadržao usmenom predajom sve do vremena kada je nestao društveni kontekst koji je omogućavao intenzivnu komunikaciju među generacijama i usmenu predaju kojom su se prenosile i održavale poslovice u kolektivnoj memoriji. Ovaj rad nastao je i kao prilog programu zaštite viških cokavskih idioma koje je Ministarstvo kulture Republike Hrvatske proglasilo 2017. godine nacionalnim kulturnim dobrom nematerijalne baštine.

LITERATURA

- K. Bagić (2012), *Rječnik stilskih figura*, Školska knjiga, Zagreb
- G. Blagus Bartolec (2012), »Pozdravi kao leksikografske jedinice«, *Rasprave Instituta za hrvatski jezik i jezikoslovlje* 38/1
- J. Božanić (1992), *Komiške facende. Stilistika i poetika usmene nefikcionalne priče Komiže*, Književni krug, Split
- J. Božanić (1996), »Iskustvo vremena komiških ribaraž, Čakavska rič, god. 24., br. 1-2
- J. Božanić (2011), *Lingua halieutica. Ribarski jezik Komiže*, Književni krug, Split
- J. Božanić (2015), *Viški facendijer. Stil, leksik, svijet facende otoka Visa 20. stoljeća*, Književni krug, Split
- A. Roki Fortunato (1997), *Libar viskiga jezika*, Toronto, Kanada
- G. Genette (1985), *Mimologije - Put u Kratiliu*
- M. McLuhan (2008), *Razumijevanje medija. Mediji kao čovjekovi proizvođači*, Golden marketing – Tehnička knjiga, Zagreb
- R. Simeon (1969), *Enciklopedijski rječnik lingvističkih naziva*, Zagreb
- V. Šklovski (1969), *Uskrsnuće riječi*, Zagreb
- W. Kayser (1973), *Jezičko umetničko delo*, Beograd

Napomena

Ovaj rad nastao je u okviru znanstvenoistraživačkog projekta Joška Božanića »Jadranska priča – interdisciplinarno istraživanje jadranskih narativa – ADRIANA« odobrenog i financiranog od Hrvatske zaklade za znanost br. IP-09-2014. u Centru za interdisciplinarno istraživanje STUDIA MEDITERRANEA na Filozofskom fakultetu u Splitu.

PROVERBS OF THE ISLAND OF VIS
Paremiological and stylistic interpretations, corpus and lexis

Summary

The author has chosen proverbs from his collection of paremiologisms from the island of Vis, which he had collected for his research of the island's oral tradition, as the most summarized linguistic form used by the organic human community of Vis for preservation and oral transfer of folk philosophy on life, human relationships, natural phenomena, rhythm of meteorological weather, gender relations, experience of fisherman and farmer labour, sense of human existence and opinion of a man towards transcendental experience among different generations. Such proverbial expressions are very expressive due to brevity of expression and the necessity of their creators to make the saying easy to remember, to enter the collective memory permanently as a warning, or as a memento of acquired experience authenticated in life practice and a universally applicable truth. This thought that can reach a philosophic lucidity of knowledge on life phenomena seen in a process, within changeability of environment and relations within the man himself, as well as his social and natural environment. Also, these people proverbs reveal in their shortest form a life wisdom of non-schooled folk, its connection to the experience of past generations, its trust in the continuity and sense of intergenerational connections and sense of preserving inherited knowledge as a value necessary for survival. These proverbs reveal a refined sense for linguistic creativity in micro stylistic formations of proverbial expression which represented a challenge for the stylistic interpretation of the author.

Key words: *proverb; dialect; philosophy; island of Vis; oral tradition; stylistics*

PROVERBI DELL'ISOLA DI VIS (LISSA)

Interpretazioni paremiologiche e stilistiche, corpus e lessico

Riassunto

L'autore dalla sua collezione di paremiologismi dell'isola di Vis, che ha raccolto nell'ambito della sua ricerca della tradizione orale di quest'isola, ha scelto i proverbi come la forma linguistica più sintetica con la quale nella comunità organica umana del territorio insulare di Vis si conserva e tramanda oralmente, di generazione in generazione, la filosofia popolare della conoscenza della vita, dei rapporti interpersonali, dei fenomeni naturali, del ritmo del tempo meteorologico, dei rapporti di genere, dell'esperienza di lavoro del pescatore e del contadino, del senso dell'esistenza umana, della relazione dell'uomo con l'esperienza trascendente. Queste espressioni proverbiali sono molto espressive per la concisione e l'esigenza dei loro creatori che siano memorizzabili, che entrino e rimangano permanentemente nella memoria collettiva come monito, come memento di esperienza vissuta nella prassi quotidiana e di conoscenza universalmente valida. Concetti che sanno a volta raggiungere la lucidità filosofica della conoscenza dei fenomeni quotidiani visti in processo, nei cambiamenti dell'ambiente e delle relazioni nell'uomo stesso e nel suo contesto sociale e naturale. Allo stesso tempo questi proverbi popolari rivelano nella più sintetica forma linguistica la saggezza vissuta del popolo non istruito, il suo legame con le generazioni precedenti, la sua convinzione della continuità e del senso del rapporto intergenerazionale, e il senso del tramandare i saperi ereditati come valori essenziali per la sopravvivenza. Questi proverbi denotano anche una raffinata sensibilità per la creatività linguistica nelle formazioni microstilistiche dell'espressione proverbiale, ciò che rappresenta per l'autore una sfida anche per l'interpretazione stilistica.

Parole chiave: proverbio; dialetto; filosofia; isola di Vis; tradizione orale; stilistica

Podaci o autoru:

Joško Božanić je prof. emeritus Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Splitu, voditelj Centra za interdisciplinarna istraživanja *Studia Mediterranea*.

E-mail: josko.bozanic@gmail.com